

**STRATEGIA ROZWOJU
MIASTA I GMINY
WRZEŚNIA
NA LATA 2014-2020**

Spis treści

Dynamika i skala zmian zachodzących w Mieście i Gminie Września oraz jej sąsiedztwie sprawia, iż efektywne funkcjonowanie gminy wiąże się z koniecznością strategicznego podejścia do jej rozwoju. Strategiczne programowanie rozwoju jest niezbędne ze względu na potrzebę perspektywicznego i efektywnego ujmowania procesów lokalnych przemian, jak również z punktu widzenia optymalizacji bieżących wydatków budżetowych i właściwego wykonywania zadań publicznych. Drogę do osiągnięcia tego celu stanowi wyznaczenie kluczowych kierunków rozwoju.

Strategia jest również dokumentem kierunkowym o perspektywicznym horyzoncie, który powinien stanowić podstawę do opracowania i konkretyzowania przedsięwzięć społecznych i gospodarczych na terenie gminy. Powinna stanowić bazę m.in. do:

- opracowywania i aktualizowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, przy czym pomiędzy strategią a studium powinny występować sprzężenia zwrotne;

- uwzględnienia priorytetów gminy w strategii rozwoju powiatu i województwa,
- budowania strategii sektorowych,
- finansowania przedsięwzięć i projektów z budżetów samorządów lokalnych, współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej i innych źródeł.

Niniejsza Strategia została opracowana z inicjatywy władz samorządowych Miasta i Gminy Września, jednakże podmiotem prac nad strategią jest społeczność lokalna. To potrzeby mieszkańców Miasta i Gminy Września były wyznacznikiem kierunków prac oraz formułowanych celów generalnych (wizji, misji), celów strategicznych oraz kierunków działań.

II. Diagnoza strategiczna

Punktem wyjścia do określenia przewidywanych i oczekiwanych kierunków rozwoju było poznanie sytuacji wyjściowej rozwoju Miasta i Gminy Września. Diagnoza oparta została na szeregu metod pozyskiwania informacji.

Jedną z najbardziej popularnych metod jest tzw. *desk research*, tj. analiza źródeł wtórnych udostępnianych przez organy, takie jak Urząd Miasta i Gminy, jednostki organizacyjne gminy, Urząd Statystyczny itp. Na potrzeby opracowania niniejszego dokumentu zebrany został szereg aktualnych oraz historycznych danych, które pozwoliły na wstępne opracowanie sytuacji wyjściowej Miasta i Gminy.

Przeprowadzono także kwerendę źródeł informacji, takich jak opracowania o zasięgu ponadlokalnym podejmujące problematykę obszaru objętego strategią, np. zaktualizowana „Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku”, „Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego” czy „Zasady i Kryteria Wyznaczania Obszarów Funkcjonalnych w Województwie Wielkopolskim”.

Ważnym źródłem informacji, zwłaszcza dla potrzeb przygotowania diagnozy stanu jednostki, były m.in. wyniki ankiety internetowej skierowanej do mieszkańców (dostęp do ankiety na przełomie sierpnia i września na stronie www.wrzesnia.pl), która podejmowała problematykę oceny czynników wewnętrznych i zewnętrznych oddziałujących na funkcjonowanie i rozwój gminy Września. Na przełomie grudnia i stycznia dostępna była także ankieta mająca na celu określenie głównych, oczekiwanych kierunków rozwoju Miasta i Gminy.

W trakcie procesu opracowania dokumentu zorganizowane zostały warsztaty strategiczne w miejscowościach Gminy. W dalszej kolejności mieszkańcy mieli okazję wnieść swoje uwagi (poprzez specjalnie w tym celu przygotowany formularz) do pełnej wersji dokumentu strategii, który został wyłożony do publicznego wglądu (zarówno w Urzędzie Miasta i Gminy, jak i na stronie internetowej Urzędu). W trakcie procesu konsultacji społecznych nie wpłynęły żadne uwagi do dokumentu.

Dokument strategii składa się z kilku zasadniczych części – diagnostycznej oraz strategicznej. Pierwsza część prezentuje podstawowe informacje na temat gminy (rozdział III) a także dokładną charakterystykę jej wewnętrznych uwarunkowań rozwojowych (rozdział IV). Uwzględnione zostały najważniejsze elementy wchodzące w skład sfery społecznej, gospodarczej, kulturowej, infrastrukturalnej, a także przyrodniczej. Ostatnim elementem diagnozy strategicznej było podsumowanie w postaci analizy SWOT (rozdział V).

Kolejną część dokumentu (rozdział VI i VII) poświęcono określeniu wizji, misji oraz zbioru celów strategicznych jakie stawia przed sobą wspólnota lokalna. Cele te rozpisane zostały na poziom operacyjny w postaci celów szczegółowych oraz podporządkowanych im kierunków działań. Uzupełnieniem dla tej części opracowania jest rozdział dotyczący wytycznych w zakresie monitorowania strategii i jej ewaluacji. W dokumencie zawarto również analizę spójności celów strategicznych z dokumentami wyższego rzędu i dokumentami planistycznymi (rozdział VIII).

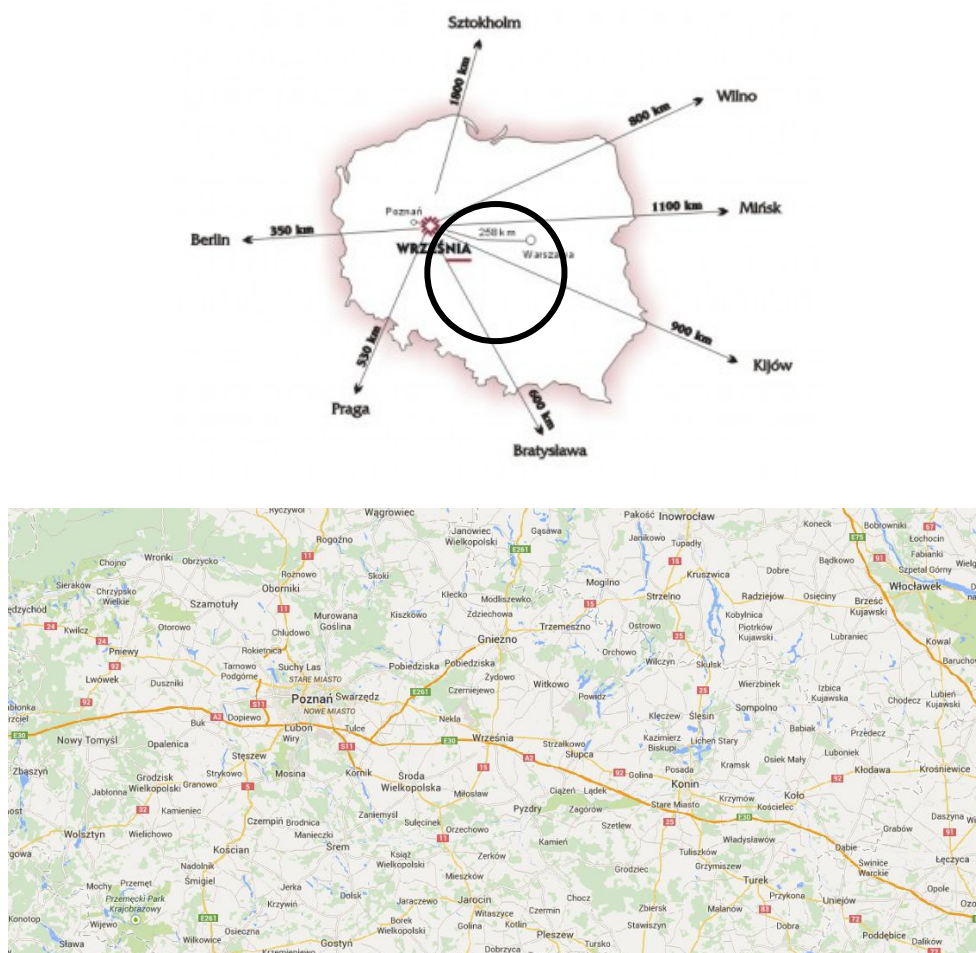
Ostatni rozdział opracowania stanowi próba oszacowania kosztów niezbędnych do osiągnięcia zakładanych celów wraz z określeniem możliwych funduszy zewnętrznych, z których można pozyskać ewentualne dofinansowanie.

III. Charakterystyka

III. 1. Położenie geograficzne

Miasto i Gmina Września leży w środkowej części województwa wielkopolskiego, w powiecie wrzesińskim. Września - siedziba gminy jest także miastem powiatowym. Znajduje się na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych drogowych i kolejowych: Poznań-Warszawa (autostrada A2, węzeł autostradowy, droga krajowa nr 92, magistrala kolejowa) oraz Gniezno-Jarocin (droga krajowa nr 15, linia kolejowa). Gmina leżąca w północnej części powiatu wrzesińskiego, graniczy z następującymi gminami:

- od zachodu z gminami Nekla i Dominowo,
- od północy z gminą Czarniejewo,
- od wschodu z gminami Witkowo i Strzałkowo,
- od południa z gminami Kołaczkowo i Miłosław

Ryc. 1. Położenie Miasta i Gminy Września

Źródło: www.wrzesnia.pl.

III. 2. Rys historyczny¹

Dzieje Wrześni sięgają kilku wieków. Najstarsza wzmianka o Wrześni pochodzi z II połowy XIII wieku i występuje w dokumencie wydanym w Poznaniu. Prawa miejskie otrzymała do połowy XIV wieku, na co wskazuje fakt wymienienia jako miasta w liście biskupa krakowskiego Bodzanty z rodu Porajów w 1357 roku.

Na przestrzeni wieków zmianie ulegała nazwa miejscowości: Vresc, Wressna, Wresna, Wreszna, Wresnija, Wrzesznja, Września. Najprawdopodobniej nazwa miasta pochodzi od wrzosu, który występował w okolicy.

Pierwszymi właścicielami Wrześni i jej okolic byli Poraje-Różyce - ród książąt czeskich Sławnikowiców, którzy te ziemie otrzymali od króla Bolesława Chrobrego. Poraje byli właścicielami Wrześni do poł. XVI wieku. Potem miasto było w posiadaniu kolejno następujących rodów: Doliwa-Wrzesińskich, Szaszorów-Bardzkich, Ogończyk-Działyńskich, Grzymała-Niegolewskich, Niemira-Gniazdowskich, Łodzia-Ponińskich. Godłem miasta został herb rodowy Porajów, biała pięciopłatkowa róża na czerwonym polu. Herb nie uległ zmianie nawet po przejęciu miasta przez inne rody. Pojawienie się herbu świadczyło o uzyskaniu praw miejskich.

Września od XIII wieku miała charakter osady targowej. Dzisiejszy układ przestrzenny miasta zawiera ślady placu w kształcie owalnicy. Powstał on na lewym brzegu Wrześnicy na skutek rozszerzenia drogi z Pyzdr do Gniezna. Września była miastem otwartym, nie otoczonym murami. Na istnienie samorządu miejskiego wskazuje wzmianka w dokumencie o ławnikach z 1399 r.

Września bardzo wcześnie rozwinęła się jako ośrodek wymiany handlowej. Wraz z przywilejem lokacyjnym uzyskała prawo odbywania targów tygodniowych oraz określonej liczby jarmarków w roku. Znajdował się też tutaj jeden z punktów królewskiej komory celnej. Pod względem narodowościowym we Wrześni przeważała ludność polska. Od poł. XVII wieku rozpoczął się napływ ludności niemieckiej (w II połowie XVIII w. powstał kościół ewangelicki wraz z cmentarzem oraz szkoła ewangelicka). Trzecią grupę wyznaniową stanowiła gmina żydowska, posiadająca w centrum miasta synagogę i cmentarz oraz powszechną szkołę żydowską istniejąca do okresu międzywojennego.

W wyniku drugiego rozbioru Polski w 1793 r. Września znalazła się w granicach zaboru pruskiego. W latach 1807-1815 wchodziła w skład Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim miasto ponownie dostało się pod panowanie pruskie. W 1818 r. utworzono nowy powiat wrzesiński w ramach Wielkiego Księstwa Poznańskiego. W tym okresie Września była jeszcze miastem prywatnym, należącym do rodziny Ponińskich.

Przełomowe znaczenie dla rozwoju miasta i gminy miały reformy przeprowadzone w latach 30. XIX w. Po ogłoszeniu dekretu o wyjęciu miast spod wpływów szlachty, Września stała się miastem samodzielnym. Narastająca i coraz brutalniej prowadzona germanizacja inspirowała rodzimą ludność do ożywienia politycznego i patriotycznego. Walki wyzwolenicze przybrały na sile w okresie Wiosny Ludów.

Głośnym echem w świecie odbił się strajk dzieci wrzesińskich w obronie wiary i mowy ojców w maju 1901 r. Do katolickiej szkoły ludowej dotarło zarządzenie pruskich władz oświatowych o wprowadzeniu języka niemieckiego do nauki religii. Dzieci zastosowały strajk bierny, polegający na nieudzielaniu odpowiedzi w języku niemieckim. Wobec opornych zastosowano przemoc fizyczną. Do masowej chłosty doszło 20 maja 1901 r. W obronie dzieci stanęli rodzice wspierani przez znaczną część mieszkańców miasta. Akcja strajkowa nasiliła się szczególnie na przełomie roku szkolnego

¹ Rozdział powstał w oparciu o materiał zamieszczony na stronie http://www.wrzesnia.pl/strona-284-Historia_Historia_miasta.html, którego autorką jest Hanna Bachorz

1901/1902 i rozszerzyła się na inne miejscowości. Strajk wygasł dopiero po Wielkanocy 1904 r. W obronie strajkujących dzieci stanęli Henryk Sienkiewicz i Maria Konopnicka.

Na przełomie XIX i XX wieku nastąpił szybki rozwój gospodarczy Wrześni. Powstała fabryka maszyn rolniczych, szerokie zastosowanie znalazł tzw. pług wrzesiński pomysłu kowala Bednarowicza, produkowany od 1859 r. Powstał Polski Bank Pożyczkowy, cukrownia, elektrownia, rzeźnia. Wybudowano okazały ratusz, budynek Starostwa i gimnazjum, gmach sądu, koszary dla wojska. W 1912 r. zbudowano wodociągi i założono kanalizację miasta. Do rozwoju Wrześni przyczyniło się również powstanie dużego węzła komunikacyjnego. W 1875 zbudowano linię kolejową z Gniezna przez Wrześnię do Wrocławia, a w 1882 r. linię kolejową z Poznania przez Wrześnię do nadgranicznego Strzałkowa. Powstała również linia kolejki wąskotorowej z Wrześni do Borzykowa i później do Pызdr.

Wybuch powstania wielkopolskiego w 1918 r. w Poznaniu oznaczał dla mieszkańców Wrześni kres długotrwałej niewoli. Wrzesiński batalion powstańczy wyzwolił miasto 28 grudnia 1918 r. Równoległe z powstaniem toczył się proces przejmowania władzy przez Polaków, następowała polonizacja życia społeczno-gospodarczego. W okresie międzywojennym nastąpił dynamiczny rozwój miasta. W 1921 r. przedłużono linię kolejową ze Strzałkowa do Kutna, założono drugi tor na linii Poznań-Września. W latach 1919-1939 wybudowano we Wrześni wiele domów mieszkalnych, powstał park miejski, stadion, przytułek dla starców, strażnica, przebrukowano i skanalizowano wiele ulic.

Rozwój miasta został brutalnie zahamowany we wrześniu 1939 r. Września została zajęta przez Niemców 10 września 1939 r. Dekretem Hitlera z części tzw. ziem włączonych do Rzeszy, utworzono okręg Reichsgau Posen, później Wartegau czyli Kraj Warty, w obrębie którego znalazła się Września. W tym okresie nastąpiła zakrojona na szeroką skalę eksterminacja ludności żydowskiej. Na terenie powiatu wrzesińskiego utworzono trzy obozy pracy dla Żydów, w których większość z nich została zamordowana. Ludność polską wysiedlano na tereny nie włączone do Rzeszy, czyli do Generalnego Gubernatorstwa. Przez cały okres okupacji działał zorganizowany ruch oporu. We Wrześni, w 1940 r. utworzono obóz dla francuskich jeńców wojennych (ok. 150 osób) zatrudnionych przy regulacji rzeki Wrześnicy. W 1945 r. Rosjanie utworzyli przejściowy obóz dla odbitych jeńców alianckich: Amerykanów, Anglików, Włochów i Francuzów. Po wojnie miasto odbudowano ze zniszczeń, powstały nowe zakłady pracy. W 1985 roku Września, uchwałą Rady Państwa, została odznaczona Krzyżem Grunwaldu III klasy za wkład jej mieszkańców w walkach z naporem niemieczyzny na przestrzeni wieków. Do roku 1975 Września była stolicą powiatu. Po likwidacji powiatów Miasto przestało być samodzielną jednostką administracyjną. W połączeniu z gminą stanowi nową jednostkę w strukturze administracyjnej.

III. 3. Podział administracyjny

Sieć osadniczą gminy tworzy miasto Września, które położone jest w jej środkowej części oraz 33 wsie sołeckie. Powierzchnia miasta i gminy wynosi 221,84 km², z tego na miasto przypadają 12,73 km², a na obszar wiejski – 209,11 km².

IV. Uwarunkowania wewnętrzne

IV.1. Sfera społeczna

IV.1.1 Demografia

Trendy zachodzące w gminie Września nie odbiegają od trendów zachodzących w obszarach, które charakteryzują się korzystnym położeniem oraz wysokim poziomem rozwoju gospodarczego. Jednocześnie odzwierciedlają przemiany struktury społeczno-demograficznej oraz ekonomicznej, jakie zaszły w kraju w okresie transformacji gospodarki.

Gminę zamieszkuje ponad 45 tys. mieszkańców, przy czym ponad 66% w mieście, zaś prawie 34% to mieszkańcy wiejskiej części gminy.

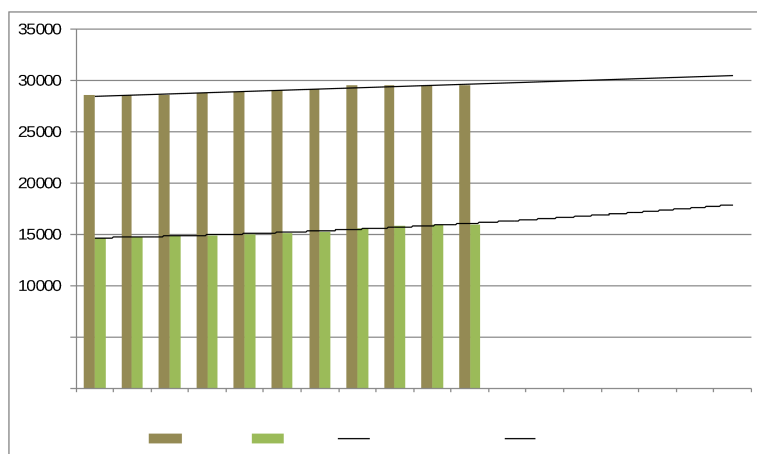
Liczba ludności w gminie Września na przestrzeni ostatniej dekady wzrosła. Wskazują na to wyniki danych Głównego Urzędu Statystycznego z lat 2003 (43.282 osoby) i 2013 (45.547 osób), według których w tym czasie przybyło 2.265 osób². Oznacza to, że w latach 2003 – 2013 potencjał demograficzny całej gminy wzrósł o ponad 5%. Taka dynamika korzystnie wyróżnia gminę na tle trendów zachodzących ogólnie w kraju (w latach 2003-2013 wzrost o 0,8%), regionie wielkopolskim (+3,2%), a nawet w całym powiecie wrzesińskim (+4,0%).

Trendy te powodowane są położeniem gminy w strefie oddziaływania Poznania oraz w bezpośrednim sąsiedztwie ważnych ciągów komunikacyjnych, co wpływa m.in. na korzystne saldo corocznej migracji oraz przyrost naturalny. Ten ostatni powodowany jest także czynnikiem migracyjnym, biorąc pod uwagę fakt, iż migrują w większości ludzie stosunkowo młodzi (w wieku rozrodczym), którzy przyczyniają się w ten sposób do wzmoczenia pozytywnych zmian w kwestii przyrostu naturalnego. Teren gminy jest atrakcyjnym obszarem do osiedlenia się i budowy własnego domu dla mieszkańców okolicznych miejscowości. Przyciąga w ten sposób osoby, o raczej korzystnym (ponadprzeciętnym) statusie dochodowym, którzy często są na etapie zakładania rodzin, bądź niedawno je założyli. Tym samym zwiększa się udział osób młodych.

Dynamika zmian liczby mieszkańców wskazuje na szybsze tempo wzrostu w przypadku obszarów wiejskich gminy (9% w latach 2003-2013) niż w przypadku miasta (3,3%). Analiza trendów na podstawie danych historycznych wskazuje, że kierunek ten będzie się utrzymywał, czego konsekwencją będzie stały i stopniowy wzrost potencjału demograficznego gminy Września (ryc.2). Potwierdzają to także prognozy Głównego Urzędu Statystycznego, które wskazują na dynamiczny przyrost liczby mieszkańców całego województwa wielkopolskiego do 2025 roku.

W związku z istotną zmianą liczby ludności, zmienił się również wskaźnik gęstości zaludnienia dla gminy, który wynosi 205 os./1km² przy wskaźniku 109 os./1km² dla powiatu wrzesińskiego, 116 os./1km² dla województwa wielkopolskiego i 123 os./1km² dla kraju. W ostatniej dekadzie wskaźnik gęstości zaludnienia istotnie wzrósł w całej gminie: w mieście o ponad 3%, a na obszarach wiejskich o 8%. Warto tu podkreślić fakt, że biorąc pod uwagę tylko gminy wiejskie w kraju, średni wskaźnik gęstości wynosi 56 os./1km² (gęstość zaludnienia obszarów wiejskich gminy Września wynosi 76 os./1km²). W efekcie tak dynamicznych zmian można spodziewać się konieczności dostosowania warunków infrastrukturalnych dla obszarów koncentracji ludności zarówno w mieście, jak i na wsi.

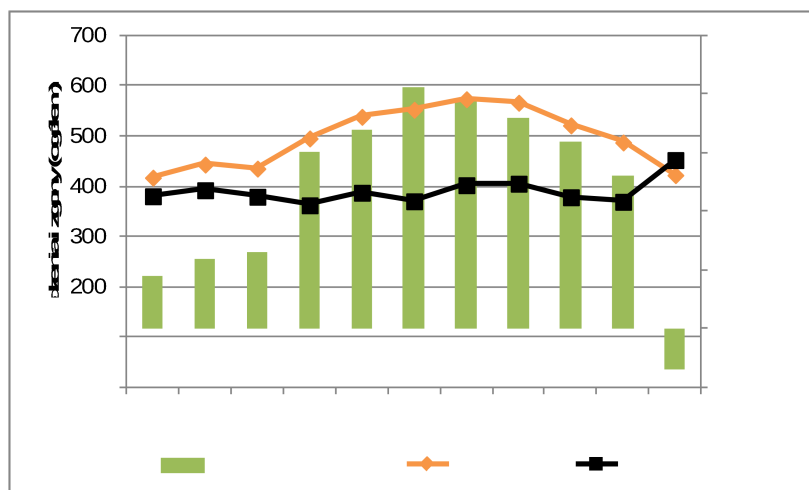
² Zgodnie z danymi Urzędu Miasta i Gminy na koniec 2013 roku zameldowanych w gminie było 45.150 osób.

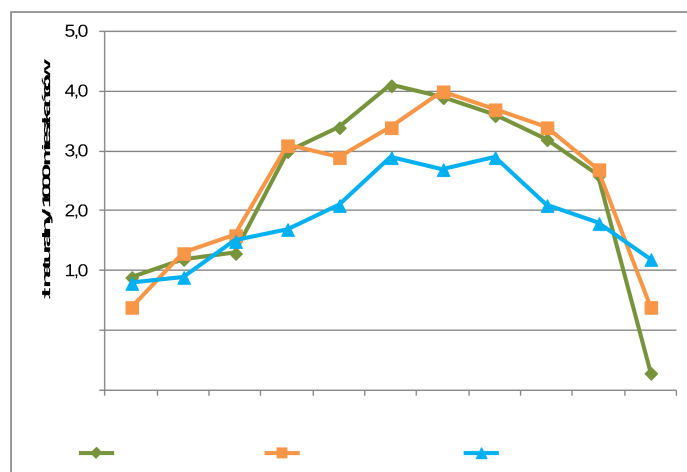
Ryc. 2. Liczba mieszkańców gminy Września w latach 2002-2013
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Stan liczby ludności kształtowany jest poprzez przyrost naturalny oraz ruch migracyjny (napływ-odpływ), wyrażający się tzw. saldem migracji. Na kształtowanie się wskaźnika przyrostu naturalnego wpływ ma stopa urodzeń oraz zgonów. W okresie 2003-2013 najniższą liczbę urodzeń żywych zanotowano w 2003 r. (419) oraz w 2013 (424), co daje wskaźnik na poziomie ponad 9 urodzeń na 1000 osób.

Generalnie wskaźnik liczby urodzeń wykazuje dużą zmienność, bowiem na początku lat 2000 wskaźnik ten sięgał ok. 10 urodzeń na 1000 ludności (lata 2000-2005), w latach 2008-2010 przyjął najwyższe wartości 13 urodzeń na 1000 mieszkańców, natomiast obecnie kształtuje się na poziomie zbliżonym do początku dekady (ryc.3). Tendencja spadkowa, jakkolwiek niekorzystna z punktu polityki społecznej, jest zbieżna z trendami zachodzącymi w skali całego regionu wielkopolskiego.

Ryc. 3. Zmiana liczby urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w latach 2003-2013
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Ryc. 4. Przyrost naturalny w gminie Września, powiecie wrzesińskim oraz województwie wielkopolskim w latach 2003-2013

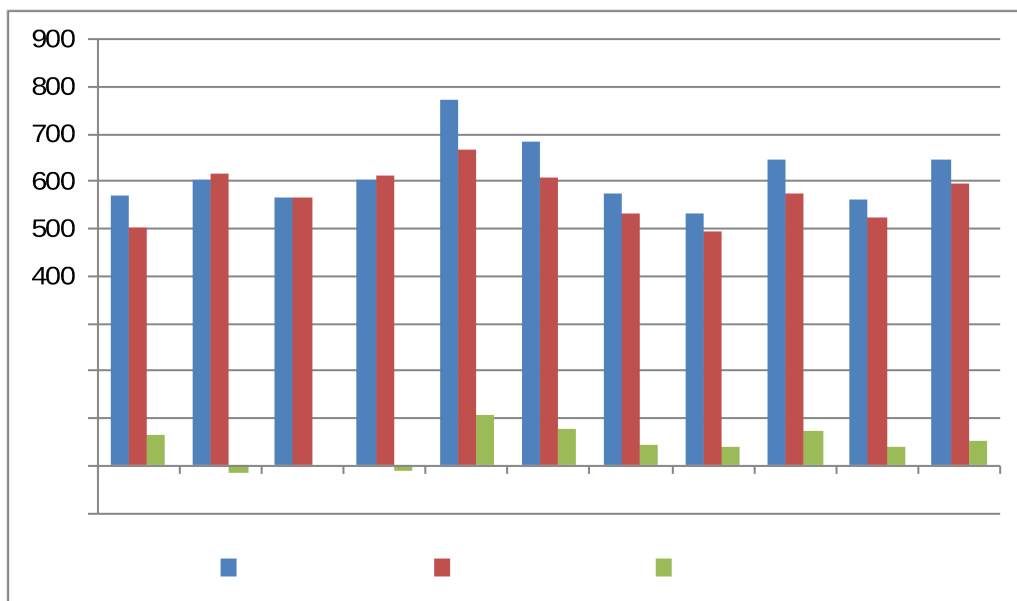
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

W przypadku zgonów zaobserwować można niewielkie fluktuacje. Ich liczba w latach 2003-2013 pozostawała na zbliżonym poziomie i wahała się średnio w granicach 380 zdarzeń. Tym samym wskaźnik zgonów wynosi średnio 8,7/1000 ludności.

Powyzsze uwarunkowania przyczyniły się do obniżenia wielkości przyrostu naturalnego z 4,1 osób w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w roku 2008 do -0,7 osób/1000 ludności w roku 2013. W okresie 2002-2013 tylko jeden raz odnotowano ujemny przyrost naturalny. Analizowany proces demograficzny spowodowany jest różnorodnymi przyczynami, które zachodzą w całym bloku państw Europy środkowo-wschodniej i wynikają z transformacji ustrojowej, jaka dokonała się po 1989 roku. Czynniki te pozostają w dużym stopniu niezależne od sytuacji w gminie oraz działań władz samorządowych. Najważniejszymi z nich wydają się być czynniki natury ekonomicznej (bezrobocie, niskie dochody ludności, trudności z zabezpieczeniem podstawowego bytu: mieszkanie, możliwości utrzymania rodziny oraz brak perspektyw na poprawę sytuacji ekonomicznej), jak i demograficznej (malejąca liczba zawieranych małżeństw, odkładanie założenia rodziny na później, świadoma decyzja kobiet o nieposiadaniu dzieci, wejście w wiek matrymonialny osób z niżu demograficznego, a tym samym kobiet w wieku rozrodczym). Generalnie krzywa przyrostu naturalnego maleje, bowiem o ile na przestrzeni lat 2005-2009 średni roczny przyrost wynosił 139 osób, to w latach 2010-2013 spadł on do poziomu 98 osób.

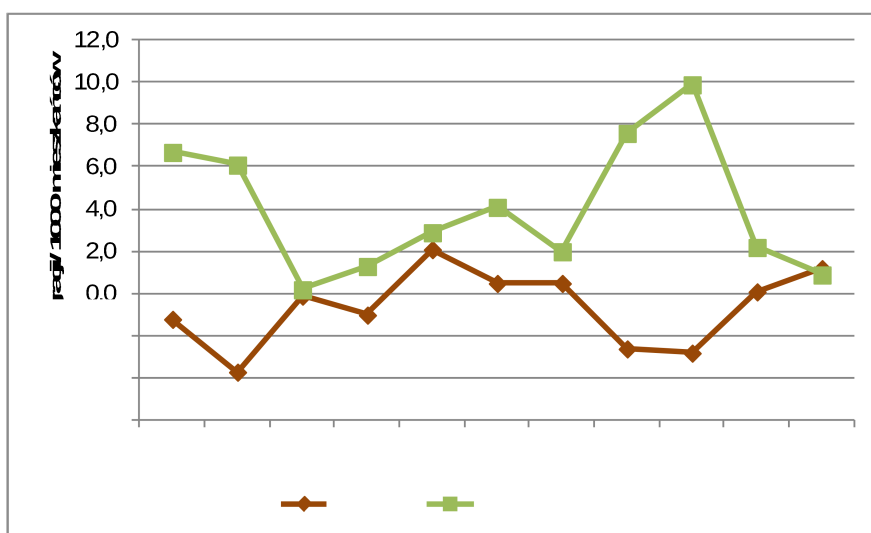
Zmiany w zakresie przyrostu naturalnego obejmują w takim samym stopniu populację miasta i obszarów wiejskich. W obu przypadkach utrzymuje się spadkowy trend wielkości przyrostu naturalnego, przy czym w mieście osiągnął on już wynik ujemny (-1,4‰), natomiast w części wiejskiej jest on jeszcze dodatni (+0,9‰).

Obok przyrostu naturalnego kolejnym czynnikiem kształtującym rzeczywisty poziom liczby ludności na danym terenie jest saldo migracji. Gmina Września odznacza się stosunkowo korzystnym saldem migracji, bowiem w latach 2003-2013 tylko dwa razy odnotowano ujemną wartość wskaźnika. Przeciętne średnioroczne saldo migracji osiąga wartość 47 osób (ryc.5).

Ryc. 5. Ruch migracyjny w gminie Września w latach 2002-2013
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Na uwagę zasługuje fakt, że pomimo pewnych fluktuacji, gmina Września charakteryzuje się względnie niezmiennym kierunkiem migracji wskazującym na dużą atrakcyjność miejscowości dla nowych mieszkańców. Na wysokie wartości wskaźnika salda migracji ma przede wszystkim wzrost liczby zameldowań w miejscowościach wiejskich gminy. Natomiast w mieście Września w ostatniej dekadzie wystąpiły dwa okresy, kiedy liczba zameldowań była wyższa niż wymeldowań: lata 2007-2009 oraz rok 2013 (ryc.6).

Ryc. 6. Ruch migracyjny w gminie Września (miasto oraz obszar wiejski) w latach 2003-2013
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Dodatknie saldo migracji na obszarach wiejskich spowodowane jest zmianami postaw w społeczeństwie, bowiem coraz więcej osób pragnie wybudować własny dom i osiedlić się pod miastem. W związku z postępującym wzrostem zamożności społeczeństwa coraz więcej osób stać na realizację powyższych planów. W tym kontekście szczególnie uprzywilejowane są tereny podmiejskiej, które korzystając z renty położenia (niewielka odległość od głównego ośrodka regionu), jako pierwsze stają się celem ekspansji. Ważnym czynnikiem są jeszcze pozostałe uwarunkowania, takie jak: dostępność komunikacyjna, infrastruktura techniczna i społeczna, środowisko itp. Wyniki

badan wskazują, że Gmina Września, dzięki swojemu korzystnemu położeniu względem stolicy województwa oraz autostrady A2, cieszy się wysoką atrakcyjnością wśród potencjalnych mieszkańców jako docelowe miejsce zamieszkania.

Potwierdzeniem tego stanu rzeczy jest dynamika zmian liczby ludności według miejscowości w gminie (tab.1).

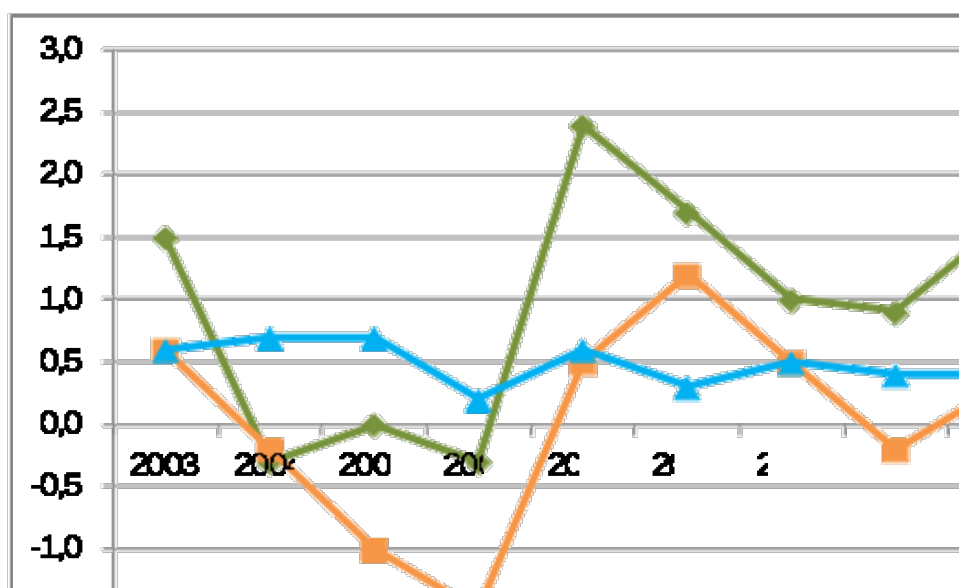
Tab. 1. Zmiany liczby mieszkańców w miejscowościach Gminy w latach 2004-2013

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	zmiana (rok 2004 = 100)
1	Bardo	216	224	223	220	219	215	210	208	199	200	92,6
2	Białężyce	325	314	327	330	335	337	349	354	354	353	108,6
3	Bierzglin	439	445	450	445	440	428	453	450	443	449	102,3
4	Bierzglinek	1148	1154	1177	1202	1233	1243	1289	1323	1334	1316	114,6
5	Broniszewo	29	28	23	24	24	25	33	38	39	39	134,5
6	Chociczka Mała	171	170	177	172	173	168	157	154	153	149	87,1
7	Chociczka Wielka	138	137	136	139	144	135	130	131	140	135	97,8
8	Chociczka	159	160	160	158	157	155	155	159	158	156	98,1
9	Chwalibogowo	768	776	775	759	758	755	740	746	740	756	98,4
10	Dębina	16	16	16	17	17	17	17	17	17	15	93,8
11	Gonice	133	135	135	132	130	132	137	141	135	126	94,7
12	Goniczki	153	152	148	138	143	143	144	150	146	125	81,7
13	Gozdowo	443	450	451	457	469	470	472	477	485	479	108,1
14	Gozdowo – Młyn	39	43	43	43	41	40	39	39	39	39	100,0
15	Grzybowo	310	309	311	323	321	322	335	345	349	349	112,6
16	Grzymisławice	29	31	31	32	35	36	36	37	38	39	134,5
17	Gulczewko	84	90	90	92	93	94	91	90	89	86	102,4
18	Gulczewo	175	180	180	176	177	170	172	170	173	166	94,9
19	Gutowo Małe	587	594	602	609	641	651	664	670	689	698	118,9
20	Gutowo Wielkie	388	375	375	387	382	386	390	381	392	414	106,7
21	Kaczanowo	925	935	944	947	962	970	990	1001	1004	1001	108,2
22	Kawęczyn	82	77	75	202	75	70	70	74	74	69	84,1
23	Kleparz	208	207	203	202	201	212	208	201	204	208	100,0
24	Marzelewo	4	4	5	1	1	1	1	1	1	1	25,0
25	Marzenin	685	682	658	651	659	671	667	661	664	655	95,6
26	Nadarzyce	81	86	85	82	87	87	88	88	90	97	119,8
27	Neryngowo	99	101	97	107	109	108	105	106	110	104	105,1
28	Noskowo	176	176	177	181	183	183	184	186	188	171	97,2
29	Nowa Wieś Królewska	337	330	325	328	325	329	329	326	329	332	98,5
30	Nowy Folwark	359	374	387	399	398	416	414	438	444	456	127,0
31	Obląckowo	599	598	615	632	629	636	623	632	644	658	109,8
32	Osowo	174	172	179	187	188	186	192	197	200	204	117,2
33	Ostrowo Szlacheckie	154	151	156	156	151	151	152	148	147	144	93,5
34	Otoczna	341	342	335	329	326	322	321	322	319	305	89,4
35	Przyborki	500	512	521	531	545	559	568	580	602	616	123,2
36	Psary Małe	618	629	633	628	653	658	664	677	679	666	107,8
37	Psary Polskie	873	881	891	898	915	923	932	938	957	965	110,5
38	Psary Wielkie	126	120	119	123	122	127	129	133	135	136	107,9
39	Radomice	52	57	49	51	54	55	56	56	53	48	92,3
40	Sędziwojowo	329	331	325	317	314	318	319	322	315	304	92,4
41	Słomowo	264	270	276	286	285	286	289	308	301	316	119,7
42	Słomówko	110	114	118	118	113	113	118	119	117	117	106,4
43	Sobiesiernie	212	208	213	211	208	208	210	211	211	210	99,1
44	Sokołowo	1028	1029	999	997	989	996	992	989	987	982	95,5
45	Sołeczno	224	220	218	215	210	217	221	219	216	219	97,8

46	Stanisławowo	115	123	123	122	124	119	119	118	114	112	97,4
47	Strzyżewo	69	68	60	61	63	51	51	49	48	43	62,3
48	Węgierki	559	563	563	574	582	587	594	189	606	607	108,6
49	Wódki	104	103	102	100	102	105	102	105	105	100	96,2
50	Żerniki	16	16	17	18	19	19	19	20	21	21	131,3
51	Września	29279	29276	29335	29404	29407	29570	29419	29402	29372	29194	99,7
		44452	44538	44633	44913	44931	45175	45159	44896	45369	45150	101,6

Źródło: dane własne Urzędu Miasta i Gminy we Wrześni

Analizując proces ruchów demograficznych na terenie gminy Września, warto zwrócić uwagę na wpływ przyrostu naturalnego na faktyczny przyrost liczby ludności w gminie. W ogólnej liczbie corocznego przyrostu ludności, blisko 80% to osoby, które urodziły się jako grupa autochtoniczna. Można jednak założyć, że na ten stan rzeczy miał realny wpływ ruch migracyjny. W przypadku gminy podmiejskiej nie jest to sytuacja wyjątkowa. Warto jednakże mieć na uwadze, że saldo migracji odznacza się większymi fluktuacjami aniżeli przyrost naturalny, stąd jest czynnikiem trudniej prognozowanym i obciążonym w ostateczności większym ryzykiem błędu. Wpływ na sytuację migracyjną ma bowiem więcej elementów, oprócz czynnika ekonomicznego (wzrost zamożności) jest to m.in. sytuacja mieszkaniowa, na którą wpływ ma dostępność kredytowa oraz polityka państwa (poprzez wdrażane programy, np. Rodzina na Swoim, Mieszkanie dla Młodych, itp.). Jak widać na załączonej rycinie (ryc.7) zachowania migracyjne w gminie i powiecie odbiegają od wartości średnich dla całego województwa.

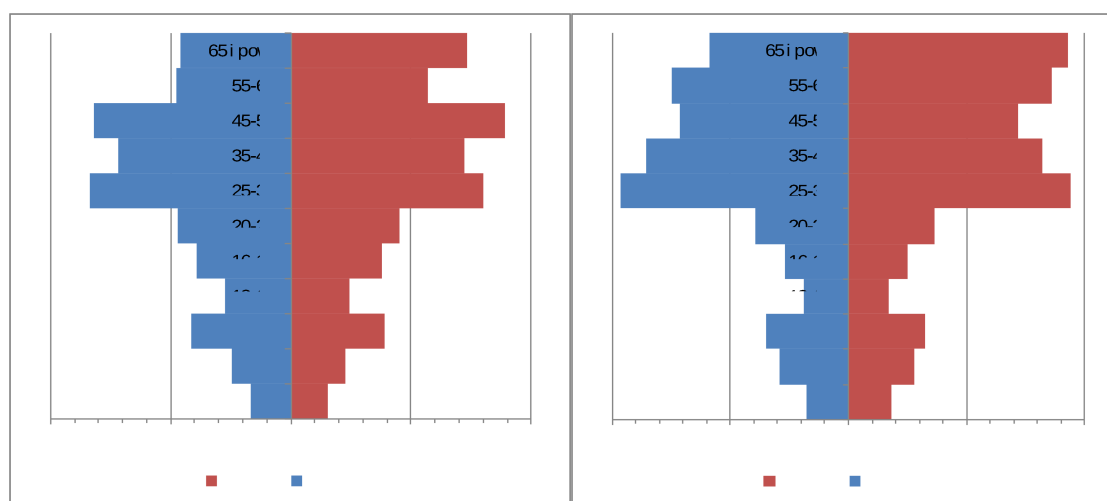

Ryc. 7. Saldo migracji we Wrześni na tle powiatu i województwa w latach 2003-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Próba oszacowania kierunku zmian liczby mieszkańców wskazuje na trzy możliwe warianty. W pierwszym wariantcie (regresywny), przy założeniu, że w analizowanym okresie nie będzie istotnych inwestycji prorozwojowych i trendy migracyjne spowolnią, przyrost naturalny nie zrekompensuje takiego ubytku i w efekcie końcowym liczba ludności w gminie spadnie. Drugi wariant (stagnacyjny), uwzględniający stały, choć powolny wzrost nowych inwestycji i miejsc pracy oraz utrzymywanie się dotychczasowego poziomu życia, może wpisywać się w aktualne trendy skutkujące niewielką sinusoidalną coroczną zmianą, co w efekcie końcowym przyczyni się do utrzymania liczby ludności na stałym poziomie. Ostatni z wariantów (progresywny), zakładający znaczący wzrost inwestycji prorozwojowych pozwoliłyby na zwiększenie liczby ludności. Przyczyni się do tego wzrost ruchów migracyjnych oraz biologiczny przyrost liczby ludności.

Należy tu dodać, iż najbardziej prawdopodobne są warianty pierwszy bądź drugi, z uwagi na fakt, iż w wiek rozrodczy będą w kolejnych latach wchodziły roczniki niżej demograficznego. Skutkować to może dalszym obniżeniem stopy przyrostu naturalnego. Z takiej sytuacji istnieją wyjścia, lecz wymagają one intensywnych zabiegów władz samorządowych w zakresie polityki prorodzinnej i społecznej. W obliczu bierności bądź nieefektywnych programów krajowych, władze niektórych regionów same podejmują inicjatywy w tym zakresie. Jako przykład można podać tu chociażby program utworzenia tzw. „specjalnej strefy demograficznej” w woj. opolskim, jako jednym z najbardziej zagrożonych wyludnieniem. Jest to bardzo szeroki program, który przewiduje m.in.: dotowanie rodzin z dziećmi, stworzenie warunków do ich wychowywania i opieki nad nimi, zatrudnienie opiekunek do dzieci, wsparcie finansowe inicjatywy rodziców, którzy sami mogliby zakładać przedszkola, „becikowe” dla rodziców, refundacja kosztów szczepień noworodków, dotacje, preferencyjne pożyczki oraz preferencyjne podatki dla inwestorów zakładających firmy w regionie, zmiany w sferze edukacji (więcej praktyk zawodowych bezpośrednio w zakładach pracy, położenie nacisku na naukę praktycznych umiejętności zamiast teorii oraz uruchomienie programu, pozwalającego absolwentom szkół ułatwienie założenia własnej działalności gospodarczej), oraz szereg innych przywilejów.

Ryc. 8. Piramida wieku i płci w gminie Września w roku 2013

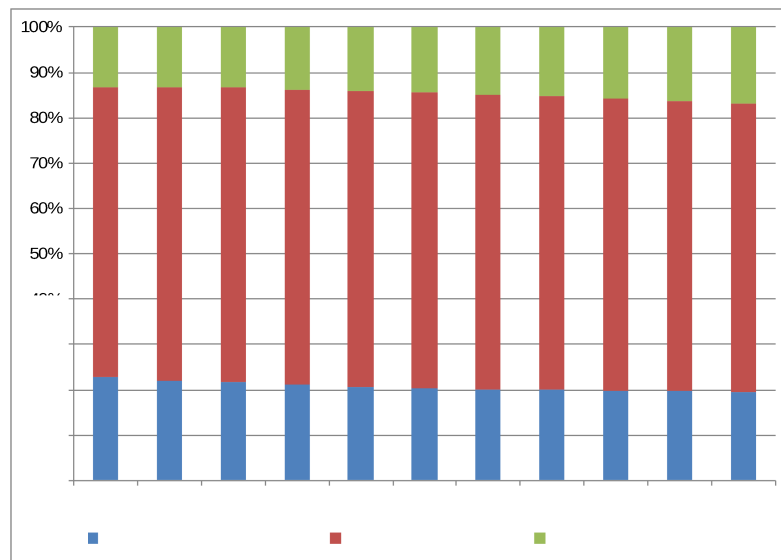
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

W wyniku tendencji zachodzących w ruchu naturalnym oraz migracyjnym zmianie uległa także struktura wieku mieszkańców w gminie Września. Analiza przemian struktury wieku ludności w latach 2003-2013 wykazała:

- spadek liczby i udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (mężczyźni i kobiety w wieku 0-17 lat) - od 22,9% do 19,6%. Zjawisko to będące konsekwencją spadku liczby urodzeń najwyraźniej zaznacza się w grupie wiekowej 13-17 lat. Również liczba dzieci w najmłodszych rocznikach w ostatnich latach maleje. Taka sytuacja rodzi określone konsekwencje w postaci zmniejszonego zapotrzebowania na usługi przedszkolne, czy edukacyjne.
- wzrost liczby i udziału ludności w wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 18-64 lata; kobiety w wieku 18-59 lat) – od 64,0% do 63,5%. Zjawisko to jest konsekwencją wchodzenia w wiek produkcyjny roczników dwóch wyżów demograficznych. Najwyraźniej zaznacza się w grupie 55-64 lata. Warto przy tej okazji zauważyć fakt, iż są to roczniki, które niebawem zaczną opuszczać rynek pracy i wchodzić w wiek emerytalny. Niesie to za sobą konsekwencje dwójakiego rodzaju. Z jednej strony zwalniać się będą miejsca na rynku pracy dla osób młodszych, co może wpłynąć na zmniejszanie się skali bezrobocia. Z drugiej, grupa ta będzie zgłaszała zwiększone zapotrzebowanie na usługi gerontologiczne, co wymaga odpowiednich kadr specjalistów (lekarzy, opiekunów osób

starszych, itp.). W miejsca „zwalnianie” przez osoby starsze sukcesywnie wchodzi osoby z drugiej fali wyżu demograficznego, tj. osoby w wieku 25-34 lat, których liczebność w latach 2003 – 2013 wzrosła o 16%.

- wzrost liczby i udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku powyżej 65 lat i kobiety w wieku powyżej 60 lat) – od 13,2% do 16,9% (odsetek ludności najstarszej przekraczającej próg 14% demografowie przyjęli określać, jako proces starzenia się społeczeństwa). Zjawisko szybko postępującego starzenia się ludności jest konsekwencją utrwalającej się tendencji do wydłużania się życia ludzkiego oraz stopniowego przesuwania się do tej grupy wiekowej osób z powojennego wyżu demograficznego. Należy tu wyraźnie zaznaczyć, iż sytuacja ta niesie za sobą istotne reperkusje. Zbliżanie się osób z wyżu kompensacyjnego lat 50-tych do granicy wieku emerytalnego, będzie skutkowało w najbliższym 10-leciu intensyfikacją wzrostu liczebności tej grupy wiekowej i wzmożonym ruchem przechodzenia tych osób na świadczenia emerytalne.

Ryc. 9. Zmiana relacji grup wieku ekonomicznego (przedprodukcyjny, produkcyjny, poprodukcyjny) w gminie Września w latach 2003-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Trendy, jakie zachodzą w gminie są oczywiście zbieżne z trendami w regionie, jak i w całym kraju, gdzie obserwujemy zastój demograficzny oraz proces starzenia się społeczeństwa. W efekcie wzrasta rola władz krajowych i lokalnych w zakresie sprostania wyzwaniom polityki społecznej i szukania odpowiednich rozwiązań łagodzących niekorzystne skutki sytuacji demograficznej. Postępuje wzrost presji na zapewnienie świadczeń emerytalno-rentowych, które w ujęciu globalnym stanowią coraz większy udział w strukturze wydatków budżetowych. Rośnie także zapotrzebowanie na usługi gerontologiczne oraz domy pomocy społecznej świadczące usługi bytowe, opiekuńcze i edukacyjne dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby bądź też pogłębiającej się niepełnosprawności. Jest to wyzwanie dla władz samorządowych, aby zadbały o przyjęcie odpowiedniej strategii polityki społecznej.

Relatywnie niewielkie tempo spadku liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 9902 do 8916 osób – spadek o 10%), przy jednocześnie wyższym wzroście ludności w wieku poprodukcyjnym (z 5699 do 7712 osób, wzrost o 35,3%) w warunkach relatywnie przeciętnego wzrostu liczby ludności w wieku produkcyjnym (z 27681 do 28919 osób – wzrost o 4%), przyczynił się do wzrostu wartości wskaźnika liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Na przestrzeni lat 2000-2013 wskaźnik obciążenia demograficznego wzrósł z 56,4 do 57,5 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

W najbliższych latach należy spodziewać istotnego wzrostu tego wskaźnika, bowiem na wiek

emerytalny będzie przechodziło coraz więcej osób z wyżu demograficznego lat 50. XX w. Świadczy o tym zmiana trendu w roku 2007 (wskaźnik wyniósł wtedy 55,3), bowiem od tego czasu notujemy coroczny wzrost wskaźnika. Relatywnie zatem, coraz większa grupa osób będzie pozostawała na utrzymaniu kurczącej się liczby osób w wieku produkcyjnym. Ten negatywny trend będzie nieco hamowany w perspektywie długookresowej przez zmiany przyjęte w prawie dotyczące wydłużenia wieku pracy do 67 lat.

IV.1.2 Ochrona zdrowia

Opiekę zdrowotną mieszkańcom gminy Września zapewnia Szpital Powiatowy we Wrześni oraz liczne przychodnie i praktyki lekarskie. Zgodnie z danymi GUS na dzień 31.XII.2013 roku w gminie Września działało 21 przychodni. Statystycznie na 10 tys. ludności przypadało więc 5 placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, podobnie jak w całym województwie wielkopolskim³.

Opiekę szpitalną mieszkańcom świadczy Szpital Powiatowy we Wrześni sp. z o.o., mieszczący się przy ul. Słowackiego 2 we Wrześni. W szpitalu funkcjonują:

- Szpitalna Izba Przyjęć;
- Oddział anestezjologii i intensywnej terapii;
- Oddział chorób wewnętrznych z intensywnym nadzorem kardiologicznym;
- Oddział neurologiczny, udarowy;
- Oddział pediatriczny;
- Oddział rehabilitacji ogólnoustrojowej i neurologicznej;
- Oddział chirurgii ogólnej;
- Oddział ortopedii i traumatologii narządu ruchu;
- Oddział położniczo-ginekologiczny z systemem rooming-in oraz z blokiem porodowym;
- Oddział hospicyjno-paliatywny;
- Oddział neonatologiczny z pododdziałem patologii noworodka;
- Blok operacyjny z centralną sterylizatornią.

Przy szpitalu działają następujące poradnie: poradnia kardiologiczna, poradnia ortopedyczna, poradnia chirurgii dziecięcej, poradnia chirurgiczna, poradnia reumatologiczna, poradnia onkologiczna, poradnia logopedyczna, poradnia rehabilitacyjna, poradnia wad postawy u dzieci i młodzieży, poradnia neonatologiczna, poradnia planowania rodziny i rozrodczości. Przy szpitalu funkcjonuje także szkoła rodzenia oraz pielęgniarska opieka długoterminowa. Szpital wyposażony jest w następujące pracownie: pracownia diagnostyki laboratoryjnej i serologii z bankiem krwi, pracownia diagnostyki kardiologicznej, pracownia USG, pracownia fizjoterapii, pracownia tomografii komputerowej, pracownia endoskopii. W ramach działalności Szpitala Powiatowego we Wrześni funkcjonuje przychodnia lekarza rodzinnego, która oferuje pacjentom kompleksową opiekę lekarską i pielęgniarską – nad osobami dorosłymi i dziećmi.

Na terenie gminy Września działają następujące przychodnie i praktyki lekarskie, które mają podpisaną umowę na świadczenie usług z NFZ:

- Pielęgniarski Ośrodek Medycyny Środowiskowo - Rodzinnej „Nowum”, ul. Słowackiego 2, Września;
- Przychodnia Lekarza Rodzinnego Lek - Med Kasprzyk, Mikołajczak, Paciorkowski sp. jawna, ul. Fromborska 24, Września;
- Przychodnia Lekarza Rodzinnego Medinet sp. jawna Jesiołowski, Górniak, Adamczak, ul. Legii Wrześcińskiej 23C, Września;
- Amika Konsorcjum Medyczne sp. z o.o., ul. Piastów 16, Września – placówka posiada oddział zabiegowy, na którym przeprowadzane są zabiegi i operacje w znieczuleniu ogólnym i miejscowym w zakresie ginekologii, laryngologii, urologii, ortopedii, okulistyki, onkologii, chirurgii ogólnej, naczyniowej, dziecięcej. W ramach placówki funkcjonuje również wiele przychodni specjalistycznych;

3 Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

- Przychodnia Zespołu Lekarza Rodzinnego „Duo – Med”, ul. Słowackiego 2, Września;
- Przychodnia Zespołu Lekarza Rodzinnego „Med – Con”, ul. Słowackiego 42, Września;
- Przychodnia Zespołu Lekarza Rodzinnego „Med – Con”, ul. Słowian 23, Września;
- Położniczy Ośrodek Medycyny Środowiskowo – Rodzinnej Neovita, ul. Słowackiego 2, Września;
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Alergologiczna, ul. Sądowa 6, Września;
- Niepubliczny Specjalistyczny Zespół Opieki Zdrowotnej „Specimed”, ul. Opieszyn 10, Września;
- Med+reh Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Zespół Lekarzy, Specjalistów, Rehabilitacja Fizykoterapia, ul. Słowackiego 42, Września;
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Laryngolog”, ul. Zamysłowskiego 25, Września;
- Przychodnia Lekarsko – Stomatologiczna Primadent, ul. Sądowa 6, Września;
- Centrum Ginekologiczno – Położnicze „Auxilium”, ul. Legii Wrzesińskiej 19a, Września;
- Przychodnia Specjalistyczna „Nowamed”, ul. Sienkiewicza 12, Września;
- Niepubliczny Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Cedromed”, ul. Opieszyn 10, Września;
- Amika Konsorcjum Medyczne sp. z o.o., Chwalibogowo 38, Chwalibogowo;
- Przychodnia Lekarza Rodzinnego „Gal – Med”, Grzybowo 38, Grzybowo⁴.

Swoje usługi na terenie gminy świadczą również następujące gabinety stomatologiczne posiadające kontrakt z NFZ:

- N.z.o.z Stomatologia J&w sp. z o.o., ul. Fabryczna 44, Września;
- Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska Arkadiusz Jastrzębski, ul. Kilińskiego 3, Września;
- Przychodnia Stomatologiczna Aldent, ul. Kościelna 13, Września;
- Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska Bożena Ławniczak, ul. Kościuszki 40, Września;
- Indywidualna Praktyka Stomatologiczna Agnieszka Urbaniak, ul. Opieszyn 10, Września;
- Gabinet Stomatologiczny Danuta Wajnert-Pernak, ul. Opolska 10, Września;
- Indywidualna Praktyka Lekarska Faustyna Pernak-Nowicka, ul. Opolska 10, Września;
- Amika Konsorcjum Medyczne sp. z o.o., ul. Piastów 16, Września;
- Prywatny Gabinet Stomatologiczny Irena Panieńska-Tupaj, ul. Prusa 5, Września;
- Przychodnia Lekarsko – Stomatologiczna Primadent, ul. Sądowa 6, Września;
- Specjalistyczny Gabinet Stomatologiczny Joanna Białek-Skowrońska, ul. Sienkiewicza 12, Września⁵.

Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie dostępu do leków zaspokajają apteki i punkty apteczne. Zgodnie z danymi GUS na dzień 31.XII.2013 roku w gminie Września działało 13 aptek (w których pracowało 26 mgr farmacji) oraz 1 punkt apteczny. Na jedną aptekę ogólnodostępną w gminie Września przypadały 3504 osoby, podczas gdy w województwie wielkopolskim 3504 osoby⁶. W gminie działają następujące apteki:

- „Aspirynka”, ul. Sienkiewicza 20, Września;
- „Nowa”, ul. Sienkiewicza 12, Września;
- „Kwiaty Polskie”, ul. Opieszyn 10, Września;
- „Utis”, ul. Słowackiego 4a, Września;

4 Wielkopolski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia, <http://www.nfz-poznan.pl>.

5 Wielkopolski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia, <http://www.nfz-poznan.pl>.

6 Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

- „Vademecum”, ul. Wojska Polskiego 13, Września;
- „Witaminka”, ul. Legii Wrzesińskiej 11, Września;
- „Amika”, ul. Piastów 16, Września;
- „Prima”, ul. Paderewskiego 52, Września;
- „DR MAX”, ul. Miłosławska 10, Września;
- „Na Sławnie”, ul. Fromborska 46 a, Września;
- „Verbana”, ul. Kosynierów 23, Września;
- „Stylowa”, ul. Sienkiewicza 7, Września;
- „Kapsułka”, ul. Chrobrego 10, Września.

Obecność na terenie gminy szpitala, licznych przychodni specjalistycznych oraz podstawowej opieki zdrowotnej, gabinetów stomatologicznych, a także aptek realizuje dostęp mieszkańców do opieki zdrowotnej.

IV.1.3 Pomoc społeczna

Pomoc społeczną dla mieszkańców gminy realizuje Ośrodek Pomocy Społecznej we Wrześni. Podstawowym celem Ośrodka jest wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. Ośrodek realizuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej, ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, a także ustawy o dodatkach mieszkaniowych, rozporządzenia o dodatku energetycznym, ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ustawy o systemie oświaty, ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, ustawy o zdrowiu psychicznym, rozporządzenia o specjalistycznych usługach opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznym oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Ośrodek Pomocy Społecznej mieści się we Wrześni, przy ul. Fabrycznej 14, zaś jego oddział przy ul. Słowackiego 39.

Ośrodek Pomocy Społecznej w 2013 roku zatrudnił 85 pracowników w tym 24 pracowników socjalnych oraz 31 pracowników wykonujących usługi opiekuńcze. W latach 2009-2013 widoczny jest wzrost zatrudnienia w pomocy społecznej – przybyło 12 etatów.

Tab. 2. Zatrudnienie w jednostkach pomocy społecznej

Wyszczególnienie:	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	73	75	77	81	85
Kierownicy	1	1	1	1	1
Pracownicy socjalni	21	21	21	23	24
Pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze	30	29	30	29	31
Pozostali pracownicy	21	24	25	28	29

Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Września.

Liczba osób uzyskujących świadczenia z pomocy społecznej w latach 2009-2013 nieznacznie wzrosła. W 2009 roku pomoc społeczna udzieliła świadczeń 2075 osobom w 1221 rodzinach, zaś w 2013 roku 2165 osobom w 1427 rodzinach. Zmniejszyła się liczba osób uzyskujących zasiłki okresowe, wzrosła zaś liczba tych, którzy otrzymali zasiłki celowe specjalne. Z uwagi na kilkuletnią stagnację w z kryteriach dochodowych, OPS zmuszony był udzielać pomocy w formie specjalnej. W latach 2009-2013 obserwujemy wzrost liczby osób korzystających z wsparcia w formie schronienia, usług opiekuńczych oraz ponoszenia przez gminę kosztów pobytu w domu pomocy społecznej.

Tab. 3. Udzielone świadczenia pomocy społecznej

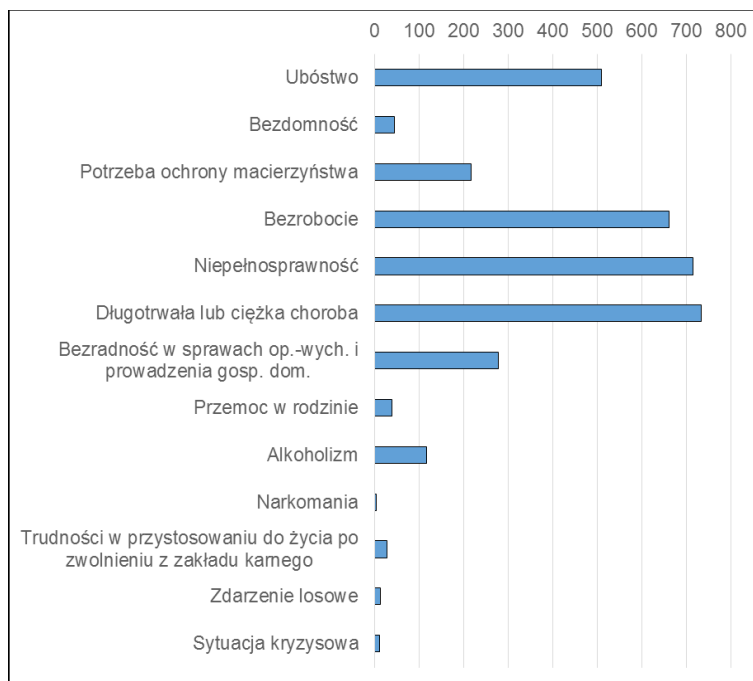
Rodzaje świadczeń	2009	2010	2011	2012	2013
-------------------	------	------	------	------	------

	liczenie	Liczba osób którym przyznano	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	liczenie	Liczba osób którym przyznano	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	liczenie	Liczba osób którym przyznano	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	liczenie	Liczba osób którym przyznano	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Zasiłki stałe	156	152	375	106	104	186	112	112	182	131	128	202	155	150	221	
Zasiłki okresowe	302	284	949	229	225	775	183	183	572	214	213	627	199	198	574	
w tym przyznane z powodu:																
bezrobocia	148	148	475	123	123	403	99	99	290	110	110	325	121	120	345	
długotrwałej choroby	78	78	274	47	47	169	55	55	190	67	66	191	57	57	149	
niepełnosprawności	75	75	261	66	64	203	45	45	150	57	55	160	46	45	134	
Schronienie	18	18	18	21	21	21	25	25	25	31	31	31	33	33	33	
Posiłek	721	416	1482	780	464	1585	749	447	1523	702	442	1468	717	445	1505	
w tym dla dzieci	557	273	1242	541	291	1320	539	288	1281	519	280	1230	554	303	1326	
Usługi opiekuńcze	140	137	189	153	150	223	159	154	241	161	160	231	170	165	246	
Zasiłki celowe i w naturze*	1347	953	2745	1455	1026	2953	1523	1008	2793	1392	1054	2846	1532	1097	2982	
Zasiłki celowe na pokrycie wyd. powst. w wyniku zdarz. los.	1	1	3	5	5	8	2	2	6	5	5	14	2	2	3	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS	18	18	18	20	20	20	25	25	25	31	31	31	30	30	30	
Poradnictwo specjalistyczne	x	10	23	x	108	328	x	144	505	x	298	1043	x	11	31	
Interwencja kryzysowa	x	7	19	x	9	30	x	5	6	x	4	8	x	15	32	
Praca socjalna	x	1134	3160	x	1290	3479	x	1167	3079	x	1229	3171	x	1383	3553	
Udzielone świadczenia - ogółem	2075	1221	3295	2118	1295	3514	2172	1279	3376	2131	1347	3468	2165	1427	3665	
Pieniężne	x	x	x	x	x	x	1078	1027	2808	1141	1090	2888	1407	1153	3067	
Niepieniężne	x	x	x	x	x	x	1431	793	2303	1283	799	2262	941	646	1911	

* Pozycja nie obejmuje zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne dla osób niemających dochodu i nieubezpieczonych w NFZ, zasiłków w formie biletu kredytowanego oraz sprawienia pogrzebu.

Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Wrzesnia.

Do najważniejszych przyczyn udzielania pomocy społecznej należą ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność i bezrobocie. Dodatkowo wskazać należy na występowanie takich przyczyn jak bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, potrzeba ochrony macierzyństwa oraz alkoholizm. Pojawiają się również osoby korzystające z pomocy w związku z bezdomnością, przemocą w rodzinie, trudnościami w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego i narkomanią. Wsparcie udzielane jest także osobom w przypadku zdarzeń losowych i sytuacji kryzysowych. Układ przyczyn udzielania pomocy społecznej pozwala na zidentyfikowanie głównych problemów społecznych. Należą do nich przede wszystkim: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność oraz długotrwałe i ciężkie choroby oraz problemy związane z funkcjonowaniem rodzin. Podkreślić należy, że bardzo często te kwestie współwystępują ze sobą i w rodzinie zidentyfikować można wiele przyczyn, które sprawiają, że wymaga ona pomocy.

Ryc. 10. Powody przyznania pomocy społecznej w 2013 roku*

* Wymieniono tylko te kategorie powodów, które wystąpiły min. 1 raz.

Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za rok 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Września.

W latach 2009-2013 obserwujemy wzrost liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo, bezdomność, niepełnosprawność, długotrwałą lub ciężką chorobę i alkoholizm. Takie problemy społeczne jak ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba w analizowanym okresie należały do głównych przyczyn udzielania wsparcia.

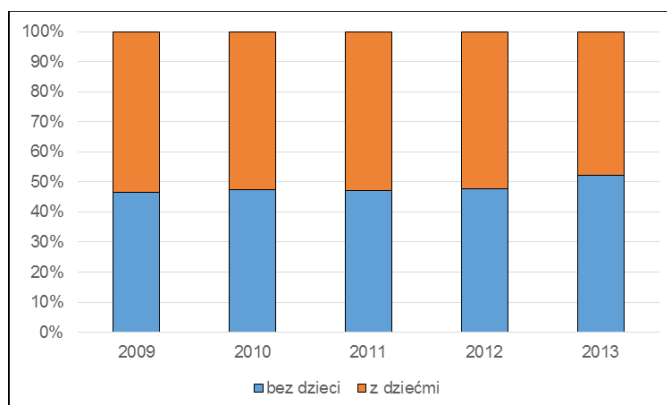
Tab. 4. Powody przyznania pomocy społecznej

Powody przyznania pomocy	2009		2010		2011		2012		2013	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie
Ubóstwo	410	1177	457	1321	384	1038	438	1151	509	1383
Sieroctwo	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	25	32	34	42	32	36	42	47	45	45
Potrzeba ochrony macierzyństwa	222	1058	201	924	184	881	194	899	216	1052
w tym wielodzietność	98	545	50	277	64	396	80	455	100	581
Bezrobocie	663	2133	670	2200	577	1878	612	1919	662	2042
Niepełnosprawność	625	1590	658	1667	631	1520	669	1568	716	1697
Długotrwała lub ciężka choroba	614	1554	648	1616	622	1514	680	1558	733	1730
Bezradność w sprawach op.-wych. i prowadzenia gosp. dom.	256	986	258	1080	245	1009	259	1029	277	1066
w tym rodziny niepełne	200	663	191	673	195	662	218	757	231	803
w tym rodziny wielodzietne	72	399	82	480	67	420	59	362	60	341
Przemoc w rodzinie	33	107	35	122	32	119	29	94	39	129
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Alkoholizm	82	197	90	206	78	169	94	190	116	252
Narkomania	4	11	7	30	3	8	3	7	3	4
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	21	41	26	53	29	37	30	47	28	46
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	2	6	2	5	0	0	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	7	18	8	16	16	51	18	63	12	40
Sytuacja kryzysowa	8	21	4	13	7	25	3	17	10	31
Kłęsa żywiołowa lub ekologiczna	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiek.-wych.	4	9	8	20	5	15	x	x	x	x

Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Wrzesnia.

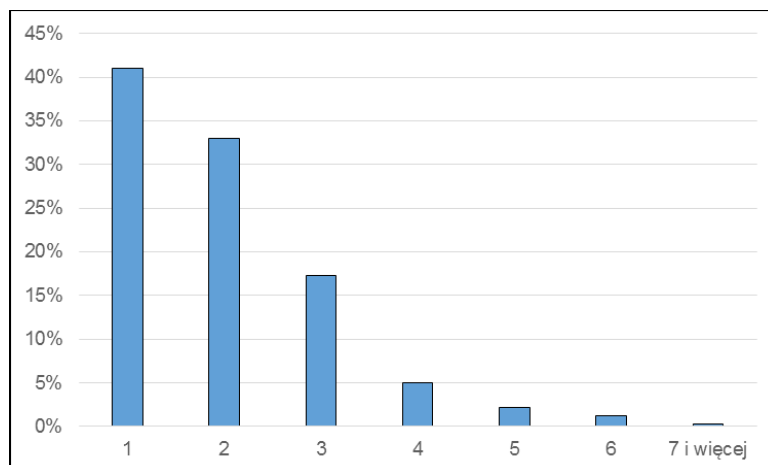
Wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej występują zarówno rodziny z dziećmi, jak i rodziny nieposiadające dzieci, w tym osoby samotne. W 2013 roku udział rodzin bez dzieci w ogóle rodzin korzystających z pomocy społecznej po raz pierwszy od roku 2009 był wyższy niż udział rodzin z dziećmi. Rodziny bez dzieci korzystające z pomocy stanowiły bowiem 52% ogółu rodzin, zaś rodziny z dziećmi 48%.

Ryc. 11. Rodziny bez dzieci oraz z dziećmi korzystające z pomocy społecznej

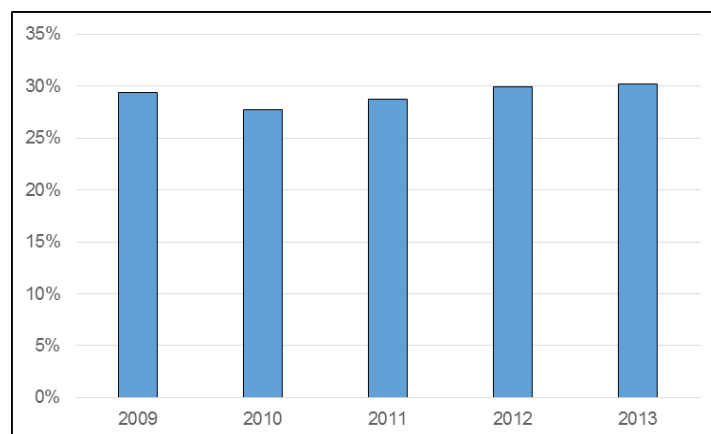
Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Wrzesnia.

Wśród rodzin z dziećmi dominowały rodziny z jednym i dwojgiem dzieci, wynika to jednak z obowiązującego modelu rodziny 2+1 oraz 2+2.

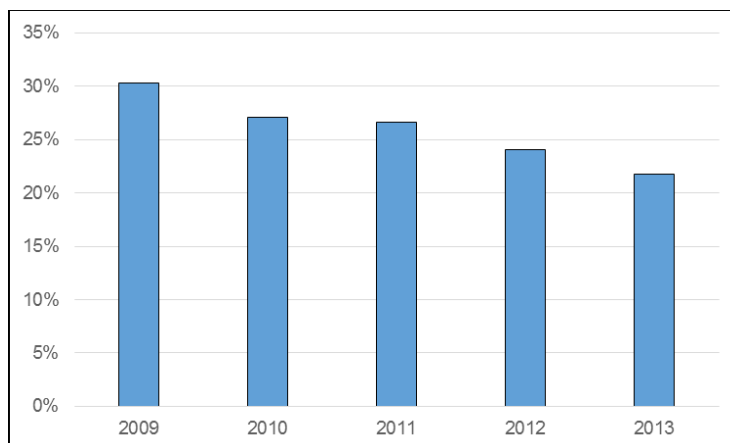
Ryc. 12. Rodziny z dziećmi korzystające z pomocy społecznej w 2013 roku wg liczby dzieci
 Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za rok 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Września.

Wśród rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej duży udział mają rodziny niepełne. W 2013 roku 30% rodzin z dziećmi korzystających ze wsparcia było rodzinami niepełnymi. Brak drugiego rodzica, który na bieżąco dbałby o dzieci i wносił dochód do gospodarstwa domowego, niskie świadczenia alimentacyjne, ograniczone możliwości rodzica samotnie wychowującego dzieci na rynku pracy powodują, że rodziny takie znacząco częściej żyją w ubóstwie.

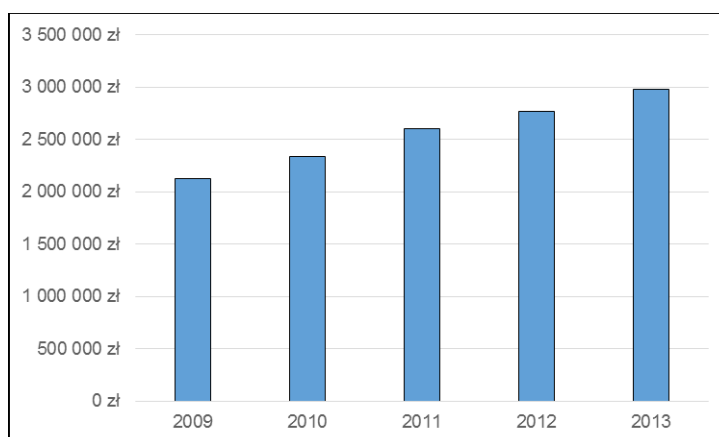
Ryc. 13. Udział rodzin niepełnych w ogóle rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej
 Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Września.

W ogóle rodzin korzystających z pomocy duży udział mają rodziny emerytów i rencistów, chociaż w latach 2009-2013 obserwujemy spadek udziału tych rodzin w ogóle rodzin korzystających z pomocy. W 2013 roku rodziny emerytów i rencistów stanowiły 22% rodzin objętych pomocą społeczną. Konieczność wsparcia tych rodzin wiąże się często z chorobami, niepełnosprawnością, jak również ubóstwem, często związanym z wysokimi wydatkami na ochronę zdrowia oraz samotnym prowadzeniem gospodarstwa domowego.

Ryc. 14. Udział rodzin emerytów i rencistów w ogóle rodzin korzystających z pomocy społecznej
 Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Września.

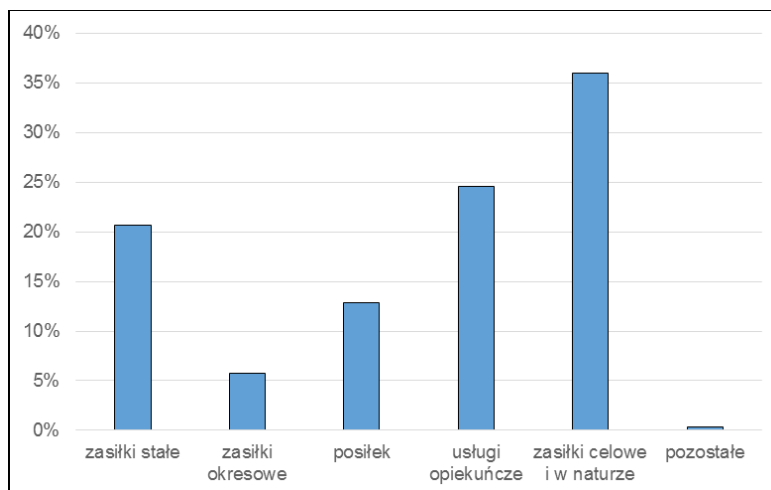
Wydatki na pomoc społeczną w latach 2009-2013 znacząco wzrosły. W 2009 roku wydatki na zadania własne gmin wyniosły 2,1 mln zł, natomiast w roku 2013 sięgnęły 3 mln zł.

Ryc. 15. Wydatki na udzielone świadczenia pomocy społecznej (zadania własne gmin) w latach 2009-2013

Źródło: Sprawozdania roczne z udzielnych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za lata 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Września.

Największe środki przeznaczane są przez gminę Września na zasiłki celowe, z których korzystało najwięcej świadczeniobiorców oraz na usługi opiekuńcze, kosztowne, gdyż związane z bezpośrednim świadczeniem usług dla indywidualnego podopiecznego. Duże koszty generują także zasiłki stałe, świadczenia w formie posiłków oraz zasiłki okresowe. Należy jednak zwrócić uwagę, że Gmina na ten cel w ostatnich latach otrzymała znaczne wsparcie ze środków rządowych.

Ryc. 16. Struktura wydatków na udzielone świadczenia (zadania własne gmin) w 2013 roku
 Źródło: Sprawozdania roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach za rok 2013, Ośrodek Pomocy Społecznej, Września.

W gminie Września pracuje Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, której siedziba mieści się przy ul. Ratuszowej 1 we Wrześni. Pomocy osobom uzależnionym udzielają:

- Pełnomocnik ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, ul. Ratuszowa 1, Września;
- Poradnia Leczenia Uzależnień i Współuzależnienia „Centrum U”, ul. Witkowska 3, Września;
- Konsultant ds. uzależnienia od środków psychoaktywnych, ul. Witkowska 3, Września;
- Wrzesińskie Stowarzyszenie Abstynentów „Jantar”, ul. Chopina 9, Września.

Wsparcia osobom potrzebującym udzielają też:

- Świetlica Środowiskowa z zajęciami socjoterapeutycznymi, ul. Witkowska 3, Września;
- Punkt Konsultacyjno-Informacyjny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, ul. Słowackiego 39, Września.

Gmina Września prowadzi Warsztat Terapii Zajęciowej, mieszczący się przy ul. Sikorskiego 36 we Wrześni. Warsztat istnieje od grudnia 1997 roku. Terapią objętych jest 50 uczestników w 10 pracowniach. Uczestnicy to osoby niepełnosprawne intelektualnie i ruchowo. Poddawani są oni terapii zajęciowej w pracowniach: gospodarstwa domowego, stolarskiej, komputerowo-medialnej, ogrodniczej, sztuki użytkowej, krawieckiej, mydła i świec, muzycznej, introligatorskiej oraz plastyczno-fotograficznej. Rehabilitacja zawodowa prowadzona jest w każdej pracowni, a jej zakres dostosowany jest do możliwości intelektualnych i sprawności fizycznej uczestnika. Celem jest również rehabilitacja ruchowa i społeczna tych osób. Pracownie w Warsztacie pracują według opracowywanych przez terapeutów miesięcznych planów pracy, a terapia odbywa się na podstawie indywidualnych programów rehabilitacji zatwierdzonych przez Radę Programową WTZ. Plany te zawierają założenia z zakresu metod pracy, form i zakresu rehabilitacji zawodowej oraz rehabilitacji społecznej, kontaktów z rodzicami bądź opiekunami i realizacji tzw. „treningu ekonomicznego”. Uczestnicy WTZ to mieszkańcy dwóch gmin: Września i Nekla. Część uczestników samodzielnie przychodzi na zajęcia, a część objęta jest dowozem warsztatowym busem.

Pomoc społeczną mieszkańcom gminy Września świadczą również jednostki organizacyjne powiatu wrzesińskiego:

- Dom Pomocy Społecznej we Wrześni, ul. Szkolna 25, Września;
- Ośrodek Wspomagania Dziecka i Rodziny w Kołaczku, Plac Reymonta 4, Kołaczko;
- Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna we Wrześni, ul. Wojska Polskiego 1, Września;
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Wrześni, ul. Wojska Polskiego 1, Września;
- Rodzinny Dom Dziecka w Pyzdrach, ul. Farna 71, Pyzdry.

Ośrodek Pomocy Społecznej we Wrześni, inne instytucje gminne i powiatowe oraz działające

w sferze pomocy społecznej, pomocy dzieciom i rodzinie oraz przeciwdziałania uzależnieniom organizacje pozarządowe zapewniają mieszkańcom gminy Września wsparcie w trudnych sytuacjach życiowych.

IV.1.4 Edukacja i placówki oświatowe

Władze gminne odpowiedzialne są za prowadzenie na terenie gminy opieki przedszkolnej, szkół podstawowych oraz gimnazjów. W ramach realizacji zadań w sferze oświaty gmina Września prowadzi jedno publiczne przedszkole, sześć szkół podstawowych, trzy zespoły szkół, w ramach których funkcjonują szkoła podstawowa i gimnazjum oraz dwa gimnazja. Są to następujące placówki oświatowe:

- Publiczne Przedszkole nr 6 „Pszczółka Maja” we Wrześni, ul. Zielonogórska 17, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty, ul. Szkolna 1, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich, ul. Kościuszki 24, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II, ul. Batorego 8, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie, Chwalibogowo 38, Chwalibogowo;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie, Kaczanowo ul. Kaliska 1a, Kaczanowo;
- Zespół Szkół nr 1 we Wrześni, ul Kosynierów 32, Września
 - Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 3 we Wrześni, ul. Kosynierów 32, Września
 - Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika, ul. Kosynierów 32, Września;
- Zespół Szkół w Marzeninie, ul. Księdza Twardego 22, Marzenin:
 - Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej,
 - Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej;
- Zespół Szkół w Nowym Folwarku, Nowy Folwark, ul. Nowa 5, Września:
 - Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów,
 - Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów;
- Zespół Szkół w Otocznej, Otoczna 12, Węgierki:
 - Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej,
 - Gimnazjum w Otocznej;
- Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądyńskiego, ul. J. Słowackiego 41, Września.

Poza placówkami publicznymi na terenie gminy Września funkcjonują również niepubliczne przedszkola oraz niepubliczny Zespół Szkół Społecznych w Grzybowie (Grzybowo 32, Września). Nauka w szkole podstawowej i gimnazjum jest bezpłatna.

A) Opieka przedszkolna

Zadania w zakresie opieki przedszkolnej realizują przedszkola oraz oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych.

Gmina Września prowadzi jedno przedszkole – Publiczne Przedszkole nr 6 „Pszczółka Maja” we Wrześni. Przedszkole otwarte jest w godzinach od 6.30 do 16.30, posiłki dla dzieci przygotowuje przedszkolna kuchnia, a opiekę dzieciom zapewnia wykwalifikowana kadra pedagogiczna. Przedszkole oferuje bezpłatne zajęcia dodatkowe, a do dyspozycji dzieci jest duży, zielony plac zabaw.

W roku szkolnym 2008/2009 gmina Września prowadziła 5 przedszkoli – 4 we Wrześni i jedno w Gutowie Małym. W wyniku likwidacji przedszkoli publicznych od roku szkolnego 2012/2013 pozostało już tylko jedno publiczne przedszkole.

Tab. 5. Liczba przedszkoli publicznych w gminie Września

Rok szkolny	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Liczba przedszkoli	5	3	3	3	1	1

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

W związku z likwidacją przedszkoli publicznych znacząco spadła liczba oddziałów przedszkolnych oraz dzieci uczęszczających do publicznych placówek. W roku 2008/2009 do publicznych przedszkoli uczęszczało 652 dzieci, natomiast w roku 2013/2014 zaledwie 150. W roku szkolnym 2014/2015 edukację w Publicznym Przedszkolu nr 6 „Pszczółka Maja” rozpoczęło 162 dzieci, dla których przygotowano miejsca w 7 oddziałach.

Tab. 6. Liczba dzieci w przedszkolach publicznych w gminie Września

Nazwa placówki Miejscowość	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Przedszkole nr 6 Pszczółka Maja”, Września	162	160	153	145	150	150
Przedszkole nr 1 „Słoneczko”, Września	105	129	128	131	0	0
Przedszkole nr 3 „Mali Przyrodnicy”, Września	164	0	0	0	0	0
Przedszkole nr 4 „Miś Uszatek”, Września	153	0	0	0	0	0
Przedszkole „Polne kwiatki”, Gutowo Małe	68	85	87	77	0	0

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Tab. 7. Liczba oddziałów przedszkolnych w przedszkolach publicznych w gminie Września

Nazwa placówki Miejscowość	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Przedszkole nr 6 Pszczółka Maja”, Września	6	7	7	6	6	6
Przedszkole nr 1 „Słoneczko”, Września	5	6	6	6	0	0
Przedszkole nr 3 „Mali Przyrodnicy”, Września	6	0	0	0	0	0
Przedszkole nr 4 „Miś Uszatek”, Września	6	0	0	0	0	0
Przedszkole „Polne kwiatki”, Gutowo Małe	3	4	4	3	0	0

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

W realizacji zadań w zakresie edukacji przedszkolnej gminę wspierają przedszkola niepubliczne. W roku szkolnym 2013/2014 funkcjonowały następujące przedszkola niepubliczne:

- Przedszkole Niepubliczne „Słoneczko” we Wrześni;
- Przedszkole Niepubliczne „Miś Uszatek” we Wrześni;
- Przedszkole Niepubliczne „Mali Przyrodnicy” we Wrześni;
- „Polne Kwiatki” Przedszkole Niepubliczne w Gutowie Małym;
- Niepubliczne Przedszkole „Kubuś” w Kaczanowie;
- Przedszkole Niepubliczne „Grzybek” w Kleparzu;
- „Bajka” Niepubliczne Przedszkole we Wrześni;
- Przedszkole Niepubliczne „Tęczowa Chatka” we Wrześni;
- Przedszkole Niepubliczne „Wesoła Nutka” we Wrześni;
- Niepubliczne Przedszkole „Smerfy” w Osowie;
- Niepubliczne Przedszkole Specjalne Magiczny Zakątek z punktem wczesnego wspomagania.

Wszystkie przedszkola niepubliczne są dotowane przez gminę Września. W roku szkolnym 2013/2014 do niepublicznych przedszkoli uczęszczało aż 1329 dzieci. Niezwykle istotny jest fakt, że w przedszkolach na terenie gminy są przygotowane miejsca dla wszystkich dzieci, nie istnieje problem dostępu do opieki przedszkolnej.

Tab. 8. Liczba dzieci w przedszkolach niepublicznych w gminie Września

Nazwa przedszkola	2012/2013		2013/2014	
	Liczba oddziałów	Liczba dzieci	Liczba oddziałów	Liczba dzieci
Przedszkole Niepubliczne „Słoneczko” we Wrześni	6	143	6	136
Przedszkole Niepubliczne „Mali Przyrodnicy” we Wrześni	7	167	6	117
Przedszkole Niepubliczne „Miś Uszatek” we Wrześni	12	342	14	387
„Polne Kwiatki” Przedszkole Niepubliczne w Gutowie Małym	3	116	5	114
Przedszkole Niepubliczne „Grzybek” w Kleparzu	2	47	5	87
Przedszkole Niepubliczne „Tęczowa Chatka” we Wrześni	11	263	11	240
Niepubliczne Przedszkole „Kubuś” w Kaczanowie	1	24	1	24
Przedszkole Niepubliczne „Wesoła Nutka” we Wrześni	4	93	4	96
„Bajka” Niepubliczne Przedszkole we Wrześni	3	35	4	70
Niepubliczne Przedszkole „Smerfy” w Osowie	1	16	1	16
Niepubliczne Przedszkole Specjalne Magiczny Zakątek z punktem wczesnego wspomaganie	0	0	4	42

Zródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Dzieci uczęszczają również do oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Oddziały przedszkolne funkcjonują przy wszystkich podstawowych szkołach publicznych w gminie. W roku szkolnym 2014/2015 uczęszcza do oddziałów przedszkolnych 490 dzieci, którym zapewniono miejsca w 21 oddziałach.

Tab. 9. Liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych w gminie Września

Szkoła podstawowa	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni	92	109	91	140	134	153	125
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni	56	61	73	94	81	98	75
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 3 we Wrześni	0	0	0	0	0	25	25
Samorządowa Szkoła Podstawowa	65	46	38	56	59	97	75

nr 6 im. Jana Pawła II we Wrześni							
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie	25	34	29	33	54	52	34
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie	32	39	57	67	64	65	42
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	16	27	31	25	25	14	25
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	44	38	48	60	47	67	42
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej	22	34	41	49	59	75	47

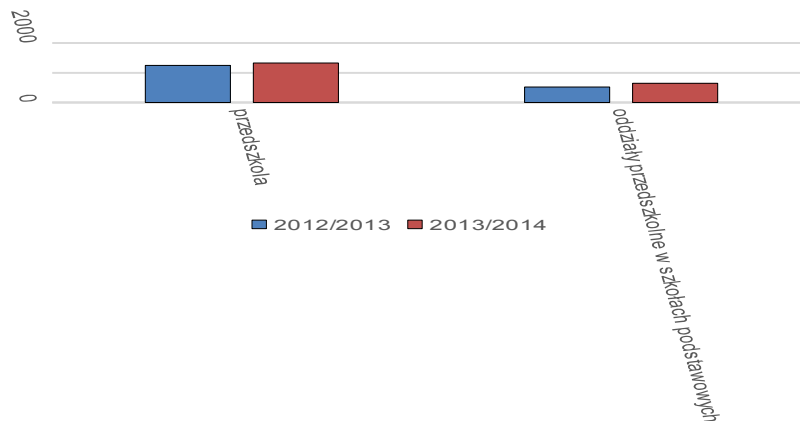
Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Tab. 10. Liczba oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych w gminie Września

Szkoła podstawowa	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/2 012	2012/2 013	2013/2 014	2014/ 2015
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni	4	5	4	6	6	7	5
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni	3	3	3	4	4	4	3
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 3 we Wrześni	0	0	0	0	0	0	1
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II we Wrześni	3	2	2	2	2	4	3
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie	1	2	2	2	2	3	2
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie	2	2	3	3	3	3	2
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	1	2	2	1	1	1	1
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	2	2	2	3	2	3	2
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej	1	2	2	3	3	3	2

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Dane wskazują, że do przedszkoli uczęszcza znacząco więcej dzieci niż do oddziałów przedszkolnych. Liczba dzieci korzystających z opieki przedszkolnej w roku 2013/2014 wzrosła w porównaniu z rokiem 2012/2013.

Ryc. 17. Liczba dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w gminie Września
Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

B) Szkoły podstawowe

Na terenie gminy Września funkcjonują następujące szkoły podstawowe publiczne:

- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty, ul. Szkolna 1, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich, ul. Kościuszki 24, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 3, ul. Kosynierów 32, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II, ul. Batorego 8, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie, Chwalibogowo 38, Chwalibogowo;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie, Kaczanowo ul. Kaliska 1a, 3 Kaczanowo;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej w Zespole Szkół w Marzeninie ul. Księdza Twardego 22, Marzenin;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów w Zespole Szkół w Nowym Folwarku, Nowy Folwark ul. Nowa 5, Września;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej w Zespole Szkół w Otocznej, Otoczna 12, Węgierki;

a także niepubliczna Społeczna Szkoła Podstawowa w Grzybowie (Grzybowo 32, Września).

Plan sieci i granic obwodów szkolnych dla publicznych szkół podstawowych został określony następująco:

- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni – granice obwodu szkoły obejmują ulice we Wrześni: Gen. Romana Abrahama, Armii Poznań, Jana Bartkowiaka, Błękitna, Bohaterów Monte Cassino, Brylantowa, Bursztynowa, Cyrkoniowa, Antoniego Ciszaka, Majora Stanisława Culica, Czerniejewska, Daszyńskiego, Diamentowa, Dworcowa, 17 Dywizji Piechoty, Działkowców, Kpt. Tadeusza Fenrycha, Gnieźnieńska, Granatowa, Gwiazdzista, Jana Pawła II, Piotra Jarocińskiego, Jasna, Kolejowa, Konopnickiej, Korolowa, Kryształowa, Kościelna, Gen. Tadeusza Kutrzeby, Księżycowa, Kwiatowa, Lazurowa, Letnia, Ppor. Stanisława Mycielskiego, Ppłk. Alojzego Nowaka, Opalowa, Ignacego Paderewskiego, Parkowa, Perłowa, Plac Świętego Stanisława, Pogodna, Powstańców Wielkopolskich, Promienista, 68 Pułku Piechoty, Rubinowa, Rzemieślnicza, Sądowa, Słoneczna, Spacerowa, Szafirowa, Kpt. Antoniego Szała, Szkolna, Szmaragdowa, Świętokrzyska, Tęczowa, Topazowa, Por. Józefa Trawińskiego, Stefana Tuhego, Turkusowa, Wczasowa, Wiśniowa, Witkowska, Wojska Polskiego, Wrzosowa, Antoniego Zamysłowskiego, Żwirki i Wigury oraz miejscowość Sokołowo;

- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni – granice obwodu szkoły obejmują ulice we Wrześni: Akacyjowa, Gen. Józefa Bema, Brzozowa, Bytomska, Fryderyka Chopina, Dolnośląska, Dzieci Wrzesińskich, Elbląska, Fabryczna, Fromborska, Gdańska, Gliwicka, Głogowska, Gorzowska, Grunwaldzka, Gubińska, Harcerska, Jagodowa, Kaliska, Kołobrzaska, Koszalińska, Kościuszki, Kozuchowska, Kwidzyńska, Ks. Jana Laskowskiego, Legii Wrzesińskiej, Legnicka, Leśna, Lubuska, Łużycka, 3 Maja, Malborska, Malinowa, Mazurska, Mickiewicza, Miłostawska, Stanisława Moniuszki, Objazdowa, Oleśnicka, Olsztyńska, Opieszyn, Opolska, Polkowicka, Przemysłowa, Gen. Kazimierza Pułaskiego, Raciborska, Ratuszowa, Rynek, Rzeczna, Sienkiewicza, Sienna, Słowian, Słupska, Staszica, Suwalska, Szczecińska, Świdnicka, Wałbrzyska, Warmińska, Warszawska, Warsztatowa, Wielkopolska, Władysława Wiewiórowskiego, Wrocławska, Józefa Wybickiego, Zamkowa, Zielonogórska, Żagańska;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 3 we Wrześni – granice obwodu szkoły obejmują ulice we Wrześni: Adama Asnyka, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Władysława Broniewskiego, Franciszka Czapskiego, Marii Dąbrowskiej, Dondajewskiego, Michała Drzymały, Konstantego Gałczyńskiego, Gen. Kazimierza Grudzielskiego, Jana Kasprowicza, Gen. Antoniego Kosińskiego, Kosynierów, Leona Kruczkowskiego, Bolesława Leśmiana, Karola Libelta, Władysława Łokietka, Gen. Ludwika Mierosławskiego, Zofii Nałkowskiej, Leona Niestrawskiego, Cypriana Norwida, Władysława Orkana, Pola, Gen. Ignacego Prądzyńskiego, Prusa, Reymonta, Filipa Skoraczewskiego, Sokołowska, Leopolda Staffa, Stasiewskiego, Szeroka, Romualda Traugutta, Mariana Turwida, Juliana Tuwima, Stanisława Wyspiańskiego, Gabrieli Zapolskiej, Stefana Żeromskiego;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 we Wrześni – granice obwodu szkoły obejmują ulice we Wrześni: Stefana Batorego, Hipolita Cegielskiego, Józefa Chełmońskiego, Bolesława Chrobrego, Alberta Chmielowskiego, Generała Dąbrowskiego, Jana Długosza, Jana Donaja, Kazimierza Fedyka, Antoniego Gendka, Artura Grotgera, Tadeusza Hernesa, Wincentego Kadłubka, Kilińskiego, Hugona Kołłątaja, Wojciecha Kossaka, Ignacego Kujawy, Stanisława Konarskiego, Stanisława Koniecznego, Kopernika, Koszarowa, Jana Kramera, Królowej Jadwigi, Krzyżagórskich, Kazimierza Lieske, Tadeusza Makowskiego, Jacka Malczewskiego, Marcinkowskiego, Jana Matejki, Ogrodowa, Elizy Orzeszkowej, Owocowa, Piastów, Wacława Sołtysiaka, Spokojna, Piotra Ściegiennego, Gen. Władysława Sikorskiego, Słowackiego, Wita Stwosza, Michała Strzykały, Stanisława Szyftera, Władysława Troczyńskiego, Waryńskiego, Ignacego Wietrzyńskiego, Szosa Witkowska, Księdza Wawrzyniaka, Stanisława Witkiewicza;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie – granice obwodu szkoły obejmują miejscowości: Bardo, Chwalibogowo, Grzymisławice, Obłaczkowo, Osowo, Białężyce, Chocicza Mała, Chocicza Wielka, Żerniki;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie – granice obwodu szkoły obejmują miejscowości: Bierzglinek, Dębina, Gozdowo, Gozdowo Młyn, Kaczanowo, Nadarzyce, Neryngowo, Nowa Wieś Królewska;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa, im. gen. Tadeusza Kutrzeby w Otocznej – granice obwodu szkoły obejmują miejscowości: Bierzplin, Broniszewo, Gonice, Goniczki, Gutowo Wielkie, Otoczna, Sędziwojewo, Sołeczno, Węgierki, Grzybowo, Kleparz, Stanisławowo, Wódki, Gutowo Małe, Ostrowo Szlacheckie;
- Samorządowa Szkoła Podstawowa, im. Marii Konopnickiej w Marzeninie – granice obwodu szkoły obejmują wsie: Gulczewko, Gulczewo, Kawęczyn, Marzenin, Noskowo, Radomice, Sobiesierne, Strzyżewo.
- Samorządowa Szkoła Podstawowa, im. Polskich Noblistów w Nowym Folwarku – granice obwodu szkoły obejmują miejscowości: Chociczka, Marzelewo, Nowy Folwark, Przyborki, Psary Małe, Psary Polskie, Psary Wielkie, Słomowo, Słomówko.

Liczba szkół podstawowych w gminie Września utrzymuje się na stałym poziomie, w ciągu ostatnich 7 lat mieliśmy do czynienia z dwoma zmianami w zakresie sieci szkół podstawowych. Od roku szkolnego 2009/2010 zlikwidowana została Szkoła Podstawowa w Chociczy Wielkiej. Natomiast

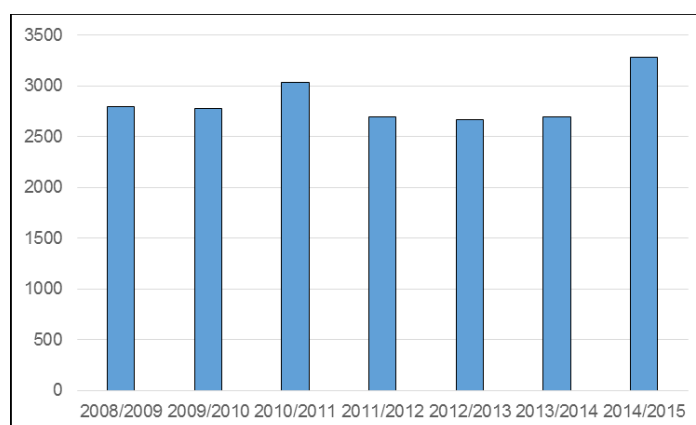
od roku 2014/2015, w związku z przepełnieniem Szkoły Podstawowej nr 1 we Wrześni utworzono Szkołę Podstawową nr 3. W roku szkolnym 2014/2015 funkcjonuje więc 10 szkół podstawowych, w tym 9 gminnych i jedna społeczna.

Tab. 11. Liczba szkół podstawowych w gminie Września

Rok szkolny	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Liczba szkół	10	9	9	9	9	9	10

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Liczba uczniów szkół podstawowych w ostatnich latach utrzymywała się na stałym poziomie. Wzrost w roku szkolnym 2014/2015 wiąże się m.in. z obowiązkowym rozpoczęciem edukacji szkolnej przez dzieci 6-letnie, urodzone w pierwszej połowie roku 2008⁷.

Ryc. 18. Liczba uczniów w szkołach podstawowych w gminie Września

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Szkoły podstawowe w gminie Września różnią się liczbą uczniów – placówki w mieście Września są większe niż szkoły na wsiach, ale między tymi ostatnimi również widoczne są różnice wynikające z różnej wielkości miejscowości. Najwięcej dzieci uczy się w Szkole Podstawowej nr 1 we Wrześni, najmniej w szkole w Marzeninie oraz szkole społecznej w Grzybowie.

Tab. 12. Liczba uczniów w szkołach podstawowych w gminie Września

Szkoła podstawowa	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni	864	866	883	845	833	834	704
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni	584	577	630	559	551	530	579
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 3 we Wrześni	0	0	0	0	0	0	238
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II we Wrześni	440	420	454	389	382	382	484
Samorządowa Szkoła	125	160	174	143	125	136	155

⁷ Dzieci urodzone w II połowie 2008 roku pójną do I klasy wraz z dziećmi z rocznika 2009 w roku szkolnym 2015/2016, stąd również w tymże roku liczba dzieci w I klasach będzie większa.

Podstawowa w Chwalibogowie							
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie	225	217	255	202	196	197	227
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej	149	150	197	162	167	177	196
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	104	100	123	86	87	91	91
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	209	213	249	224	236	251	274
Spółeczna Szkoła Podstawowa w Grzybowie	60	76	70	82	92	96	99
Szkoła Podstawowa w Chociczy Wielkiej	39	0	0	0	0	0	0

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Tab. 13. Liczba oddziałów w szkołach podstawowych w gminie Września

Szkoła podstawowa	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni	34	35	35	34	34	35	30
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni	24	24	27	24	24	22	24
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 3 we Wrześni	0	0	0	0	0	0	9
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II we Wrześni	20	19	21	18	18	17	20
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie	6	8	9	7	6	7	8
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie	12	12	14	11	11	11	12
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej	7	7	9	7	8	9	10
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	6	6	8	6	6	6	6
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	11	11	13	11	11	11	12
Spółeczna Szkoła Podstawowa w Grzybowie	6	7	7	8	8	8	8
Szkoła Podstawowa w Chociczy Wielkiej	4	0	0	0	0	0	0

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Publiczne szkoły podstawowe, poza Szkołą Podstawową nr 1 we Wrześni, posiadają sale gimnastyczne. Wszystkie szkoły mają pracownie komputerowe oraz komputery z dostępem do Internetu. W placówkach działają również świetlice szkolne, są prowadzone zajęcia zarówno dla uczniów wymagających pomocy, jak dla osób, które chcą poszerzać swoje zainteresowania.

Tab. 14. Informacje o szkołach podstawowych na rok szkolny 2013/2014

Szkoła podstawowa	Czy szkoła posiada	Liczba pracowni	Liczba stanowisk	Liczba stanowisk	Liczba godzin
-------------------	--------------------	-----------------	------------------	------------------	---------------

	salę gimnasty- czną	kompute- rowych	kompute- rowych	kompute- rowych z dostępem do Internetu	pracy świetlicy tygodniowo
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni	nie	3	36	36	45
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni	tak	1	24	24	42,5
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II we Wrześni	tak	2	36	36	46
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie	tak	2	33	33	15,5
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie	nie	2	20	20	26
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej*	tak	2	24	24	26
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej*	tak	3	24	24	26
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów*	tak	3	34	34	34

* Szkoły podstawowe w Otocznej, Marzeninie i Nowym Folwarku funkcjonują jako zespoły szkół – z infrastruktury korzystają również uczniowie gimnazjów.

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Tab. 15. Informacje o szkołach zajęciach pozalekcyjnych prowadzonych w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2013/2014

Szkoła podstawowa	Liczba godzin tygodniowo	Rodzaje zajęć pozalekcyjnych (proszę wymienić)
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie	32	Gimnastyka korekcyjna, SKS, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, koło historyczne, szkolne koło krajoznawczo turystyczne, koło czytelnicze, koło dziennikarskie, koło artystyczne, koło przyrodnicze, koło twórczości różnej, koło artystyczna przygoda.
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	34	Zajęcia uzupełniające wiedzę uczniów (dydaktyczno-wyrównawcze) i rozwijające zainteresowania (np. polonistyczne, teatralne, dziennikarskie, plastyczne, recytatorskie, sportowe, matematyczne, itp.).
Społeczna Szkoła Podstawowa w Grzybowie	10	Zajęcia teatralne, flażolety, zespół wokalny, informatyczne, -plastyczne, językowe, SKS, fotograficzne.
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni	60	Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne kl. I-III, gimnastyka korekcyjna kl. I-III, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze kl. I-VI. Koła zainteresowań kl. I-VI: muzyczne, plastyczne, żywego słowa, informatyczne, polonistyczne, historyczne, matematyczne, PCK, dziennikarskie. Zajęcia rekreacyjno-sportowe kl. III-VI: SKS, piłka nożna kl.

		III, siatkówka kl. III, lekkoatletyka.
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej	26,6	Zajęcia świetlicowe, zajęcia rewalidacyjne, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia sportowe, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, warsztaty historyczne, zajęcia logopedyczne, zajęcia z języka angielskiego, chórek.
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni	80	Zajęcia wyrównawcze z przedmiotów: język polski, matematyka, przyroda, język angielski. Zajęcia z uczniem zdolnym: kółko przyrodnicze, języka ang., recytatorskie, warsztaty historyczne, kółko plastyczno-techniczne, dziennikarskie, informatyczne, garncarskie, sportowe, SKS-y, kółko wokalne, taneczne. Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne.
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie	38,5	Zajęcia: dydaktyczno-wyrównawcze w kl. I-III, dydaktyczno-wyrównawcze matematyka, dydaktyczno-wyrównawcze j. polski, dydaktyczno-wyrównawcze j. angielski. Kółka: orograficzne I-III, orograficzne IV-VI, dziennikarskie, historyczne, matematyczne, teatralne I-III, teatralne IV-VI, j. angielskiego, biblijne, j. angielskiego oddział „0”, przyrodnicze, recytatorskie, SKS, PCK.

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

C) Gimnazja

Na terenie gminy funkcjonuje 5 gimnazjów publicznych:

- Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika, ul. Kosynierów 32, Września;
- Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądyńskiego, ul. J. Słowackiego 41, Września;
- Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej w Zespole Szkół w Marzeninie ul. Księdza Twardego 22, Marzenin;
- Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów w Zespole Szkół w Nowym Folwarku, Nowy Folwark, ul. Nowa 5, Września;
- Gimnazjum w Otocznej w Zespole Szkół w Otocznej, Otoczna 12, Węgierki;

oraz Społeczne Gimnazjum w Grzybowie (Grzybowo 32, Września).

Plan sieci i granic obwodów szkolnych dla publicznych gimnazjów został określony następująco:

- Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika, ul. Kosynierów 32, Września – granice obwodu szkoły obejmują ulice Wrześni: Gen. Romana Abrahama, Armii Poznań, Adama Asnyka, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Jana Bartkowiaka, Błękitna, Bohaterów Monte Cassino, Bursztynowa, Władysława Broniewskiego, Brylantowa, Antoniego Ciszaka, Majora Stanisława Culica, Franciszka Czapskiego, Czerniejewska, Cyrkoniowa, Daszyńskiego, Marii Dąbrowskiej, Diamentowa, Dondajewskiego, Michała Drzymały, Dworcowa, 17 Dywizji Piechoty, Działkowców, Kpt. Tadeusza Fenrycha, Konstantego Gałczyńskiego, Granatowa, Gnieźnińska, Gen. Kazimierza Grudzielskiego, Gwiazdzysta, Jana Pawła II, Piotra Jarocińskiego, Jasna, Jana Kasprowicza, Kolejowa, Konopnickiej, Korolowa, Gen. Antoniego Kosińskiego, Kosynierów, Kościelna, Leona Kruczkowskiego, Krysztalowa, Księżycowa, Gen. Tadeusza Kutrzeby, Kwiatowa, Lazurowa, Bolesława Leśmiana, Letnia, Karola Libelta, Władysława Łokietka, Gen. Ludwika Mierosławskiego, Ppor. Stanisława Mycielskiego, Zofii Nałkowskiej, Leona Niestrawskiego, Cypriana Norwida, Ppłk. Alojzego Nowaka, Opalowa, Władysława Orkana, Ignacego Paderewskiego, Parkowa, Perłowa, Plac Świętego Stanisława, Pogodna, Pola, Powstańców Wielkopolskich, Gen. Ignacego Prądyńskiego, Promienista, Prusa, 68 Pułku Piechoty, Reymonta, Rubinowa, Rzemieśnicza, Sądowa, Filipa Skoraczewskiego, Słoneczna, Sokołowska, Spacerowa, Leopolda Staffa, Stasiewskiego, Szafirowa, Kpt. Antoniego Szała, Szeroka, Szkolna, Szmaragdowa, Świętokrzyska, Tęczowa, Romualda Traugutta, Por. Józefa Trawińskiego, Topazowa, Stefana Tuhego, Turkusowa, Mariana Turwida, Juliana Tuwima, Wczasowa, Wiśniowa, Witkowska, Wojska Polskiego, Wrzosowa, Stanisława Wyspiańskiego, Antoniego Zamysłowskiego, Gabrieli Zapolskiej, Stefana Żeromskiego, Żwirki i Wigury oraz miejscowość Sokołowo;

- Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądzyńskiego, ul. Słowackiego 41, Września – granice obwodu szkoły obejmują ulice Wrześni: Akacyjowa, Gen. Józefa Bema, Brzozowa, Bytomska, Fryderyka Chopina, Dolnośląska, Dzieci Wrześnińskich, Elbląska, Fabryczna, Fromborska, Gdańska, Gliwicka, Głogowska, Gorzowska, Grunwaldzka, Gubińska, Harcerska, Jagodowa, Kaliska, Kilińskiego, Kołobrzaska, Koszalińska, Kościuszki, Kożuchowska, Kwidzyńska, Ks. Jana Laskowskiego, Legii Wrześnińskiej, Legnicka, Leśna, Lubuska, Łużycka, 3 Maja, Malborska, Malinowa, Mazurska, Mickiewicza, Miłosławska, Stanisława Moniuszki, Objazdowa, Oleśnicka, Olsztyńska, Opieszyn, Opolska, Polkowicka, Przemysłowa, Gen. Kazimierza Pułaskiego, Raciborska, Ratuszowa, Rynek, Rzeczna, Sienkiewicza, Sienna, Słowian, Słupska, Staszica, Suwalska, Szczecińska, Świdnicka, Wałbrzyska, Warmińska, Warszawska, Warsztatowa, Wielkopolska, Władysława Wiewiórowskiego, Wrocławska, Józefa Wybickiego, Zamkowa, Zielonogórska, Żagańska, Stefana Batorego, Hipolita Cegielskiego, Józefa Chełmońskiego, Bolesława Chrobrego, Alberta Chmielowskiego, Generała Dąbrowskiego, Jana Długosza, Jana Donaja, Kazimierza Fedyka, Antoniego Gendka, Artura Grottgera, Tadeusza Hernesa, Wincentego Kadłubka, Hugona Kołłątaja, Wojciecha Kossaka, Ignacego Kujawy, Stanisława Konarskiego, Stanisława Koniecznego, Kopernika, Koszarowa, Jana Kramera, Królowej Jadwigi, Krzyżagórskich, Kazimierza Lieske, Tadeusza Makowskiego, Jacka Malczewskiego, Marcinkowskiego, Jana Matejki, Ogrodowa, Elizy Orzeszkowej, Owocowa, Piastów, Waclawa Sołtysiaka, Spokojna, Piotra Ściegiennego, Gen. Władysława Sikorskiego, Słowackiego, Wita Stwosza, Michała Strzykały, Stanisława Szyftera, Władysława Troczyńskiego, Waryńskiego, Ignacego Wietrzyńskiego, Szosa Witkowska, Księdza Wawrzyniaka, Stanisława Witkiewicza oraz miejscowości: Bardo, Białyżyce, Chocicza Mała, Chocicza Wielka, Chwalibogowo, Grzymysławice, Obłaczkowo, Osowo, Żerniki, Bierzglinek, Dębina, Gozdowo, Gozdowo Młyn, Kaczanowo, Nadarzyce, Neryngowo, Nowa Wieś Królewska;
- Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów – granice obwodu szkoły obejmują miejscowości: Chociczka, Marzelewo, Nowy Folwark, Przyborki, Psary Małe, Psary Polskie, Psary Wielkie, Słomowo, Słomówko;
- Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej – granice obwodu szkoły obejmują miejscowości: Gulczewko, Gulczewo, Kawęczyn, Marzenin, Noskowo, Radomice, Sobiesiernie, Strzyżewo;
- Gimnazjum w Otocznej – granice obwodu szkoły obejmują miejscowości: Bierzgin, Broniszewo, Gonice, Goniczki, Gutowo Wielkie, Otoczna, Sędziwojewo, Sołeczno, Węgierki, Grzybowo, Kleparz, Stanisławowo, Wódki, Gutowo Małe, Ostrowo Szlacheckie.

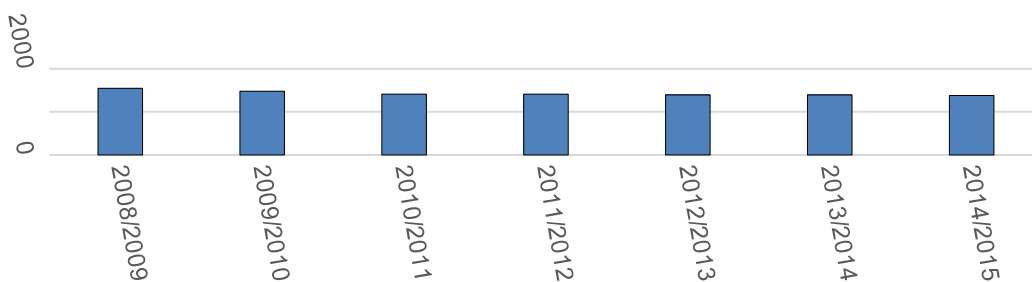
W ostatnich latach liczba gimnazjów utrzymuje się na stałym poziomie. Nie odnotowano również żadnych zmian w sieci szkolnej.

Tab. 16. Liczba gimnazjów w gminie Września

Rok szkolny	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Liczba szkół	6	6	6	6	6	6	6

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Liczba uczniów gimnazjów w ostatnich latach spada, widoczne jest to szczególnie w odniesieniu do lat 2008/2009 i 2009/2010. W przypadku gimnazjów widoczna jest znacząca różnica w wielkości szkół – oba gimnazja we Wrześni są dużymi placówkami, natomiast gimnazja wiejskie są niewielkimi szkołami.

Ryc. 19. Liczba uczniów w gimnazjach w gminie Września
Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Tab. 17. Liczba uczniów w gimnazjach w gminie Września

Gimnazjum	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015
Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika we Wrześni	463	435	446	440	445	431	403
Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądzyńskiego we Wrześni	773	734	678	679	684	698	704
Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	121	73	66	59	53	95	91
Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	69	124	116	106	92	46	44
Gimnazjum w Otocznej	86	80	74	93	85	82	94
Spółeczne Gimnazjum w Grzybowie	33	31	33	34	32	40	41

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Tab. 18. Liczba oddziałach w gimnazjach w gminie Września

Gimnazjum	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015
Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika we Wrześni	19	17	17	16	16	15	14
Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądzyńskiego we Wrześni	32	29	27	26	27	26	25
Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	6	4	3	3	3	5	4
Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	4	6	6	6	6	3	3
Gimnazjum w Otocznej	5	5	4	4	3	3	4
Spółeczne Gimnazjum w Grzybowie	3	3	3	3	3	3	3

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Gimnazja publiczne posiadają bazę sportową w postaci sal gimnastycznych, są wyposażone w pracownie komputerowe oraz komputery z dostępem do Internetu.

Tab. 19. Informacje o gimnazjach na rok szkolny 2013/2014*

Gimnazjum	Czy szkoła posiada salę gimnastyczną	Liczba pracowni komputerowych	Liczba stanowisk komputerowych	Liczba stanowisk komputerowych z dostępem do	Liczba godzin pracy świetlicy tygodniowo

				Internetu	
Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika we Wrześni	tak	2	62	62	26
Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądyńskiego we Wrześni	tak	2	24	24	brak
Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów*	tak	3	34	34	34
Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej*	tak	3	24	24	brak
Gimnazjum w Otocznej*	tak	2	24	24	brak

* Szkoły podstawowe w Otocznej, Marzeninie i Nowym Folwarku funkcjonują jako zespoły szkół – z infrastruktury korzystają również uczniowie szkoły podstawowej.

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

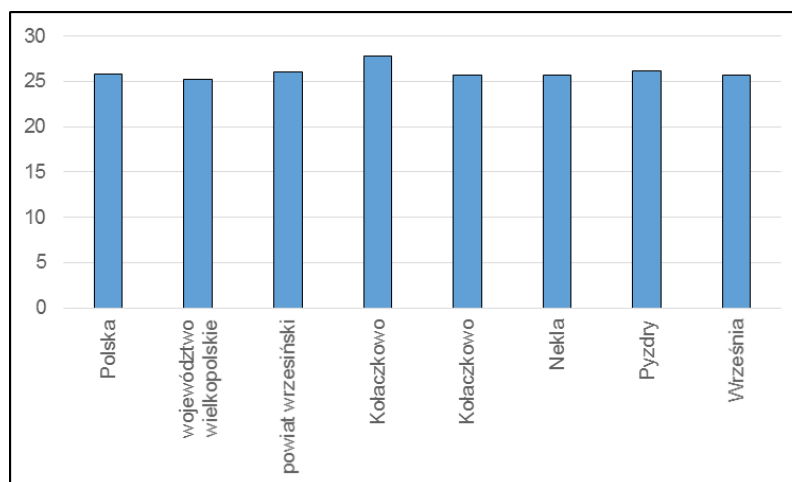
Absolwenci gimnazjów mogą kontynuować naukę w szkołach ponadgimnazjalnych zlokalizowanych na terenie Wrześni. Należą do nich:

- Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza, ul. Witkowska 1, Września;
- Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. gen. dr Romana Abrahama, ul. Kaliska 2a, Września;
- Zespół Szkół Politechnicznych im. Bohaterów Monte Cassino, ul. Wojska Polskiego 1, Września;
- Zespół Szkół Zawodowych nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich, ul. Koszarowa 12, Września;
- Zespół Szkół Stowarzyszenia Oświatowców Polskich, ul. Kaliska 2a, Września;
- Zespół Szkół Specjalnych im. Janusza Korczaka, ul. Batorego 8, Września.

D) Jakość kształcenia

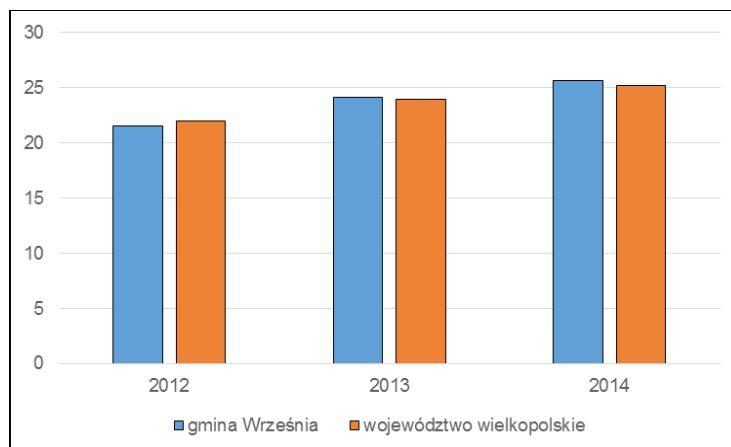
Jakość kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjach w gminie Września przeanalizować można w oparciu o wyniki sprawdzianu szóstoklasisty oraz egzaminu gimnazjalnego.

Wyniki sprawdzianu po klasie VI szkoły podstawowej z 2014 wskazują, że średni wynik uczniów z gminy Września zbliżony jest do wyniku powiatu wrzesińskiego, województwa wielkopolskiego oraz wyniku w kraju. Również w roku 2012 oraz 2013 gmina Września uzyskiwała wynik podobny jak województwo wielkopolskie.

Ryc. 20. Wyniki sprawdzianu po klasie VI w 2014 roku

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, <http://www.oke.poznan.pl>.

Ryc. 21. Wyniki sprawdzianu po klasie VI w latach 2012-2014

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, <http://www.oke.poznan.pl>.

Wyniki dla poszczególnych szkół wskazują, iż najlepiej sprawdzian wypadł w szkołach podstawowych zlokalizowanych w mieście Września – najlepszy wynik uzyskała Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II. Najślabiej wypadły szkoły z Marzenina, Otocznej oraz szkoła społeczna z Grzybowa.

Tab. 20. Wyniki sprawdzianu po klasie VI w 2014 roku

Szkoła podstawowa	Szkoła	Gmina	Powiat	Woj. wielkopolskie	Polska
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty we Wrześni	27,28	25,66	26,04	25,17	25,82
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni	27,04	25,66	26,04	25,17	25,82
Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jana Pawła II we Wrześni	28,29	25,66	26,04	25,17	25,82
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Chwalibogowie	23,56	25,66	26,04	25,17	25,82
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Kaczanowie	25,47	25,66	26,04	25,17	25,82
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	21,56	25,66	26,04	25,17	25,82
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	23,41	25,66	26,04	25,17	25,82
Samorządowa Szkoła Podstawowa w Otocznej	21,26	25,66	26,04	25,17	25,82
Społeczna Szkoła Podstawowa w Grzybowie	18,17	25,66	26,04	25,17	25,82

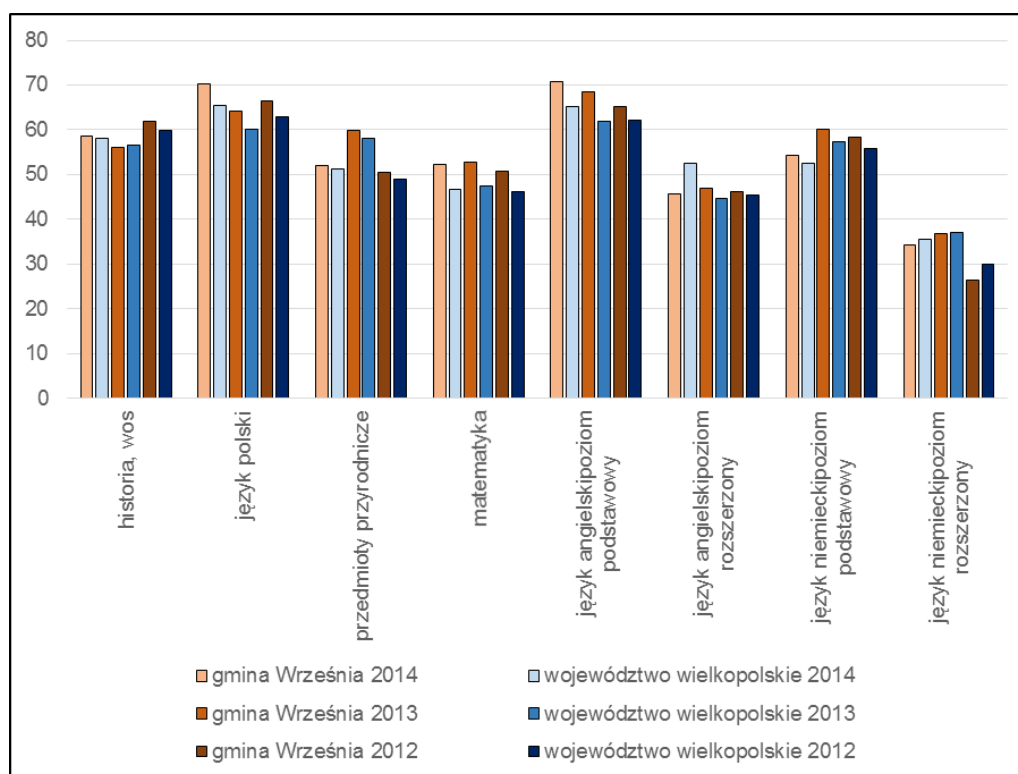
Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, <http://www.oke.poznan.pl>.

Wyniki egzaminu gimnazjalnego z 2014 roku wskazują, że średni wynik w gminie Września sytuuje się na poziomie średniej dla województwa oraz kraju lub powyżej tej średniej. Szczegółowe dane wskazują, że uczniowie uzyskali dobre wyniki z języka polskiego, matematyki oraz języka angielskiego na poziomie podstawowym. Dane dla lat 2012-2014 wskazują, że ten pozytywny trend funkcjonował również w poprzednich latach.

Tab. 21. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w 2014 roku

Przedmioty egzaminacyjne	Września	Pyzdry	Nekla	Miłosław	Kołaczkowo	Woj. wielkopolskie	Polska
Historia, WOS	58,57	57,68	60,43	59,22	57,3	58,11	59
Język polski	70,37	68,85	71,84	69,07	65,18	65,43	68
Przedmioty przyrodnicze	52,12	50,75	57,18	53,64	53,97	51,18	52
Matematyka	52,25	47,25	52,03	55,96	44,21	46,79	47
Język angielski (poziom podstawowy)	70,65	53,7	68,41	60,47	63,47	65,3	67
Język angielski (poziom rozszerzony)	45,6	50,44	41,53	37,57	34,73	45,20	46
Język niemiecki (poziom podstawowy)	54,22	58,32	66,4	53	51,5	52,59	54
Język niemiecki (poziom rozszerzony)	34,22	35,68	52,3	-	55	35,45	39

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, <http://www.oke.poznan.pl>.

Ryc. 22. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w latach 2012-2014

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, <http://www.oke.poznan.pl>.

Analiza wyników dla poszczególnych szkół wskazuje, że szkoły generalnie uzyskują wyniki nie niższe niż średnia dla województwa wielkopolskiego oraz kraju. Lepiej wypadają gimnazja w mieście Września, gorzej gimnazja w Otocznej i Marzeninie.

Tab. 22. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w 2014 roku

Gimnazjum	Historia, wos	Język polski	Przedmioty przyrodnicze	Matematyka	Język angielski (podstawowy)	Język angielski (poziomy)	Język niemiecki (poziomy)	Język niemiecki (zaawansowany)
Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej	56,06	74,61	50,44	48,78	54,36	33,21	37,25	-
Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów	59,84	74,32	52,00	49,48	65,83	44,78	55,15	-
Gimnazjum w Otocznej	51,48	69,29	45,06	41,19	52,00	28,69	37,25	-
Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika we Wrześni	60,82	76,03	56,32	57,65	75,83	55,20	60,52	54,50
Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądzyńskiego we Wrześni	59,96	68,99	52,39	53,86	74,03	44,69	55,81	49,00
Spółeczne Gimnazjum w Grzybowie	57,69	70,00	51,00	55,08	74,38	61,00	56,80	39,40

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu, <http://www.oke.poznan.pl>.

Jakość kształcenia na poziomie gimnazjalnym obrazują również wskaźniki edukacyjnej wartości dodanej (EWD). Metoda EWD to zestaw technik statystycznych pozwalających zmierzyć wkład szkoły w wyniki nauczania, jest swoistą miarą postępu poczynionego przez uczniów podczas nauki w danej szkole⁸. Wskaźnik EWD analizowany jest dla części humanistycznej oraz matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego. W dokumencie przedstawiono wskaźniki EWD obliczone dla lat 2006-2013 dla publicznych gimnazjów funkcjonujących w gminie Września.

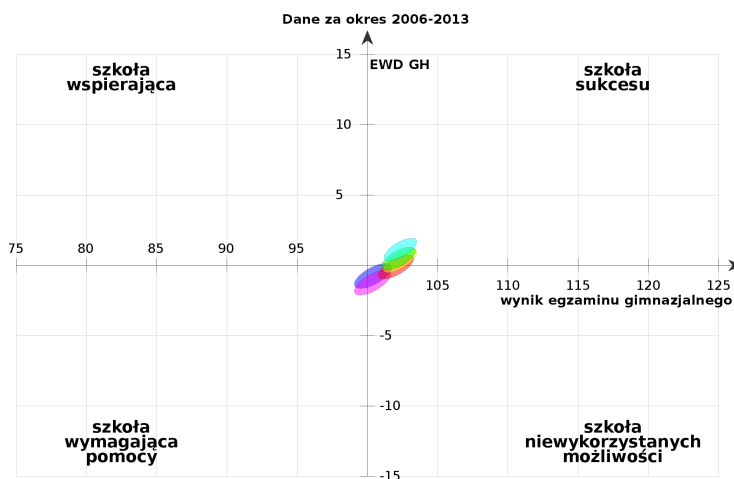
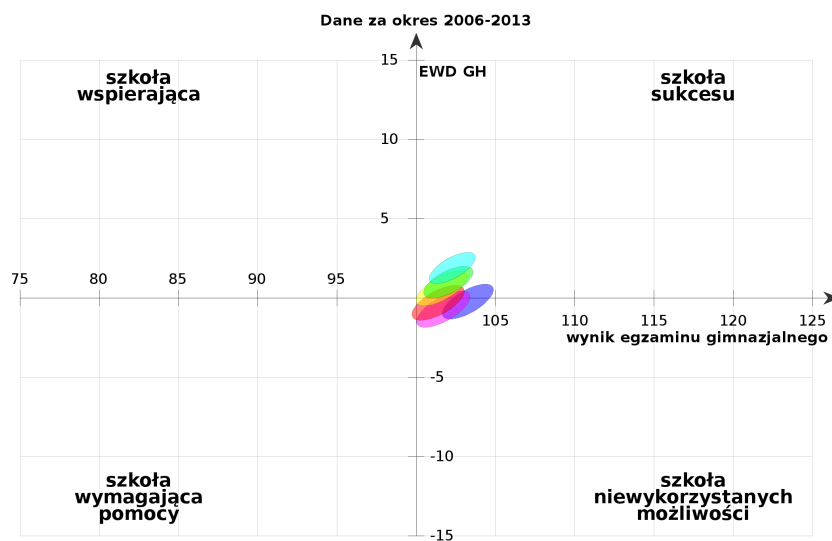
Wskaźniki EWD dla części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego

Wskaźniki obliczone na podstawie danych egzaminacyjnych z lat:

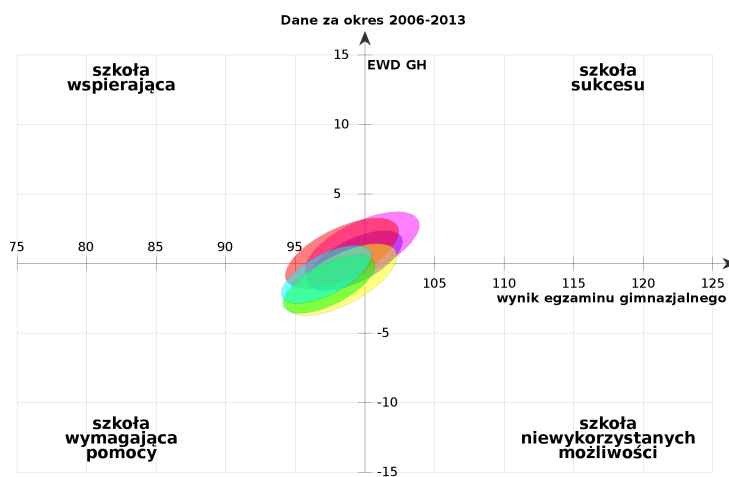
	2011-2013		2008-2010
	2010-2012		2007-2009
	2009-2011		2006-2008

⁸ EWD Gimnazjalne, <http://gimnazjum.ewd.edu.pl/?pstr=1>.

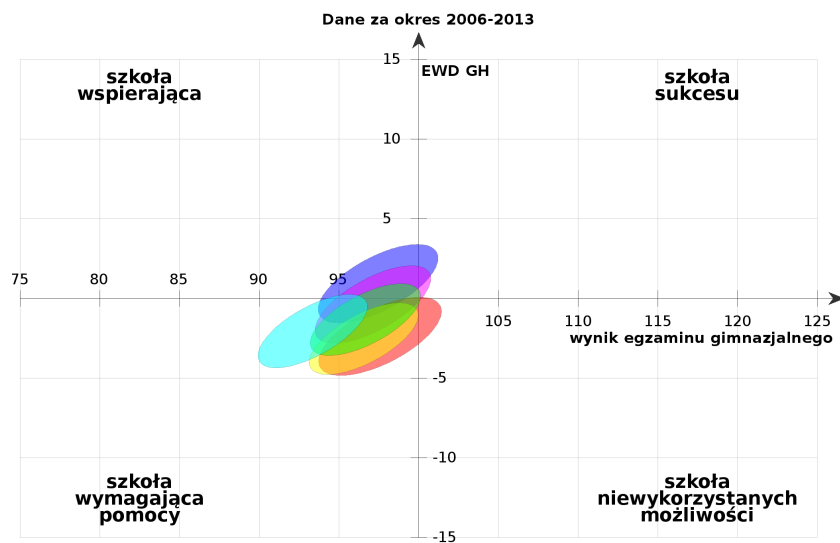
Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika we Wrześni

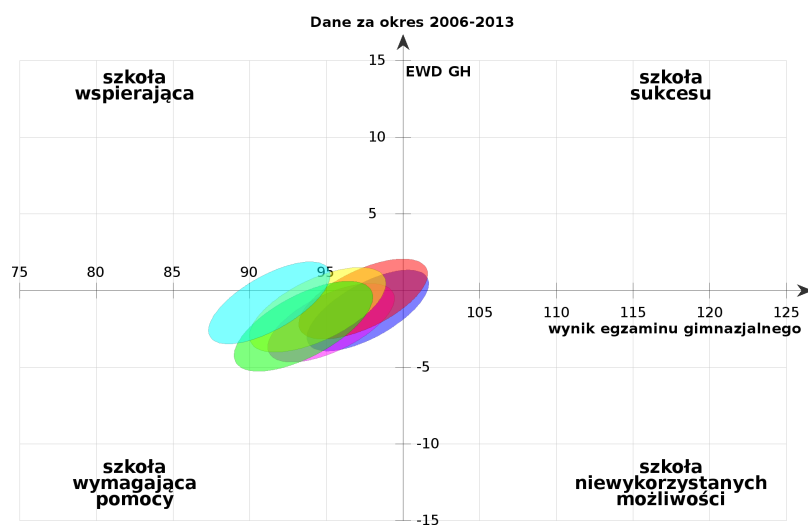
Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądzyńskiego we Wrześni

Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów

Gimnazjum w Otocznej

Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej

Wskaźniki EWD dla części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego

Wskaźniki obliczone na podstawie danych egzaminacyjnych z lat:

2011-2013

2008-2010

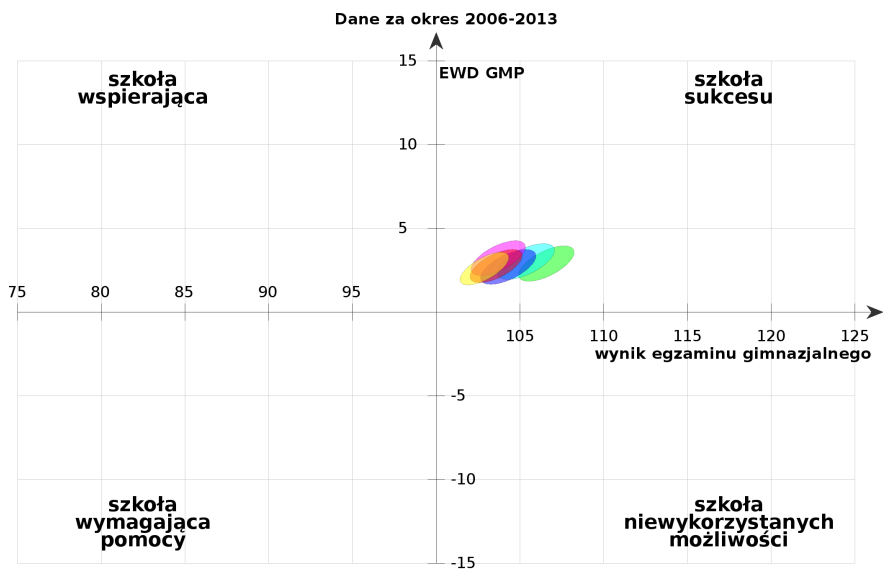
2010-2012

2007-2009

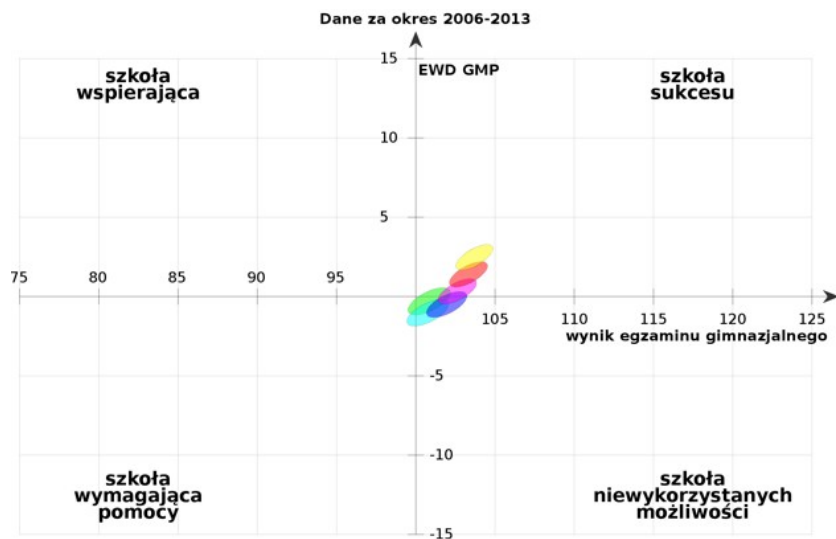
2009-2011

2006-2008

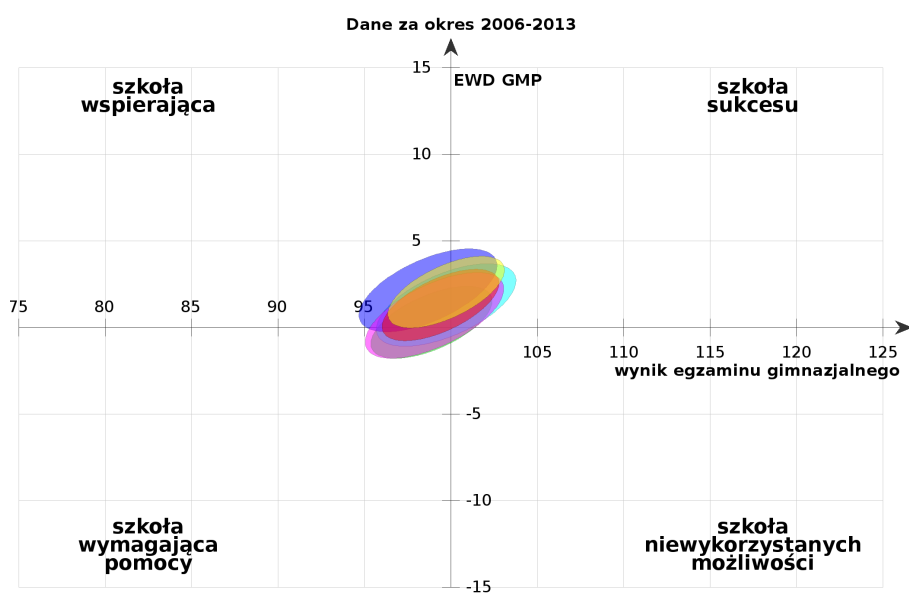
Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika we Wrześni

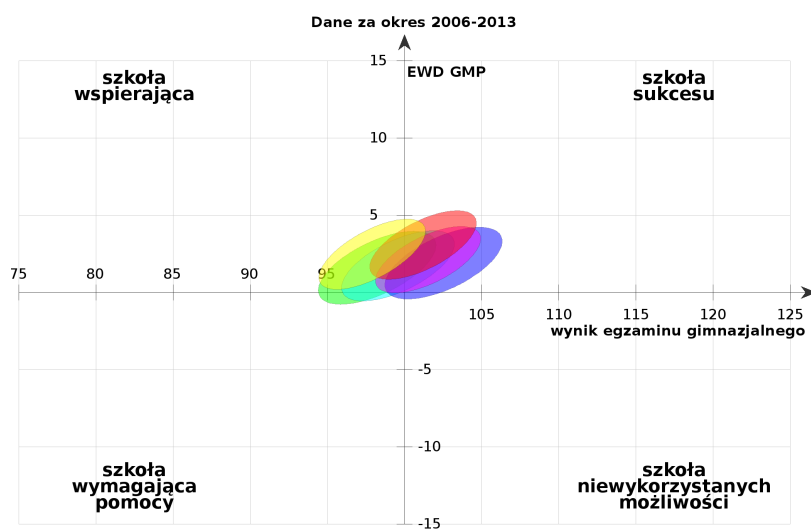
Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądzyńskiego we Wrześni

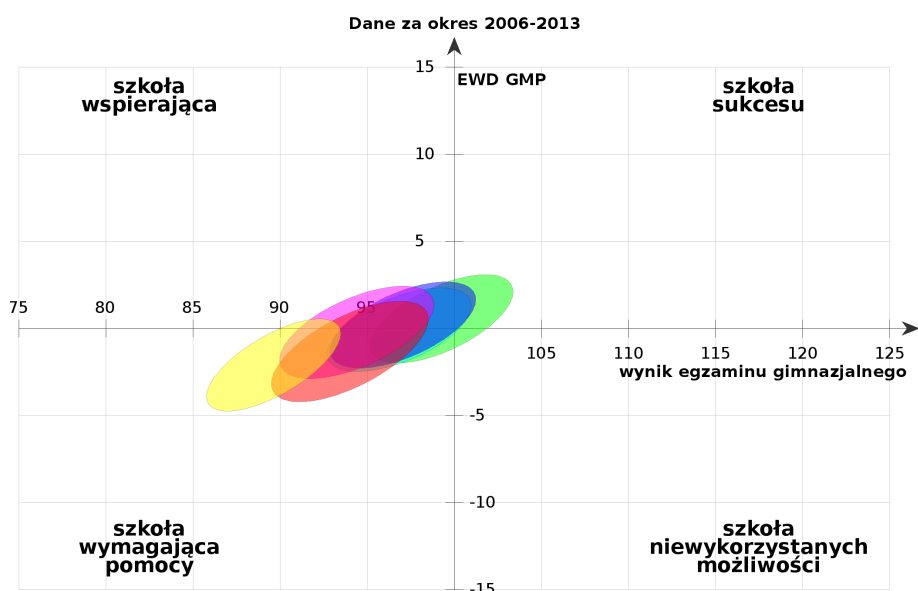
Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów

Gimnazjum w Otocznej

Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej

Analiza wskaźnika EWD dla części humanistycznej wskazuje, że oba gimnazja w mieście Września, Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika i Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądzyńskiego, osiągają dobre wyniki egzaminacyjne, ale szczególnie w ostatnich latach, widać spadek ich efektywności – nie wykorzystują możliwości swoich uczniów. Gimnazjum w Nowym Folwarku im. Polskich Noblistów wykazuje przeciętne wyniki i efektywność, nieco słabiej wypadają Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej i Gimnazjum w Otocznej, ale widoczna jest tutaj poprawa wyników i efektywności, szczególnie w przypadku Gimnazjum w Otocznej.

Analiza wskaźników EWD dla części matematyczno-przyrodniczej wskazuje, że dobre wyniki i wysoką efektywność osiąga Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika, które określić można mianem szkoły sukcesu. Pozostałe szkoły wykazują przeciętne wyniki i przeciętną efektywność kształcenia. W przypadku Gimnazjum w Marzeninie im. Marii Konopnickiej widać w tym zakresie poprawę w ostatnich latach.

IV.1.5 Kultura i sport

Gmina Września oferuje mieszkańcom możliwość korzystania z bazy sportowo-rekreacyjnej, obejmującej m.in. boiska, hale sportowe, baseny, place zabaw dla dzieci. Obiekty te pozostają w zarządzie jednostki budżetowej gminy „Wrzesińskie Obiekty Sportowo-Rekreacyjne”, poszczególnych szkół lub klubów sportowych.

„Wrzesińskie Obiekty Sportowo-Rekreacyjne” to jednostka budżetowa gminy powołana do prowadzenia i zarządzania obiektami sportowo-rekreacyjnymi. W skład obiektów tej jednostki wchodzi:

- Basen miejski „Łazienki” (wraz z lodowiskiem), ul. Gnieźnieńska 32a, Września;

- Stadion miejski (wraz z halą sportową), ul. Kosynierów 1, Września;
- Camping, ul. Świętokrzyska 14/16, Września;
- Korty tenisowe, ul. Świętokrzyska 14/16;
- Tor rowerowy, ul. Działkowców, Września;
- Skate park, w parku im. Józefa Piłsudskiego przy ul. Daszyńskiego, Września.

Basen miejski „Łazienki” to basen odkryty wraz z terenem rekreacyjnym. W skład obiektu wchodzi: niecka basenu do pływania, niecka basenu rekreacyjnego, zjeżdżalnia wodna, poduchy do skakania, boiska do piłki siatkowej plażowej, lodowisko (jest to instalacja typu „eis-grid” – rurki położone na piasku; instalacja umożliwia zamrożenie tafli od momentu pojawienia się pierwszych przymrozków; w okresie letnim po rozłożeniu specjalnej wykładziny lodowisko może być wykorzystywane jako wielofunkcyjne boisko sportowe), stoły do siłowania, szatnie, parkingi i restauracja.

Stadion miejski we Wrześni jest obiektem obejmującym boisko oraz halę sportową. Na wyposażenie obiektu składają się: boisko główne (murawa trawiasta, jest otoczona trybuną główną, betonową, krytą, która posiada 567 miejsc siedzących oraz trybuną na wale ziemnym z 360 miejscami), zaplecze sanitarne i szatnie, boisko treningowe duże, boisko treningowe małe, hala wielofunkcyjna (hala główna o wymiarach 44x27x11, trybuny dla kibiców rozkładane typu „Polsport”, łączna ilość miejsc 406), sala korekcyjna.

Korty tenisowe położone są przy campingu we Wrześni. W skład obiektu wchodzi: korty ceglane, domek kortowego wraz z zapleczem sanitarnym, ściana tenisowa (w budowie). Korty posiadają sztuczne oświetlenie.

Tor rowerowy to sztucznie usypany i uformowany tor do jazdy i wyścigów w kolarstwie górskim. Obiekt posiada dwie pętle wyścigowe. Duża pętla to trasa o długości 4200 m, mała 2100 m. Dodatkowo podczas wyścigów ogólnokrajowych zawodnicy mają do dyspozycji 500 m pętlę rozjazdową.

Skate park położony jest w parku im. Józefa Piłsudskiego. W jego skład wchodzi pięć elementów o średnim stopniu trudności: bank, piramid, funnbox z grindbbozem i poręczą, minirampa. Elementy są rozmieszczone na nawierzchni wyłożonej poz-brukiem. Obiekt posiada sztuczne oświetlenie.

Camping we Wrześni jest obiektem o charakterze noclegowo-sportowo-rekreacyjnym. Na terenie campingu do dyspozycji gości znajdują się: domki campingowe typu „Brda” (9 szt.), pole namiotowe i stanowiska dla przyczep, łąka rekreacyjna, korty tenisowe, boiska sportowe. Wszystkie obiekty mieszczą się na terenie ok. 3,5 ha powierzchni, ogrodzonym, zarośniętym dopasowaną i zadbaną zielenią⁹.

Na terenie Wrześni znajduje się również kryta pływalnia – Świat Wodny CENOS, mieszcząca się przy ul. Koszarowej 8. Na obiekt składają się: basen kąpielowy 25x10 m, basen o średnicy 10 m oraz zjeżdżalnia 40 m.

Na terenie gminy zlokalizowana są następujące sale sportowe oraz boiska piłkarskie i wielofunkcyjne:

- Sala sportowa Gimnazjum nr 2, ul. Słowackiego 41, Września – jest to sala pełnowymiarowa 44x24 m do gry w piłkę siatkową, koszykową czy ręczną wraz z trybuną na 500 miejsc siedzących oraz sala o wymiarach 12x24 m; boisko Orlik 2012;
- Sala sportowa przy Zespole Szkół Technicznych i Ogólnokształcących, ul. Kaliska 2/a, Września – obejmuje salę o wymiarach 42x19 m i widownię na 150 miejsc stojących;
- Sala sportowa przy Liceum Ogólnokształcącym im. H. Sienkiewicza, ul. Witkowska 1, Września – sala o wymiarach 30x15 m;
- Sala sportowa przy Zespole Szkół nr 1, ul. Kosynierów 32, Września – obejmuje salę o wymiarach 30x15 m oraz salę o wymiarach 24x12 m;
- Sala sportowa przy Samorządowej Szkole Podstawowej nr 2, ul. Kościuszki 24, Września – sala o wymiarach 24x12 m;

- Sala sportowa przy Gimnazjum nr 1, ul. Kosynierów 27, Września – sala o wymiarach 24x12 m;
- Sala sportowa przy Zespole Szkół z Oddziałami Sportowymi w Marzeninie, ul. Ks. Twardego 22, Marzenin – sala o wymiarach 24x12 m oraz boisko piłkarskie 92x70 m;
- Sala sportowa przy Samorządowej Szkole Podstawowej w Otocznej – sala o wymiarach 24x12 m;
- Sala sportowa przy Zespole Szkół w Nowym Folwarku – sala o wymiarach 30x15 m;
- Sala sportowa przy Zespole Szkół Politechnicznych, ul. Wojska Polskiego 1, Września – sala o wymiarach 24x12 m;
- Sala sportowa przy Zespole Szkół Zawodowych nr 2, ul. Koszarowa 12, Września;
- Sala sportowa przy Samorządowej Szkole Podstawowej w Chwalibogowie;
- Stadion lekkoatletyczny – boisko i bieżnia przy Zespole Szkół Technicznych i Ogólnokształcących, ul. Kaliska 2a, Września;
- Boiska wielofunkcyjne wybudowane w ramach programu Orlik 2012 przy następujących placówkach: Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. 68 Wrzesińskiego Pułku Piechoty, ul. Szkolna 1, Września; Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 2 im. Dzieci Wrzesińskich, ul. Kościuszki 24, Września; Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika, ul. Kosynierów 32, Września; Gimnazjum nr 2 im. Andrzeja Prądyńskiego, ul. J. Słowackiego 41, Września;
- Boisko sportowe LKS Błękitni w Psarach Polskich – boisko piłkarskie 95x68 m;
- Boisko sportowe KS Kosynier w Sokołowie – boisko piłkarskie 95x72 m;
- Boisko piłkarskie LZS Sędziwojowo;
- Boisko piłkarskie LZS Chwalibogowo;
- Boisko piłkarskie LZS Gulczewo;
- Boisko piłkarskie LZS Bierzglinek;
- Boisko piłkarskie LZS Gozdowo;
- Boisko piłkarskie LZS Węgierki;
- Boisko piłkarskie LZS Chocicza Wielka;
- Boisko piłkarskie LZS Kaczanowo;
- Boisko piłkarskie LZS Obłaczkowo.

Dodatkowo przy szkołach położonych na terenie gminy znajdują się boiska szkolne.

Dzieci mają możliwość korzystania z licznych placów zabaw. Ich mapkę zawiera ryc. 23.

Ryc. 23. Plac zabaw na terenie gminy Września

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Na terenie gminy Września aktywnych jest wiele organizacji działających w sferze sportu i rekreacji. Związki, kluby i stowarzyszenia sportowe zajmują się różnorodnymi dziedzinami sportu i umożliwiają mieszkańcom aktywność sportową.

Tab. 22. Związki, kluby i stowarzyszenia sportowe na terenie gminy

Nazwa związku, stowarzyszenia, klubu sportowego	Zakres działalności	Ilość uczestników
MKS VICTORIA Września	Piłka nożna	160
LUKS ORKAN Września	Piłka siatkowa, lekkoatletyka	80
WLKPS PROGRES Września	Piłka siatkowa	80
LKS BŁĘKITNI Psary Polskie	Piłka nożna	60
KS KOSYNIER Sokołowo	Piłka nożna	25
UKS OTOK Otoczna	Tenis stołowy, unihokej	30
UKS OLIMP Września	Piłka koszykowa, siatkowa, nożna, lekkoatletyka	100
UKS OLIMPIJCZYK Psary Polskie	Lekkoatletyka, piłka nożna	40
UKS Iskra Marzenin	Szachy	25
UKS TRÓJKA Marzenin	Lekkoatletyka, tenis stołowy, piłka siatkowa	30
UKS LIDER Września	Lekkoatletyka, pływanie, piłka nożna, koszykowa	70
UKS GRODZIANIE Grzybowo	Zawody rekreacyjne	30
UKS ELEKTRON Września	Zawody rekreacyjne	40
UKS SPARTAKUS Września	Piłka nożna, siatkowa	45
UKS JEDYNKA Września	Piłka siatkowa, piłka nożna	45
UKS ŻAK Września	Szachy, turystyka	60
UKS TIGER TEAM Września	Taekwendo	80
UKS ORZEŁ Września	Karate tradycyjne	50
UKS HWARANG Września	Taekwondo	60
Wrzeșiński Klub Karate	Karate tradycyjne	80
MIĘDZYSZKOLNY KLUB SPORTOWY Września	Piłka koszykowa	60
KLUB SZACHOWY WRZOS Września	Szachy	20

Gminne Zrzeszenie LZS Września	Piłka nożna	150
Wrzesińskie Towarzystwo Piłki Nożnej	Piłka nożna	450
Wrzesiński Klub Tenisa Stołowego	Tenis stołowy	25
Polskie Towarzystwo Turystyczno Krajoznawcze Oddział Września	Turystyka	350
TOWARZYSTWO KRZEWIENIA KULTURY FIZYCZNEJ SOKÓŁ Września	Imprezy rekreacyjno-sportowe	400
WRZESIŃSKIE TOWARZYSTWO TENISOWE	Tenis ziemny	60
SZKOLNY ZWIĄZEK SPORTOWY Września	Imprezy sportowe w ramach igrzysk szkolnych	2500
KLUB STRZELECTWA MYŚLIWSKIEGO Września	Strzelectwo sportowe	50
KURKOWE BRACHTWO STRZELECKIE Września	Strzelectwo sportowe	25
STOWARZYSZENIE BOR TO RIDE Września	Zawody motocyklowe	100
POLSKI ZWIĄZEK WĘDKARSKI KOŁO Września	Zawody wędkarskie	70
LIGA OBRONY KRAJU Września	Sporty obronne	400
WRZESIŃSKA BRYGADA KOLARSKA	Kolarstwo górskie	50
WRZESIŃSKIE TOWARZYSTWO HOKEJOWE	Hokej na lodzie	30
PRO BONO FAMILIAE Września	Turystyka	40
KLUB BIEGACZA KOSYNIER Września	Biegi przełajowe	80

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

W gminie Września odbywa się wiele zawodów i imprez sportowych, zarówno o zasięgu lokalnym, jak też o charakterze powiatowym, wojewódzkim oraz ogólnopolskim.

Tab. 23. Imprezy sportowe na terenie gminy

Nazwa imprezy	Organizator	Charakter imprezy (lokalny, powiatowy, wojewódzki, ogólnopolski)	Czas trwania (liczba dni)	Szacunkowa liczba uczestników
Imprezy sportowo rekreacyjne dla dzieci i młodzieży podczas ferii zimowych	UMiG, LOK, SZS, TKKF, WOSR	Lokalny	10	2500
Mistrzostwa Miasta Gminy Szkół Podstawowych i Gimnazjum w ramach eliminacji do Włkp. Igrzysk Młodzieży Szkolnej	UMiG	Lokalny	80	2000
Halowy Turniej Piłki Nożnej o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy	UMiG, MKS VICTORIA	Ogólnopolski	1	100
Rozgrywki Halowej Piłki Nożnej	Wrzesińskie Towarzystwo Piłki Nożnej	Powiatowy	40	450
Rekreacyjna Liga Piłki Siatkowej	KPS PROGRES	Powiatowy	40	350
Szkolna Liga Strzelecka	LOK Września	Powiatowy	50	400

Mistrzostwa Polski Pracowników Samorządowych w halowej Piłce Nożnej Eliminacje Strefy Północno Zachodniej	UMiG, WOSR	Ogólnopolski	2	150
XIX Rajd Rowerowy na Powitanie Wiosny	PTTK O/Września	Lokalny	1	100
Rozgrywki Wiejskiej Ligi Piłki Nożnej	Gminne Zrzeszenie LZS	Lokalny	25	150
Bieg Kosynerów	Klub Biegacza Kosynier	Ogólnopolski	1	700
Rodzinne Zawody Strzeleckie o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy	LOK Września	Powiatowy	1	50
Turniej Piłki Nożnej Dzieci Szkół Podstawowych i Gimnazjum	Gminne Zrzeszenie LZS	Lokalny	1	100
Rodzinny Rajd Rowerowy	UMiG	Lokalny	1	4000
Rajd Turystyczny im. Dzieci Wrzesińskich	PTTK O/Września	Lokalny	1	250
Rajd Przyrodniczy Kwitnąca Wiosna	PTTK O/Września	Lokalny	1	200
Wiosenny Turniej w Siatkówce Plażowej o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy	KPS PROGRESS	Lokalny	1	60
Ogólnopolski Turniej Piłki koszykowej kadetów	MKS Września Gimnazjum nr 2 Września	Ogólnopolski	3	120
Zawody Wędkarskie o Pucha Przewodniczącej Rady Miejskiej	Polski Związek Wędkarski Koło Września	Lokalny	1	65
Biathlon Sportowy dla Szkół Podstawowych, gimnazjum, szkół ponadpodstawowych	LOK Września, SSP nr 6 Września	Powiatowy	1	200
Młodzieżowe Biegi Przełajowe	UMiG, LUKS ORKAN Września	Wojewódzki	1	400
Turniej Finałowy z cyklu WZPS-CUP w Siatkówce Plażowej	LUKS ORKAN Września	Wojewódzki	1	80
Turniej Eliminacyjny Mistrzostw Polski w Siatkówce Plażowej	KPS PROGRESS	Ogólnopolski	3	70
Zawody Wędkarskie dla Dzieci z Okazji Dnia Dziecka	Polski Związek Wędkarski Koło Września	Lokalny	1	100
Mistrzostwa Polski Oldbojów w Siatkówce Plażowej	KPS PROGRESS	Ogólnopolski	3	80
Turnieje Plażowej Piłki Siatkowej dla Dzieci i Młodzieży	KPS PROGRESS	Lokalny	8	150
Międzynarodowy Turniej Szachowy Dzieci im. ks. Biskupa Jerzego Dąbrowskiego	ZS w Marzeninie	Międzynarodowy	4	120
Splawikowe Drużynowe Zawody Wędkarskie o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy	Polski Związek Wędkarski Koło Września	Lokalny	1	60
Imprezy sportowo rekreacyjne dla dzieci i młodzieży podczas ferii letnich	UMiG, LOK, SZS, TKKF, WOSR	Lokalny	40	3000
Turniej Piłki Nożnej Dzieci szkół	UMiG,	Lokalny	4	150

Podstawowych i Gimnazjum	Gminne Zrzeszenie LZS			
Młodzieżowa Klinika Koszykarska	Krzysztof Jaworski	Lokalny	10	40
Dożynkowy Turniej Piłki Nożnej Drużyn Wiejskich	UMiG, Gminne Zrzeszenie LZS	Lokalny	2	90
Rajd Rowerowy w Poszukiwaniu Jesieni	PTTK O/Września	Lokalny	1	150
Rajd Rowerowy z Okazji Odzyskania Niepodległości	PTTK O/Września	Lokalny	1	150
Międzygminne zawody strzeleckie z Okazji Święta Niepodległości	LOK Września	Lokalny	1	60
Mistrzostwa Drużyn Wiejskich w Halowej Piłce Nożnej	UMiG, Gminne Zrzeszenie LZS	Lokalny	2	100

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

Głównym organizatorem działalności kulturalnej na terenie gminy jest Wrzesiński Ośrodek Kultury. Jego celem jest pozyskanie i przygotowanie środowiska do aktywnego uczestnictwa w kulturze, współtworzenie jej wartości, edukacja i upowszechnianie kultury zgodnie z zapotrzebowaniem społeczności lokalnej. Wrzesiński Ośrodek Kultury prowadzi również działalność w zakresie:

- organizacji imprez plenerowych;
- organizacji czasu wolnego dla dzieci w okresie ferii zimowych i letnich;
- organizacji przeglądów amatorskiego ruchu artystycznego;
- organizacji innych imprez rozrywkowych w całym kraju i za granicą;
- organizacji warsztatów muzycznych.

Obecnie struktura pomieszczeń Ośrodka Kultury przedstawia się następująco:

- sala widowiskowa na 400 miejsc, wyposażona w oświetlenie sceniczne i nagłośnienie, wykorzystywana do realizacji spektakli, koncertów, zebrań, zabaw, dyskotek oraz uroczystości rodzinnych;
- dwie sale taneczne z lustrami;
- pokój muzyczny;
- sala prób;
- sala zebrań;
- sala wystaw;
- modelarnia;
- pracownia plastyczna.

Ośrodek prowadzi również współpracę z innymi placówkami i instytucjami w regionie, w kraju i za granicą – z ośrodkami i domami kultury, stowarzyszeniami kulturalnymi, organizacjami społecznymi czy fundacjami¹⁰. Wrzesińskiemu Ośrodkowi Kultury podlega także amfiteatr w parku im. „Dzieci Wrzesińskich”.

W sferze kultury aktywnie działa we Wrześni Wrzesińskie Towarzystwo Kulturalne, mające swoją siedzibę przy ul Szerokiej 46 we Wrześni, a także Muzeum Regionalne im. Dzieci Wrzesińskich, mieszczące się przy ul. Dzieci Wrzesińskich 13 we Wrześni.

Aktywną działalność w sferze kultury, w szczególności czytelnictwa, prowadzi Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy. Placówka powstała w 1946 roku, od tego czasu przeszła wiele zmian organizacyjnych. Aktualnie sieć placówek bibliotecznych obejmuje bibliotekę główną, dwie filie na terenie miasta oraz 4 filie wiejskie. Praca biblioteki została skomputeryzowana (obecny zintegrowany program biblioteczny SAWA2/MARC 21) i zautomatyzowana, a czytelnicy mają możliwość

¹⁰ Wrzesiński Ośrodek Kultury, <http://www.wok.wrzesnia.pl/>.

wyszukiwania, rezerwowania i zamawiania pozycji książkowych przez Internet. Biblioteka obejmuje następujące placówki:

1. Biblioteka Główna, ul. Dzieci Wrzesińskich 13, Września
 - Wypożyczalnia dla dorosłych – w zbiorach wypożyczalni znajdują się wydawnictwa obejmujące: literaturę piękną polską i obcą, lektury szkolne, literaturę popularno-naukową oraz literaturę młodzieżową. Wypożyczalnia udostępnia zbiory biblioteczne na zewnątrz. Czytelnicy mają wolny dostęp do półek, mogą także skorzystać z pomocy bibliotekarza w doborze i poszukiwaniu literatury oraz w korzystaniu z katalogu komputerowego;
 - Czytelnia dla dorosłych – zbiory czytelnicy udostępniane są na miejscu. Czytelnia dysponuje 24 miejscami dla czytelników. Potrzeby informacyjne czytelników zaspokajane są w oparciu o warsztat informacyjny w postaci księgozbioru podręcznego, czasopism, dokumentów życia społecznego i Internetu. Księgozbiór podręczny obejmuje encyklopedie i słowniki uniwersalne i dziedzinowe, leksykony i kompendia z różnych dziedzin wiedzy, albumy, atlasy, przewodniki turystyczne, wydawnictwa monograficzne, informatory, opracowania popularnonaukowe i naukowe. Wydzieloną część księgozbioru podręcznego tworzą zbiory regionalne tematycznie związane z ziemią wrzesińską oraz regionem wielkopolskim. Czasopisma udostępniane w czytelnicy to dzienniki, pisma lokalne i regionalne, popularnonaukowe, magazyny ilustrowane. Czytelnia oferuje bezpłatny dostęp do sieci Internet na 4 stanowiskach komputerowych, odpłatne wykonywanie wydruków komputerowych. Czytelnia, na życzenie czytelnika, zamawia i sprowadza materiały (których nie posiada w swoich zbiorach) także z innych bibliotek w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych;
 - Dział gromadzenia i opracowania zbiorów;
2. Oddział Dziecięcy, ul. Batorego 8, Września;
3. Filia nr 1, ul. Słowackiego 41, Września;
4. Filia w Grzybowie, Grzybowo 37, Grzybowo;
5. Filia w Kaczanowie, ul. Kaliska 1a, Kaczanowo;
6. Filia w Nowym Folwarku, ul. Nowa 5, Nowy Folwark;
7. Filia w Otocznej, Otoczna 12, Węgierki¹¹.

Biblioteka zatrudnia 15 pracowników, łącznie w swoich zasobach posiada ponad 84 tys., a z jej usług korzysta prawie 6 tys. czytelników.

Tab. 24. Stan Czytelnictwa. Biblioteki w gminie Września – stan na 2014 rok

Biblioteka	Liczba pracowników	Liczba woluminów	Wypożyczenia woluminów na zewnątrz	Liczba czytelników zarejestrowanych
Biblioteka Główna	8	25 083	38 823	2 456
Oddział Dziecięcy	2	10 756	14 432	1 325
Filia nr 1	1	10 560	17 381	947
Filia w Grzybowie	1	10 840	6 347	277
Filia w Kaczanowie	1	10 603	8 213	486
Filia w Nowym Folwarku	1	10 615	6 465	497
Filia w Otocznej	1	6 062	2 809	311
Razem:	16 osób	84 519	94 470	6 299

Źródło: Informacje Urzędu Gminy Września.

We Wrześni działa także filia Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Poznaniu, zlokalizowana

¹¹ Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy, <http://www.biblioteka.wrzesnia.pl/>.

przy ul. Wojska Polskiego 2a we Wrześni.

Liczne obiekty sportowe, rekreacyjne i kulturalne, zlokalizowane we Wrześni oraz innych miejscowościach na terenie gminy, zapewniają mieszkańcom dostęp do sportu, rekreacji oraz kultury.

IV.1.6 Rynek pracy

Powiat wrzesiński stwarza dobre warunki dla rozwoju przedsiębiorczości. Jego dogodnie położenie sprzyja lokowaniu tu inwestycji. Powiat wrzesiński jest stanowi naturalny rynek pracy dla mieszkańców powiatu wrzesińskiego.

Aktywność ekonomiczną ludności opisują wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku. Ludność aktywna zawodowo w powiecie przeważa nad ludnością bierną zawodowo – współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 54,9. W związku z bezrobociem wskaźnik zatrudnienia jest niższy i wynosi 48,7. Ludność powiatu wrzesińskiego cechuje niższy niż w województwie wielkopolskim współczynnik aktywności zawodowej. Wyniósł ona tam 57,5, zaś w powiecie wrzesińskim 54,9.

Tab. 25. Aktywność ekonomiczna ludności powiatu wrzesińskiego wieku 15 lat i więcej

Wyszczególnienie	Powiat wrzesiński
Aktywni zawodowo ogółem	33868
Aktywni zawodowo pracujący	30016
Aktywni zawodowo bezrobotni	3852
Bierni zawodowo	27807
Nieustalony status na rynku pracy	1690
Współczynnik aktywności zawodowej	54,9
Wskaźnik zatrudnienia	48,7
Stopa bezrobocia	11,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

W powiecie zatrudnienie generuje przede wszystkim przemysł i budownictwo, stosunkowo dużo osób zatrudnionych jest również w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie.

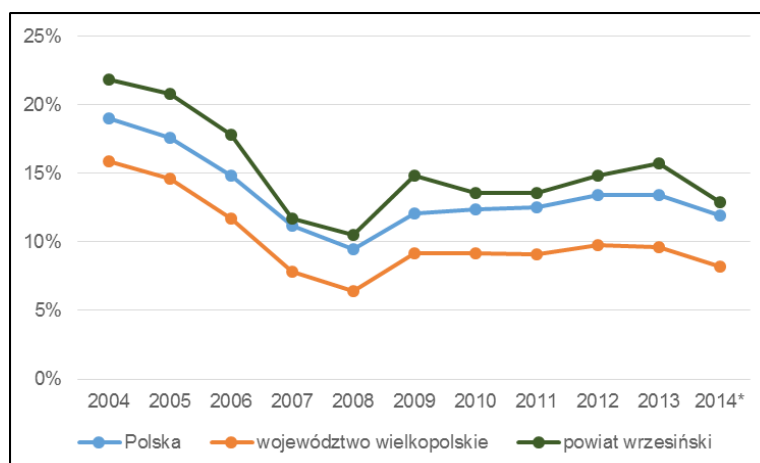
Tab. 26. Zatrudnieni według wybranych sekcji PKD 2007 w 2012 roku

Wyszczególnienie	Powiat wrzesiński
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	4949
Przemysł i budownictwo	8025
Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja	2814
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości	295
Pozostałe usługi	3427

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

Głównym problemem pojawiającym się w związku z rynkiem pracy jest kwestia bezrobocia. Wsparciem i aktywizacją osób bezrobotnych zajmuje się instytucja powiatowa – Powiatowy Urząd Pracy we Wrześni, mieszczący się przy ul. Wojska Polskiego 2 we Wrześni.

Stopa bezrobocia dla powiatu wrzesińskiego na dzień 31.07.2014 roku wyniosła 12,9% i była wyższa niż dla województwa wielkopolskiego (8,2%) oraz kraju ogółem (11,9%). Generalnie stopa bezrobocia w powiecie utrzymuje się na poziomie wyższym niż w Wielkopolsce oraz nieco wyższym niż w kraju.

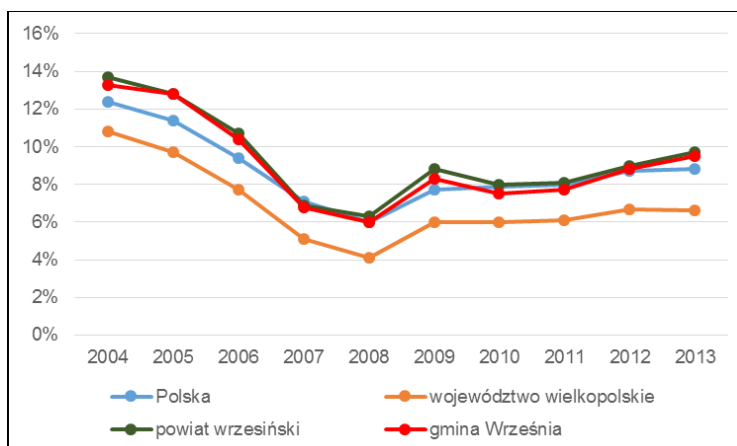

Ryc. 24. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2004-2014

* Dane na dzień 31.07.2014 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

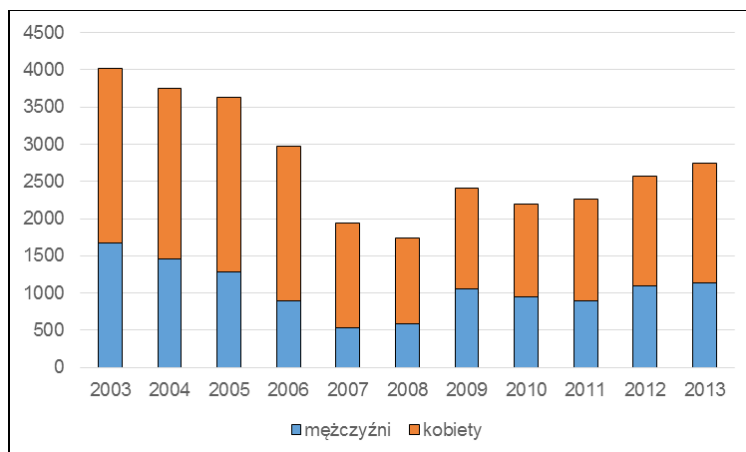
Analiza udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym pozwala na wskazanie, że bezrobocie w gminie Września kształtuje się na podobnym poziomie jak w powiecie wrzesińskim.

Ryc. 25. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

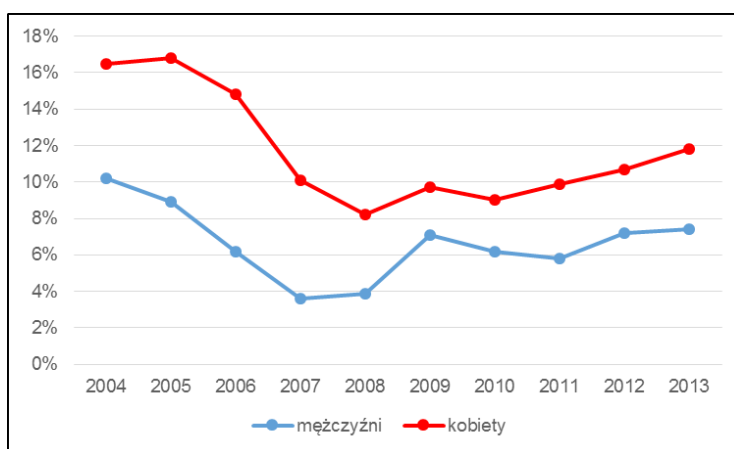
Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

Analiza liczby bezrobotnych wskazuje na spadek bezrobocia w latach 2003-2008, a następnie na jego wzrost. W ostatnich latach obserwujemy wprawdzie niewielki, ale stały wzrost liczby osób bezrobotnych. Wśród bezrobotnych w gminie Września przeważają kobiety.

Ryc. 26. Bezrobotni zarejestrowani wg płci w gminie Września

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

Ryc. 27. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

Największy udział wśród bezrobotnych mają osoby z niskim wykształceniem – gimnazjalnym i poniżej oraz zasadniczym zawodowym. Podkreślić należy wzrost liczby bezrobotnych z wykształceniem wyższym.

Tab. 27. Bezrobotni w gminie Września wg wykształcenia

Wykształcenie	2009	2010	2011	2012	2013
Gimnazjalne i poniżej	599	578	589	688	711
Zasadnicze zawodowe	798	694	711	776	864
Średnie ogólnokształcące	215	195	198	228	231
Policealne i średnie zawodowe	603	519	554	606	636
Wyższe	191	208	212	270	302

Źródło: Informacja Powiatowego Urzędu Pracy we Wrześni.

Tylko niewielka część bezrobotnych jest uprawniona do pobierania zasiłku dla bezrobotnych. W ostatnich latach obserwujemy wzrost liczby bezrobotnych osób niepełnosprawnych oraz bezrobotnych wychowujących dzieci do lat 18. To kategorie osób, którym szczególnie trudno znaleźć zatrudnienie. Znacząco w ostatnich latach wzrosła liczba osób bezrobotnych długotrwale.

Tab. 28. Informacje o bezrobociu w gminie Września

Bezrobotni	2009	2010	2011	2012	2013

Niepełnosprawni	170	184	199	239	262
Bezrobotni długotrwale	893	1002	1129	1231	1475
Bezrobotni uprawnieni do zasiłku	392	308	317	404	327
Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych	361	334	415	440	410
Bezrobotni samotnie wychowujących dzieci do lat 18	141	140	166	204	252
Liczba ofert pracy ogółem (powiat)	1422	1969	1571	1637	1616
Liczba ofert pracy na 1 bezrobotnego	0,59	0,90	0,69	0,64	0,59

Źródło: Informacja Powiatowego Urzędu Pracy we Wrześni.

Na terenie gminy największa liczba bezrobotnych pochodzi z miasta Września, związane jest to z faktem, że jest to największa miejscowość gminy. Liczbę bezrobotnych z podziałem na miejscowości zawiera tabela 29.

Tab. 29. Bezrobocie w gminie Września wg miejscowości (sołectw)

Sołectwo/miejscowość	2009	2010	2011	2012	2013
Bardo	18	23	23	19	15
Białężyce	28	27	33	33	47
Bierzglin	24	31	24	31	30
Bierzglinek	59	63	68	76	84
Dębina	0	0	0	0	0
Broniszewo	1	1	4	3	3
Chocicza Mała	15	12	11	16	13
Chocicza Wielka	11	10	7	14	15
Chociczka	6	5	7	7	5
Chwalibogowo	58	47	48	52	50
Gonice	9	9	11	16	7
Goniczki	6	7	9	7	7
Gozdowo	22	21	28	35	30
Grzybowo	24	15	19	23	22
Grzemysławice	2	2	2	1	1
Gulczewko	3	3	4	3	7
Gulczewo	19	16	20	20	21
Gutowo Małe	51	53	52	52	57
Gutowo Wielkie	31	26	23	28	31
Kaczanowo	47	36	34	43	58
Kawęczyn	9	7	9	10	10
Kleparz	11	10	7	14	14
Marzelewo	0	0	0	0	0
Słomówko	4	3	1	1	4
Marzenin	33	47	39	38	33
Nadarzyce	5	5	6	6	8
Neryngowo	11	5	8	8	6

Noskowo	9	6	11	13	10
Nowa Wieś Królewska	17	16	11	12	19
Nowy Folwark	25	27	19	30	29
Obłaczkowo	46	40	44	56	58
Czachrowo	0	0	0	0	0
Osowo	8	7	8	8	8
Ostrowo Szlacheckie	8	8	11	15	12
Otoczna	18	16	12	22	22
Przyborki	29	22	26	23	28
Psary Małe	34	34	36	45	53
Psary Polskie	45	42	33	40	44
Psary Wielkie	8	5	5	9	11
Radomice	2	3	0	2	3
Sędziwojowo	12	11	8	16	25
Słomowo	12	17	17	13	14
Sobiesiernie	6	8	11	9	13
Sokołowo	56	43	56	74	65
Sołeczno	15	11	8	9	9
Stanisławowo	7	8	12	10	11
Strzyżewo	2	0	1	2	3
Węgierki	26	35	24	25	25
Wódki	8	6	6	4	5
Żerniki	0	0	1	1	1
Września	1506	1345	1407	1574	1698
Razem	2406	2194	2264	2568	2744

Źródło: Informacja Powiatowego Urzędu Pracy we Wrześni.

Powiatowy Urząd Pracy we Wrześni zajmuje się aktywizacją osób bezrobotnych. Dostępne są dla nich następujące formy aktywizacji:

- Prace interwencyjne;
- Roboty publiczne;
- Staże;
- Szkolenia;
- Dotacje dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą;
- Refundacja kosztów doposażenia i wyposażenia stanowiska pracy;
- Prace społecznie użyteczne.

W 2013 roku bezrobotni mieszkańcy gminy Września skorzystali z następujących form aktywizacji:

- Prace interwencyjne – 12 osób;
- Roboty publiczne – 10 osób;
- Staże – 284 osoby;
- Szkolenia – 153 osoby;
- Dotacje dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą – 76 osób;
- Refundacja kosztów doposażenia i wyposażenia stanowiska pracy – 25 osób;
- Prace społecznie użyteczne – 46 osób.

W powiecie wrzesińskim działa również Powiatowe Centrum Edukacji Zawodowej (PCEZ), mające siedzibę we Wrześni, przy ul. ul. Wojska Polskiego 1. Powiatowe Centrum Edukacji Zawodowej realizuje zadania z zakresu przygotowania praktycznego młodzieży wynikające z programów nauczania dla danego zawodu, ustawiczne kształcenie osób dorosłych oraz dokształcanie pracowników młodocianych, a także inne zadania zlecone przez szkoły, organ prowadzący czy inne

jednostki organizacyjne i podmioty gospodarcze. W skład Powiatowego Centrum Edukacji Zawodowej wchodzi: Centrum Kształcenia Praktycznego (CKP), Centrum Kształcenia Ustawicznego (CKU) oraz Ośrodek Doksztalania i Doskonalenia Zawodowego (ODiDZ)¹².

IV.1.7 Społeczeństwo obywatelskie: organizacje pozarządowe

Na terenie gminy Września aktywnie działają organizacje pozarządowe, zajmujące się różnymi sferami życia społecznego i realizujące różne formy działalności. Działalność prowadzą zarówno organizacje o charakterze pomocowym i samopomocowym, udzielające wsparcia potrzebującym, chorym, niepełnosprawnym, rodzinom i osobom samotnym, starszym, jak również podmioty nastawione na działalność o charakterze kulturalnym, edukacyjnym, sportowym, aktywne w sferze rozwoju lokalnego czy gospodarki. Zestawienie organizacji działających na terenie Wrześni zawiera tabela 30.

Tab. 30. Niektóre z organizacji pozarządowych działających w mieście Września

Lp.	Nazwa organizacji	Adres
	Fundacja Dzieci Wrzesińskich	ul. Szkolna 12, 62-300 Września
	Fundacja Rozwoju Internetu	ul. Słowackiego 16, 62-300 Września
	Katolickie Porozumienie Samorządowe	ul. Szkolna 12, 62-300 Września
	Kurkowe Bractwo Strzeleckie	ul. Dzieci Wrzesińskich 13, 62-300 Września
	Polski Czerwony Krzyż	ul. Kaliska 1, 62-300 Września
	PTTK Oddział Września	ul. Dzieci Wrzesińskich 13, 62-300 Września
	Polski Związek Wędkarski Koło Września	ul. Sikorskiego 38, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Abstynentów „JANTAR”	ul. Chopina 9, 62-300 Września
	Stowarzyszenie „BORN TO RIDE”	ul. Kopernika 3, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Chór „CAMERATA”	ul. Chrobrego 29c/28, 62-300 Września
	Stowarzyszenie „COŚ INNEGO” Klub Twórczości Różnej	ul. Szkolna 12, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Kobiet Gminy Września „WRZOSKI”	ul. Chopina 9, 62-300 Września
	Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „RAZEM”	ul. Batorego 8, 62-300 Września
	Stowarzyszenie na Rzecz Osób Poszkodowanych w Wypadkach Komunikacyjnych „DROGOWSKAZ”	ul. Kaliska 1, 62-300 Września
	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gimnazjum nr 1 we Wrześni „PRO GIMNAZJUM”	ul. Kosynierów 32, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Obywatelskie Forum Samorządowe	ul. 3 maja 3, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i Narządu Ruchu Ziemi Wrzesińskiej „RADOŚĆ”	ul. Chopina 9, 62-300 Września
	Stowarzyszenie „PRO BONO FAMILIAE ”	ul. Kościelna 19, 62-300 Września
	Stowarzyszenie „TERAZ TY”	ul. Owocowa 2, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Twórczości Teatralnej „AKT”	ul. Batorego 8, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Wrzesiński Klub „AMAZONKI”	ul. Chopina 9, 62-300 Września
	Stowarzyszenie Żeglujmy Razem	ul. Paderewskiego 50A, 62-300 Września
	Towarzystwo Absolwentów i Przyjaciół Liceum Ogólnokształcącego im. Henryka Sienkiewicza we Wrześni	ul. Witkowska 1, 62-300 Września
	Towarzystwo „UNIA WRZEŚNIAN”	ul. Kościuszki 1, 62-300 Września

Wielkopolski Związek Inwalidów Narządu Ruchu – Koło we Wrześni	ul. Chopina 10, 62-300 Września
Wrzesiński Uniwersytet Trzeciego Wieku	ul. Wojska Polskiego 1, 62-300 Września
Wrzesińskie Stowarzyszenie Niesłyszących	ul. Chopina 9, 62-300 Września
Wrzesińskie Stowarzyszenie Przedsiębiorców i Kupców	ul. Paderewskiego 50b, 62-300 Września
Wrzesińskie Towarzystwo Fotograficzne	ul. Miłosławska 4, 62-300 Września
Wrzesińskie Towarzystwo Kulturalne	ul. Kosynierów 32, 62-300 Września
Wspólnota Producentów Rolnych Ziemi Wrzesińskiej	ul. Kaliska 1, 62-300 Września

Źródło: Informacje Urzędu Miasta i Gminy we Wrześni.

Organizacje pozarządowe, działając zarówno samodzielnie, jak i we współpracy z władzami gminy oraz różnymi instytucjami gminnymi (szkołami, ośrodkiem pomocy społecznej, ośrodkiem kultury), realizują ważne społecznie zadania przyczyniając się do dobrobytu lokalnej społeczności.

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON, przypadających na 10 tys. mieszkańców wskazuje, że w gminie Września na 10 tys. mieszkańców przypadają 24 podmioty, podczas gdy w powiecie 26, zaś w województwie wielkopolskim aż 33. Zauważalna jest różnica pomiędzy miastem Września, gdzie na 10 tys. ludności przypada 30 organizacji pozarządowych i terenem wiejskim gminy, gdzie na 10 tys. przypada zaledwie 13 organizacji¹³. Większość podmiotów pozarządowych ma bowiem siedzibę w mieście Września, ale często obejmują swoim działaniem obszar całej gminy, a nawet powiatu czy szerszy.

IV.1.8 Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwo w gminie Września zapewniają powołane do tych zadań służby – policja, straż miejska i straż pożarna.

We Wrześni ma swoją siedzibę Komenda Powiatowa Policji, która mieści się przy ul. Szkolnej 23. Policja ma posterunki w innych miejscowościach gminnych powiatu wrzesińskiego: Nekli, Kołaczkowie, Pyzdrach i Miłosławiu.

W gminie Września funkcjonuje Straż Miejska, której siedziba mieści się we Wrześni, przy ul. Ratuszowej (wejście B). Straż Miejska we Wrześni funkcjonuje przez pięć dni w tygodniu (poniedziałek – piątek) w następujących godzinach:

- I zmiana: 7.00 - 15.00;
- II zmiana: 15.00 - 23.00;

oraz w sobotę w godzinach I zmiany: 6.00 - 14.00. Podczas weekendów Straż Miejska funkcjonuje również w nocy wspólnie z funkcjonariuszem policji, w godzinach 20.00 - 4.00. Straż Miejska zatrudnia 11 osób – komendanta, dyżurnego oraz 9 strażników patrolu interwencyjnego. Do wyposażenia straży miejskiej należą:

- VW T5;
- VW T4;
- środki łączności: stacja bazowa, 2 stacje mobilne, 6 stacji ręcznych, mobilny telefon służbowy, telefon alarmowy, bezpośrednie połączenie z policją;
- środki przymusu bezpośredniego (bez broni palnej).

We Wrześni mieści się Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej, przy ul. Wrocławskiej 44. Zatrudnia ona 49 strażaków i dysponuje następującym sprzętem:

- Opel Astra SLOp;
- Renault Kangoo SLKw;
- Volvo FL6 SH-24;
- MAN TGL 12240 GBA 2,5/16;

¹³ Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/bdl/>.

- MAN TGM 18340 GCBA-Rt 5/32;
- Volkswagen 7HCT5 SLBUS;
- Mitsubishi L200 SLRr;
- Przyczepa podłodziowa ZEPPIA;
- Przyczepa do pompy ANDORIA;
- Przyczepa dekontaminacyjna;
- Przyczepa towarowa.

Działania Państwowej Straży Pożarnej uzupełniają ochotnicze straże pożarne, działające w wielu miejscowościach gminy.

Tab. 31. Informacje dotyczące ochotniczych straży pożarnych na terenie gminy Września

Miejscowość adres	Liczba strażaków w	Ilość i rodzaj posiadanego sprzętu; wiek sprzętu
OSP Gozdowo Gozdowo 57 62-300 Września	25	Samochody: GBA 5/8 Star 266 rocznik 1982 (32) GBA 2/17 Renault rocznik 1999 (15) Motopompy szlamowe: <ul style="list-style-type: none"> • SEH 80X rocznik 2008 (6) • Robin Subaru rocznik 2011 (3) Motopompa pływająca NIAGARA rocznik 2000 (14) Agregat prądotwórczy Eiseman 2600 2,6 kW rocznik 2004 (10) Narzędzie do ratownictwa technicznego COMBI LUKAS LKS 35E rocznik 2003 (11) Ubrania specjalne w tym: <ul style="list-style-type: none"> • 6 szt. NOMEX rocznik 2002 (12) • 2 szt. WUS rocznik 2009 (5) • 2 szt. UPS rocznik 2009 (5) • 2 szt. WUS 4/S/G rocznik 2011 (3) Hełmy bojowe w tym: <ul style="list-style-type: none"> • 10 szt. PH 5 rocznik 2003 (11) • 10 szt. CALISIA AK 10 rocznik 2011 (3)
OSP Marzenin ul. Bazarowa 1a 62-301 Marzenin	32 w tym kobiet: 3	Samochody: <ul style="list-style-type: none"> • STAR 266(GBA 5/8) rok produkcji 1978 • STAR 005 M (244rs) (GBA 2,5/20) rok produkcji 1988 • RENAULT MASCOTT 160.65 4x2 (GLBA 1/25) rok produkcji 2005 Motopompa szlamowa OSHIN typ KTH-80X rok produkcji 2012 Motopompa pływająca NIAGARA S1 rok produkcji 1999 Agregat prądotwórczy PROFITEXX SE-2700 rok produkcji 2007 Ubranie specjalne w tym: <ul style="list-style-type: none"> • 10 szt.: UPS rok produkcji 2003 • 1 szt. Nomex rok produkcji 2012 Hełmy bojowe: <ul style="list-style-type: none"> • 10 szt. VULCAN CV102 rok produkcji 2013 • 10 szt. PH-5/Z-2000 rok produkcji 2002 Zestaw sprzętu do ratownictwa technicznego LUKAS Pompa P620SG

		Rozpieracze kolumnowe R420 i R422 Rozpieracz ramieniowy SP310 Nożyce S510 rok produkcji 2012
OSP Węgiarki ul. Wrzesińska 30 62-302 Węgiarki	16	Samochody: <ul style="list-style-type: none"> • Star-Man M-69 GBARt 2,5/20 rok produkcji 2005 • Jelcz 005 GBA 2,5/16 rok produkcji 1988 Agregat Prądotwórczy VUGO typ SN 3001 3,2 kW rok produkcji 2006 Motopompa szlamowa: <ul style="list-style-type: none"> • SUWARU 60 EX 17 rok produkcji 2009 • Honda GX 340 rok produkcji 2011 Motopompa pływająca NIAGARA 5,5 OHV rok produkcji 1995 Ubrania specjalne 8 szt. NOMEX rok produkcji 2005 Hełmy: 12 szt. KZPT(k) Kalisz CALISIA rok prod. 2010 Narzędzia ratownictwa technicznego: <ul style="list-style-type: none"> • COMBI LUKAS LKS 35E rok produkcji 2008 • CHOLMATRO rok produkcji 2011
OSP Września ul. Wrocławska 44 62-300 Września	25	Samochód Volkswagen T 4 rok produkcji 1994 Motopompa szlamowa BERLAN typ ANSAUG rok produkcji 2011 Ubrania specjalne 4 szt. NOMEX Hełmy 9 szt. KZPT(k) Kalisz CALISIA rok prod. 2010
OSP Kaczanowo ul. Kaliska 54 62-303 Kaczanowo	30	Samochody: <ul style="list-style-type: none"> • Man GCBA rok produkcji 2013 • Star-Man M-69 GBA 2,5/20 rok prod. 2002 Agregat prądotwórczy Eisemann EK 400 3,8 kW rok produkcji 2013 Motopompa szlamowa: <ul style="list-style-type: none"> • OSHIN typ KTH-100X rok produkcji 2010 • GEKO 2500 E-A/HHBA rok produkcji 2002 Motopompa pływająca NIAGARA Ubrania specjalne 17 szt NOMEX Narzędzia ratownictwa technicznego: LUKAS G035-02 LKS 35E rok produkcji 2002

Źródło: Informacje gminy Września.

IV.2. Sfera gospodarcza

IV.2.1 Przedsiębiorczość

Września jest gminą miejsko-wiejską zajmującą obszar 221,84 km² (miasto 12,76 km², obszar wiejski 209,11 km²) położoną w województwie wielkopolskim, oddaloną o 46 km od Poznania. Teren gminy przecinają główne szlaki komunikacyjne na osi wschód - zachód. Strategiczne położenie Wrześni - prawie taka sama odległość dzieląca gminę od Berlina i Warszawy - sprawia, że gmina jest niezwykle atrakcyjnym terenem inwestycyjnym w skali całego kraju¹⁴. Przykładem dowodzącym prawdziwości tej tezy jest powstanie fabryki pojazdów transportowych Volkswagen.

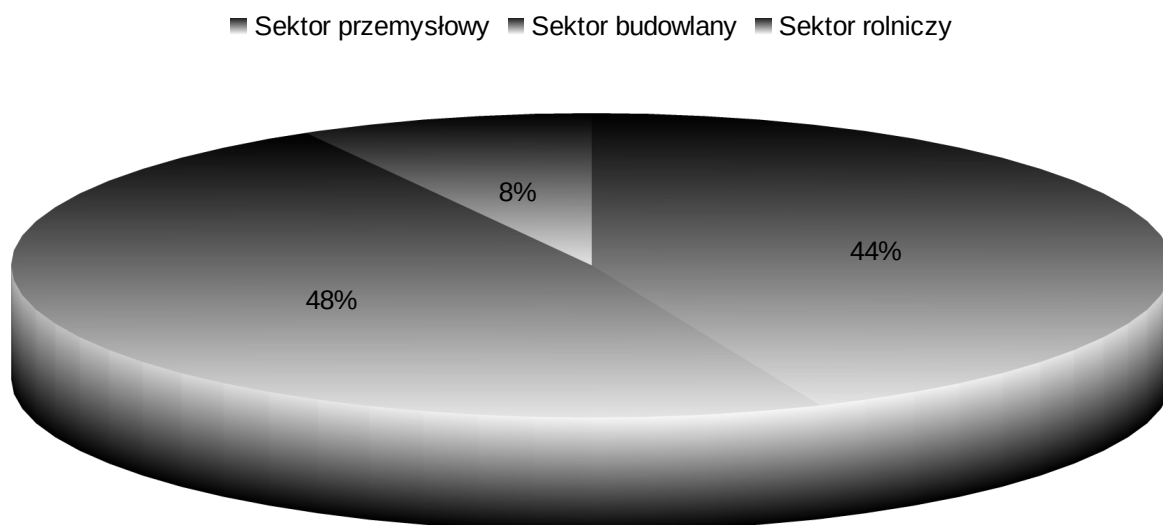
Według danych z 2012 r. w gminie pracowało 9860 mieszkańców, bezrobotnych zarejestrowanych 2568 osób (w tym 57,5 % stanowiły kobiety).

W 2012 r. w rejestrze REGON zarejestrowanych było 5505 podmiotów, w tym w sektorze rolniczym 122, przemysłowym 649, budowlanym 719. Liczba podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w gminie wyniosła 1209, a osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. ludności - 949¹⁵.

14 Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Września na lata 2004 – 2006.

15 Statystyczne Vademecum Samorządowca 2013.

Chart Title

Ryc. 28 Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

Na terenie miasta i gminy Września według danych z 2013 r. działało 127 podmiotów związanych z działalnością rolniczą, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem (w mieście 37, na obszarach wiejskich 90). W przemyśle i budownictwie w sumie w 2013 r. działało 1386 podmiotów gospodarczych (w tym 990 w mieście, 396 na terenach wiejskich). W przypadku pozostałych rodzajów działalności na terenie gminy działało 4066 zarejestrowanych podmiotów¹⁶.

Według danych z 2013 r. na terenie miasta i gminy Września podmiotów działających w branżach usystematyzowanych według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności było 5452, w tym wg branż:

- górnictwo i wydobywanie – 2,
- przetwórstwo przemysłowe – 620,
- wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną – 3,
- dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami – 21,
- budownictwo – 740,
- handel hurtowy, detaliczny naprawa samochodów – 1640,
- transport i gospodarka magazynowa – 289,
- zakwaterowanie i usługi gastronomiczne – 120,
- informacja i komunikacja – 118,
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa – 159,
- obsługa nieruchomości – 290,
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 435,
- działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca – 142,
- administracja publiczna, obrona narodowa, zabezpieczenia społeczne – 22,
- edukacja – 181,
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 284,
- kultura, rozrywka, rekreacja – 76,

16 Dane za: [http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks]

- pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników – 310¹⁷.

Spośród podmiotów gospodarczych działających na terenie miasta i gminy w 2013 r. najczęściej zatrudniało od 1 do 9 osób – w mieście ich liczba wyniosła 3915, a na obszarze wiejskim 1401. Przy większej liczbie pracowników liczba podmiotów znacznie się zmniejsza. W 2013 r. podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób było w mieście 168, a 42 na pozostałym obszarze gminy. W 2013 r. na terenie miasta funkcjonowało 40 firm zatrudniających od 50 do 249 osób, a na terenach wiejskich 9. Tylko 4 podmioty gospodarcze w 2013 r. zatrudniały od 260 do 999 osób¹⁸.

Na początku 2014 r. uchwałą Rady Miasta utworzono Wrzesińską Strefę Aktywności Gospodarczej, gdzie w 2016 r. ruszy produkcja samochodów dostawczych Volkswagena, co zwiększy atrakcyjność gminy w skali powiatu, być może przyciągnie kolejnych inwestorów, a jednocześnie przyczyni się do powstania nowych miejsc pracy w małych i średnich przedsiębiorstwach na terenie gminy.

IV.2.2 Instytucje otoczenia biznesu

Na terenie Miasta i Gminy Września nie działają zinstytucjonalizowana forma wsparcia otoczenie biznesu w postaci np. inkubatora przedsiębiorczości czy agencji rozwoju przedsiębiorczości. Przedsiębiorcy mogą uzyskać niezbędne informacje np. o ofercie inwestycyjnej w Urzędzie Miasta i Gminy Września. Na terenie miasta działają również instytucje finansowe udzielające kredytów i pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej. W związku z intensywnym rozwojem strefy aktywności gospodarczej we Wrześni i rosnącym potencjałem także dla mniejszych przedsiębiorców wydaje się słuszną konieczność rozwoju instytucji wspierających bezpośrednio małych i średnich przedsiębiorców.

IV.2.3 Turystyka i rekreacja

Na terenie gminy Września znajduje się zbiornik wodny „Września” o pojemności 0,300 mln m³ i powierzchni 33 ha. Obecnie zbiornik nie może być użytkowany rekreacyjnie.

Do obiektów sportowo-rekreacyjnych należą między innymi również:

- strzelnica Ligi Obrony Kraju przy ulicy Ogrodowej,
- strzelnica Kurkowego Bractwa Strzeleckiego przy ulicy Wojska Polskiego,
- Świat Wodny CENOS,
- Park im. Dzieci Wrzesińskich przy ulicy Opieszyn,
- [tor rowerowy - Małpi Gaj](#),
- wypożyczalnia sprzętu wodnego,
- sala sportowa Liceum Ogólnokształcącego im. Henryka Sienkiewicza we Wrześni,
- sala sportowa Zasadniczej Szkoły Zawodowej nr 2,
- sala sportowa Zespołu Szkół nr 1,
- sala sportowa Gimnazjum nr 2,
- sala sportowa przy Samorządowej Szkole Podstawowej nr 2,
- sala sportowa przy Zespole Szkół Technicznych i Ogólnokształcących,
- sala sportowa przy Zespole Szkół z Oddziałami Sportowymi w Marzeninie,
- sala sportowa przy Zespole Szkół w Otocznej,
- sala sportowa przy Zespole Szkół w Nowym Folwarku,
- sala sportowa przy Zespole Szkół Politechnicznych,
- sala sportowa przy Samorządowej Szkole Podstawowej w Chwalibogowie,
- ogródki Działkowe przy ulicy Ogrodowej¹⁹.

17 Dane za: [http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks].

18 Dane z Urzędu Miasta i Gminy Września.

19 http://www.wosr.wrzesnia.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=2

Gmina Września - pomimo braku miejsc do rekreacji przy naturalnych zbiornikach wodnych oraz małej powierzchni lasów - jest atrakcyjnym miejscem dla turystów. Na jej terenie znajduje się wiele obiektów zabytkowych. Do najważniejszych należą:

1) znajdujące się na terenie miasta:

- kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława Biskupa z XV wieku,
- Ratusz z 1905 r.,
- drewniana kaplica p.w. św. Krzyża na Lipówce,
- kościół poewangelicki - parafia św. Ducha przy ul. Kościuszki,
- Muzeum im. Dzieci Wrzesińskich, ul. Dzieci Wrzesińskich,
- trzy domy z 1815 r., XIX wieku i 1905 r. przy ul. Warszawskiej,
- zespół pałacowy – Opieszyn,
- park miejski im. J. Piłsudskiego;

2) usytuowane poza miastem, a na terenie gminy:

- kościół parafialny p.w. św. Mikołaja w Bardzie,
- zespół dworski z XX wieku w Białyżycach,
- zespół folwarczny w Bierzplinie,
- zespół dworski z XIX wieku w Chociczy Małej,
- zespół dworski z XIX wieku Chociczy Wielkiej,
- budynek po poczcie z XIX wieku i zespół pałacowo-parkowy w Chwalibogowie,
- kuźnia i dom w Gonicach,
- kościół parafialny p.w. św. Jakuba i zespół folwarczny w Gozdowie,
- Młyn – zespół folwarczny z XIX wieku w Gozdowie,
- kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła (wieża z 1757 roku) w Grzybowie,
- zespół folwarczny w Grzymisławicach,
- zespół dworski w Gulczewie,
- zespół dworski, zespół folwarczny z XIX wieku w Gutowie Małym,
- zespół dworski z XIX wieku w Gutowie Wielkim,
- zespół kościoła parafialnego p.w. św. Marcina z XIX wieku,
- zespół kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja z XIX wieku w Marzeninie,
- zespół folwarczny z parkiem krajobrazowym z XVIII/XIX wieku w Neryngowie
- kościół św. Andrzeja Apostoła w Nowej Wsi Królewskiej,
- zespół pałacowy z XX wieku i zespół folwarczny w Ostrowie Szlacheckim,
- zespół dworsko-folwarczny z XIX/XX wieku w Otocznej,
- kaplica p.w. MB Królowej Świata z XIX wieku w Psarach Polskich,
- zespół dworsko-folwarczny z XX wieku w Radomicach,
- dom w Słomowie,
- zespół dworsko-folwarczny z XIX wieku w Sokołowie,
- zespół dworski z XIX wieku w Sołecznie,
- dawny budynek szkoły oraz zespół dworsko-folwarczny w Stanisławowie,
- zespół kościoła poewangelickiego i dwór w Węgierkach,
- zespół dworski z XIX wieku w Wódkach,
- zespół folwarczny z XIX wieku w Żernikach

Ponadto warto dodać, że przez gminę Września przebiega Szlak Piastowski, pozwalający zwiedzić miejsca związane z początkami państwa polskiego.

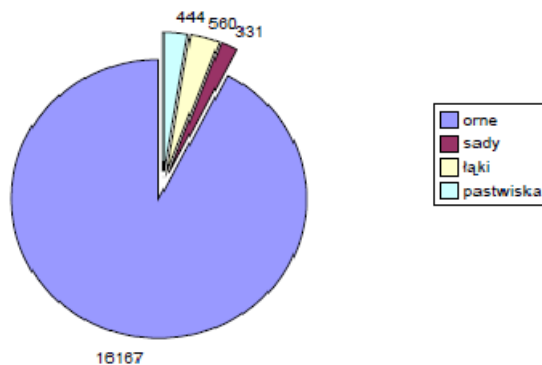
IV.2.4 Rolnictwo i leśnictwo

Teren gminy w 81,5% zajmują użytki rolne, z czego aż 92,2 % to grunty orne. Gleby na terenie gminy uzyskały 78,3 pkt. według wskaźnika Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w

Puławach. Dla porównania - na terenie całego województwa wielkopolskiego wynosi on 67,3 pkt. Gleby klasy I-III stanowią 50% powierzchni gruntów ornych, a IV klasy ok. 30%.

Łąki i pastwiska stanowią 7% użytków rolnych gminy. Sady zajmują ok. 352 ha, największe z nich zlokalizowane są w Gulczewie i Chwalibogowie. Oprócz wyżej wymienionych terenów w gminie działa 10 zespołów stałych Pracowniczych Ogródków Działkowych o powierzchni 72 ha.

Grunty użytkowane rolniczo - wieś

Ryc. 29. Struktura użytków rolnych

Źródło: Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Września na lata 2004 – 2006.

Lasy wg danych z 2012 r. zajmowały 1675,2 ha, w tym lasy publiczne 1614,2 ha i 11 ha lasy należące do gminy. W 2013 r. lasy zajmowały 85,56 ha powierzchni miasta, a 1638,14 ha obszarów wiejskich; w tym publicznych gruntów leśnych było 82,56 ha w mieście, a 1580,14 ha na terenach wiejskich. Powierzchnia prywatnych gruntów leśnych w 2013 r. wynosiła 3 ha w mieście, a 58 ha na pozostałym obszarze gminy. Lesistość na terenie miasta nie zmieniła się od 2003 r. i wynosi 6,6 %. Podobnie jest z obszarami wiejskimi, gdzie wynosi ona 7,6%. Oznacza to, że powierzchnia lasów na terenie gminy i miasta Września podlega jedynie nieznacznym zmianom na przestrzeni lat.

IV.3. Sfera przyrody i ochrony środowiska

IV.3.1. Zasoby przyrodnicze, fauna i flora

Występująca na terenie gminy Września szata roślinna jest mało urozmaicona. Dominują dość liczne zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne i przydrożne oraz towarzyszące im nieliczne kompleksy leśne. Charakterystyczne są również zbiorowiska antropogeniczne pól uprawnych.

Świat zwierzęcy jest typowy dla nizinnych obszarów kraju. Dominacja pól uprawnych, niewielki odsetek użytków zielonych i znikomy udział zadrzewień oraz terenów zabudowanych powoduje, że na obszarze objętym planem egzystują przede wszystkim gatunki pospolite, charakterystyczne dla krajobrazu rolniczego i najlepiej przystosowane do miejscowych warunków życia, tj. drobne ssaki, ptaki, płazy i owady. Nie występują tu zatem siedliska cennych gatunków zwierząt, choć można spotkać takie (sarny, lisy, zające, krety, bażanty czy kuropatwy), które potrzebują do bytowania pól uprawnych, najlepiej z małymi kępami lasów i zadrzewień. Ponadto z mniejszych ssaków pojawiają się kuny, łasice, tchórze, krety, ryjówki i myszy polne.

Na terenie Nadleśnictwa Jarocin stwierdzono obecność 32 gatunków roślin podlegających

ochronie ścisłej, 13 gatunków roślin podlegających ochronie częściowej. Ponadto wymienia się 4 gatunki grzybów (w tym 3 gatunki objęte ochroną ścisłą), 13 gatunków owadów, 1 gatunek ryby, 13 gatunków płazów, 5 gatunków gadów i 161 gatunków ptaków objętych ochroną ścisłą lub częściową. W Nadleśnictwie Jarocin utworzono 20 stref ochrony wokół gniazd gatunków tj. bocian czarny, kania ruda, bielik.²⁰

Na obszarze Gminy Września do form przyrody zdefiniowanych w ustawie *o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2009 r. Nr 151 poz.1220 ze zm.) zaliczono obszar Natura 2000 Grądy w Czarniejewie oraz pięć pomników przyrody. Należą do nich cztery drzewa oraz granitowy głaz narzutowy.

Pomniki przyrody

Na terenie gminy zlokalizowanych jest ponad 5 obiektów uznanych za pomniki przyrody ożywionej.²¹

- Lipa drobnolistna „Anielka”, obwód 285 cm, wysokość 18 m, utworzony dnia 14 stycznia 1987 r. Zarządzeniem Wojewody Poznańskiego nr 54/86 z 31 grudnia 1986 roku (Dz. Urz. Woj. Poz. nr 14, poz.209, 1986r.);
- Dąb szypułkowy „Stefan”, obwód 282 cm, wys. 15 m. utworzony dnia 14 stycznia 1987 r. Zarządzeniem Wojewody Poznańskiego nr 54/86 z 31 grudnia 1986 roku (Dz. Urz. Woj. Poz. nr 14, poz.209, 1986r.);
- Lipa drobnolistna obwód 640 cm, wys.21 m. utworzony dnia 20 maja 1986 roku Orzeczeniem Wojewody Poznańskiego z 19 grudnia 1985 roku (Dz. Urz. Woj. Poz. nr 5, poz.70 z 1986 r.);
- Głaz narzutowy, granit obwód 810 cm, długość 290 cm, szer. 270 cm, wysokość 110 cm. utworzony dnia 30 listopad 1965 roku (Dec. PWRN RL VI – 5/771/65, 30.11.1965r.);
- Platan wschodni obwód 380 cm, wysokość 25 m. utworzony dnia 30 listopad 1965 rok (Dec. PWRN RL VI – 5/770/65, 30.11.1965r.).

Gmina Września ma charakter rolniczy, charakteryzuje się niskim udziałem lasów. Według danych GUS z 2012 roku zajmują łącznie powierzchnię 1 675 ha, z czego 1 614 ha stanowią lasy państwowe. Wskaźnik lesistości wynosi 7,6%²². Lasy zlokalizowane są w północno – zachodniej części gminy i należą do Nadleśnictwa Jarocin. Gatunkiem dominującym jest sosna panująca na 57,8% powierzchni leśnej nadleśnictwa. Dąb, jako gatunek panujący zajmuje ponad 20% powierzchni. Nieco mniejszy jest udział jesionu i olchy (ok. 6%) i brzozy (ok. 5%). Drzewostany z panującymi innymi gatunkami występują na niewielkich powierzchniach i zajmują łącznie nieco ponad 3% powierzchni leśnej nadleśnictwa.

IV.3.2. Obszary prawnie chronione

Na terenie objętym opracowaniem, ani w jego otoczeniu nie ma obiektów i terenów objętych ochroną na mocy przepisów prawa, zgodnie z treścią Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody ([Dz. U. 2013 nr 0 poz. 627](#)), na które realizacja któregośkolwiek z zadań mogłaby mieć wpływ.

Opracowana w 2008 roku inwentaryzacja miejsc cennych przyrodniczo „Obszary ważne dla ptaków w okresie gniazdowania oraz migracji na terenie województwa wielkopolskiego”²³ wykazała na terenie powiatu Września występowanie ostoi ptasich o znaczeniu regionalnym:

- Bagna koło Bielichowa - stwierdzono obecność i legowisko Błotniaka stawowego *C. aeruginosus*, , na obszarze tym gniazdują również bąk, gegawa, błotniak łąkowy i wąsatka. Źródło danych: P. Śliwa dane niepublikowane 2003, P. Wylęgała dane

20 <http://www.jarocin.poznan.lasy.gov.pl/ochrona-gatunkowa>.

21 Waloryzacja przyrodnicza województwa zachodniopomorskiego. Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie. Szczecin. 2010.

22 Gmina miejsko-wiejska Września. Statystyczne Vademecum Samorządowca. Urząd Statystyczny w Poznaniu. 2012.

23 Obszary ważne dla ptaków w okresie gniazdowania oraz migracji na terenie województwa wielkopolskiego. P. Wylęgała, S. Kuźniak, P. T. Dolata, Przygotowano na zlecenie Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego, Poznań, 2008.

niepublikowane 2005.

W sąsiedztwie gminy Września znajdują się strefy ochrony ostoi, miejsca rozrodu i regularnego przebywania ptaków:

- bociana czarnego – na terenie gminy Czarniejewo – w odległości 5 km od granicy gminy Września, w obrębie Garby, 2 strefy w odległości ok. 200 m od granicy gminy Września i w odległości ok. 1 km od granicy gminy Września;
- kani czarnej – na terenie gminy Nekla – w obrębach Zasutowo i Nowy Folwark, na granicy gmin Września i Nekla;
- bociana czarnego – na terenie gminy Strzałkowo – w obrębie Paruszewo, w odległości ok. 2,5 km od granicy gminy Września;
- bielika i bociana czarnego – na terenie gminy Kołaczkowo – w obrębie Gorazdowo, w odległości ok. 4,5 km od granicy gminy Września;
- kani rudej – na terenie gminy Środa Wielkopolska – w obrębie Winna Góra, w odległości ok. 6 km od granicy gminy Września
- bociana czarnego i bielika – na terenie gminy Śródka Wielkopolska – w obrębie Dębicz, w odległości ok. 7,5 km od granicy gminy Września;
- bociana czarnego – na terenie gminy Kostrzyn Wielkopolski – w obrębie Nekla, w odległości 7,5 km od granicy gminy Września.

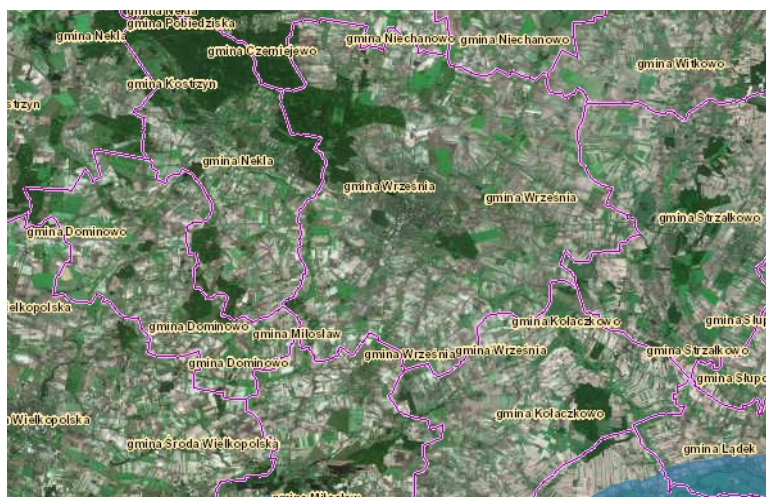
W granicach opracowania znajduje się park krajobrazowy w założeniu dworskim w Chociczy Małej z cennym drzewostanem, objęty ochroną na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r.

NATURA 2000

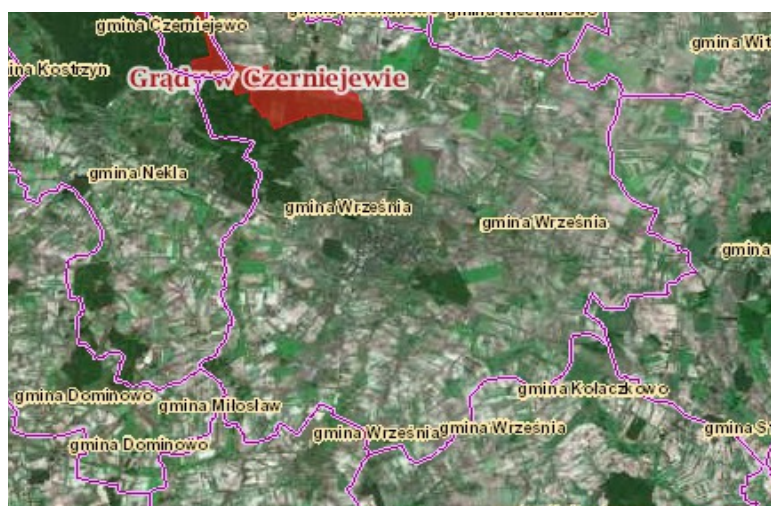
W zależności od głównego celu ochrony wyróżniamy dwa typy obszarów Natura 2000, których celem jest ochrona cennych pod względem przyrodniczym i zagrożonych składników różnorodności biologicznej:

- **Obszary Specjalnej Ochrony**, w skrócie OSO (*Special Protection Areas*) to ostoje tworzone ze względu na występowanie w nich gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej, lista obszarów na terenie Polski została ogłoszona w formie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313, zm.); lista po ostatniej noweli obejmuje 141 obszarów;
- **Specjalne Obszary Ochrony**, w skrócie SOO (*Special Areas of Conservation*), które powołuje się dla ochrony siedlisk wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej lub/i gatunków roślin i zwierząt wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. Obszary OSO i SOO są od siebie niezależne – w niektórych przypadkach ich granice mogą się pokrywać, lub być nawet identyczne. Dotychczas nie ogłoszono listy obszarów na terenie Polski w dokumencie rangi aktu prawnego.
- obszary mające znaczenie dla Wspólnoty – projektowane specjalne obszary ochrony siedlisk, zatwierdzone przez Komisję Europejską w drodze decyzji, który w regionie biogeograficznym, do którego należy, w znaczący sposób przyczynia się do zachowania lub odtworzenia stanu właściwej ochrony siedliska przyrodniczego lub gatunku będącego przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także może znacząco przyczynić się do spójności sieci obszarów Natura 2000 i zachowania różnorodności biologicznej w obrębie danego regionu biogeograficznego; w przypadku gatunków zwierząt występujących na dużych obszarach obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty jest obszar w obrębie naturalnego zasięgu takich gatunków, charakteryzujący się fizycznymi lub biologicznymi czynnikami istotnymi dla ich życia lub rozmnażania.

Na terenie gminy Września znajduje się Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Grądy w Czarniejewie [PLH300049](#). Schemat lokalizacji obszarów chronionych Natura 2000 względem gminy przedstawiają poniższe rysunki.

Ryc. 30. Obszary ptasie Natura 2000.
 Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Ryc. 31. Obszary siedliskowe Natura 2000.
 Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Grądy w Czarniejewie PLH300049

Obszar równiny sandrowej o powierzchni 1212,9 ha o nieznacznej deniwelacji terenowej położony w granicy mezoregionu Równina Wrzesińska. Cały obszar Ostoi leży w w zlewni prawobrzeżnego dopływu Warty - Wrześnicy. System hydrologiczny stanowią niewielkie, przez znaczną część roku wyschnięte ciek (zwykle rowy melioracyjne) uchodzące do Wrześnicy. W rejonie leśniczówki Młynek przez obszar przepływa Wrześnica. Lasy Czarniejewskie, choć są od wieków użytkowane gospodarczo, to należą do najlepiej zachowanych w Wielkopolsce. Przeważają tam drzewostany mieszane. Na szczególną uwagę zasługują najlepiej w Wielkopolsce wykształcone i zachowane fitocenozy grądów środkowoeuropejskich *Galio silvatici-Carpinetum*, które zajmują największą powierzchnię na terenie Ostoi. Smugi towarzyszące równoleżnikowo usytuowanym dopływom Wrześnicy zajęte są przez łągi jesionowo-olszowe *Fraxino-Alnetum*. Istotne znaczenie mają także łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe *Ficario-Ulmetum*. Ze względu na silne przesuszenie lasów łągowych pilnym zadaniem byłoby uruchomienie małej retencji. Charakterystyczną cechą Lasów Czarniejewskich są bardzo dobrze zachowane, zróżnicowane pod względem wilgotności i troficznym lasy grądowe *Galio silvatici-Carpinetum*.²⁴

24 Standardowy Formularz Danych – Grądy w Czarniejewie. <http://natura2000.gdos.gov.pl>.

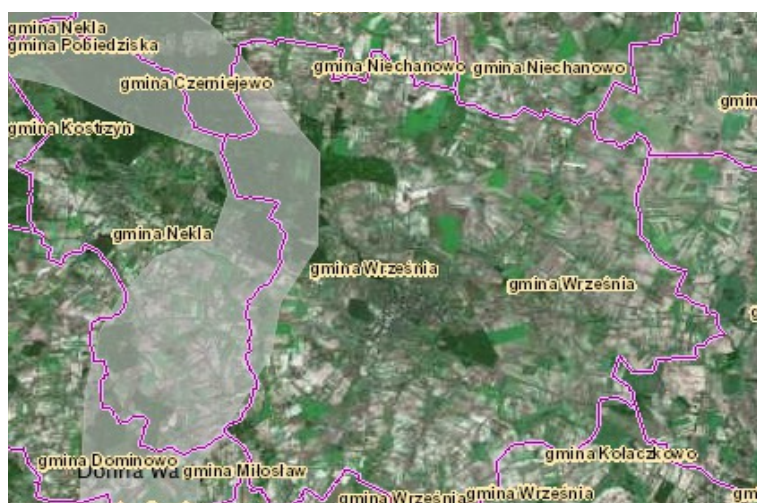
Typy siedlisk wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG występujące na obszarze mającym znaczenie dla Grądów w Czarniejewie:

- Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*) – kod siedliska 6510
- Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*) – kod siedliska 9170
- Pomorski kwaśny las brzoźowo-dębowy (*Betulo-Quercetum*) – kod siedliska 9190
- Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe) – kod siedliska 91E0
- Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*) - kod siedliska 91F0

Na terenie Grądów występują: bóbr europejski *Castor fiber*, kumak nizinny *Bombina bombina*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*, kuna leśna *Martes martes*, borowiec wielki *Nyctalus noctula*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*.

Flora reprezentowana jest przez: klon polny *Acer campestre*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, kokorycz pusta *Corydalis cava*, kukułka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*, wawrzynek wilczętyko *Daphne mezereum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, przytulia leśna *Galium sylvaticum*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, łuskiewnik różowy *Lathraea squamaria*, groszek wiosenny *Lathyrus vernus*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, listera jajowata *Listera ovata*, perłówka jednokwiatowa *Melica uniflora*, szczyr trwały *Mercurialis perennis*, jaskier różnolistny *Ranunculus auricomus*.

Przez zachodni fragment gminy Września oraz sąsiedniej gminy Nekla biegnie korytarz ekologiczny o randze krajowej, który łączy wielkoprzestrzenne obszary węzłowe regionów przyrodniczych kraju. W jego skład wchodzi kompleks leśny Nadleśnictwa Czarniejewo leżący w północnej części gminy Nekla.

Ryc. 32. Korytarze ekologiczne.
Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

IV.4. Strefa kulturowa²⁵

25 Treść niniejszego rozdziału została zaczerpnięta z opracowania „Gminny Program Opieki

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń oraz naszych czasów. Do dziedzictwa kulturowego zalicza się elementy dziedzictwa archeologicznego, architektonicznego, dziedzictwa sztuki oraz wszelkie przejawy życia człowieka takie, jak formy gospodarowania, przejawy rozwoju społeczności i inne elementy stanowiące o naszej kulturze. Na obszarze Gminy Września zlokalizowanych jest szereg zasobów ruchomych i nieruchomych upamiętniających historię i dziedzictwo kulturowe regionu. W celu ich zachowania dla kolejnych pokoleń opracowany został „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Września na lata 2013 – 2016”. Celem dokumentu jest uregulowanie i ustalenie ram dla polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy Września dzielą się na

- Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków
- Zabytki nieruchome
- Zabytki archeologiczne
- Zbiory muzealne
- Zasoby krajobrazu przyrodniczo - kulturowego²⁶

Tab. 33. Wybrane obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Miejscowość	Adres/miejsce	Obiekt	Datowanie	Rejestr zabytków
Września	Śródmieście i Opieszyn	HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY	XIII - XIX w.	295/Wlkp/A z 19.04.2006
Września	ul. Kościelna 21	KOŚCIÓŁ PAR. P.W. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY I ŚW. STANISŁAWA	kościół - poł. XV w., wieża - kon. XV w., odbud. 1672, przebud. 1792 (Jan Binder), restaur. 1881-1887 (Zygmunt Gorgolewski)	2466/A z 14.03.1933
Września	ul. Świętokrzyska 20	KAPLICA P.W. ŚW. KRZYŻA	1640-1641	1106/A z 06.05.1970 i 721/Wlkp/A z 02.12.2008
Września	ul. Gnieźnieńska 4	CMENTARZ PARAFIALNY	1821 r.	721/Wlkp/A z 02.12.2008
Września	ul. T. Kościuszki 27	KOŚCIÓŁ EWANGELICKI ob. katol. kościół parafialny pw. Świętego Ducha	1894-1895	2293/A z 08.12.1993
Września	ul. Koszarowa 8	HAŁA ĆWICZEŃ w zespole koszar, ob. pływalnia	1910 r.	2586/A
Września	ul. Ratuszowa 1	RATUSZ	1909-1911	191/Wlkp/A z 28.06.2004
Września	ul. F. Chopina 9	WILLA STAROSTY w zespole landratury, ob. Urząd Stanu Cywilnego	1913-1915 (proj. arch. Paulus i Liloe)	385/Wlkp/A z 25.07.2006
Września	ul. Witkowska 1	WYŻSZA SZKOŁA MIEJSKA DLA CHEŁOPCÓW I DZIEWCZĄT, ob. Liceum Ogólnokształcące im. H. Sienkiewicza	1911 r.	798/Wlkp/A z 25.05.2010
Września	ul. Dzieci Wrzesińskich 13	KATOLICKA SZKOŁA LUDOWA, ob. Biblioteka i Muzeum	1790-1903	1569/A

nad Zabytkami Miasta i Gminy Września na lata 2013 – 2016”

²⁶ Szczegółowy wykaz wszystkich obiektów i zasobów dziedzictwa kulturowego zawiera dokument „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Września na lata 2013 – 2016”

Września	ul. Opieszyn 1	PAŁAC w zespole pałacowym Opieszyn	XVIII-XX w.	966/A z 05.03.1970 i 775/Wlkp/A z 15.01.2010
Września	ul. Opieszyn 1	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole pałacowym Opieszyn	poł. XVIII w.	966/A z 05.03.1970 i 775/Wlkp/A z 15.01.2010
Września	ul. Warszawska 5	KAMIENICA Z OFICYNAMI	1905 r.	2569/A z 28.12. 1995
Września	ul. Warszawska 10	DOM	I poł. XIX w.	967/A z 5.03.1970
Września	ul. Warszawska 15	DOM	XIX w.	2173/A z 20.02.1989
Bardo	Bardo 12	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MIKOŁAJA	1783 r.	950/A z 04.03.1970
Bardo	Bardo 13	DWÓR w zespole dworsko-folwarcznym	l. 30. XIX w., pocz. XX w.	961/A
Bardo	Bardo 13	PARK DWORSKI w zespole dworsko-folwarcznym	pocz. XIX w.	2159/A z 26.06.1989
Bardo	Bardo 13	WOZOWNIA w zespole dworsko-folwarcznym	ok. 1910 r.	2618/A z 28.03.1997
Bardo	Bardo 13	MAGAZYN ZBOŻOWY w zespole dworsko-folwarcznym	poł. XIX w.	2618/A z 28.03.1997
Bardo	Bardo 13	BUDYNEK MAGAZYNOWY w zespole dworsko-folwarcznym	poł. XIX w.	2618/A z 28.03.1997
Białężyce	Białężyce	DWÓR w zespole dworskim	1908 r.	1730/a z 29.04.1975
Białężyce	Białężyce	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworskim	2 poł. XIX	1730/a z 29.04.1975
Chwalibogowo	Chwalibogowo 1	PAŁAC w zespole pałacowo-folwarcznym	ok. 1890 r.	1452/A
Chwalibogowo	Chwalibogowo 1	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole pałacowo-folwarcznym	2 poł. XIX w.	1452/A z 08.06.1973
Gozdowo	Gozdowo 62	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚŚ. FILIPA I JAKUBA w zespole kościoła parafialnego	1883 r.	343/Wlkp/A z 12.06.2006
Gozdowo	Gozdowo 62	OGRODZENIE w zespole kościoła parafialnego	pocz. XX w.	343/Wlkp/A z 12.06.2006
Gozdowo	Gozdowo 62	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY w zespole kościoła parafialnego	pocz. XX w.	343/Wlkp/A z 12.06.2006
Gozdowo	Gozdowo 62	ORGANISTÓWKA w zespole kościoła parafialnego	1909 r.	343/Wlkp/A z 12.06.2006
Grzybowo	Grzybowo 35	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA	1757 r., wieża 1929/1930 r.	2465/A
Grzybowo	Grzybowo 35	KAPLICA GROBOWA	1936 r.	1731/A z 30.04.1975
Grzybowo	Grzybowo 12	PAŁAC w zespole pałacowym	I poł. XIX w.	2200/A z 28.09.1990
Grzybowo	Grzybowo 12	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole pałacowym	k. XIX w.	2200/A
Grzymysławice	Grzymysławice 6	PARK DWORSKI w zespole folwarcznym	3 ćw. XIX w.	2104/A z 28.11.1986
Gulczewo	Gulczewo 10	DWÓR w zespole dworsko-folwarcznym	k. XIX w.	1732/A z 30.04.1975
Gulczewo	Gulczewo 10	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworsko-folwarcznym	1 poł. XIX w., 1897, pocz. XX w.	1732/A
Gutowo Małe	ul. Centralna 20	DWÓR w zespole dworskim	ok. 1895 r.	1733/A z 30.04.1975
Gutowo Małe	ul. Centralna 20	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworskim	k. XIX w.	1733/A
Kaczanowo	ul. Kościelna bez nr	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MARCINA w zespole kościoła parafialnego	1763-1765, odnowiony: 1958, 2009	952/A z 05.03.1970

Kawęczyn	Kawęczyn 1	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworskim	k. XIX w.	2082/A
Marzenin	ul. Ks. Twardego 32	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MIKOŁAJA w zespole kościoła parafialnego	1846-1848	A-30/Wlkp z 31.05.2000
Marzenin	ul. Ks. Twardego 32	OGRODZENIE I CMENTARZ w zespole kościoła parafialnego	pocz. XIX w.	A-30/Wlkp z 31.05.2000
Marzenin	ul. Parkowa 6	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworskim	k. XIX w.	2079/A z 28.03.1986
Nowa Wieś Królewska	Nowa Wieś Królewska 27	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. ANDRZEJA	XVI w.	2534/A z 01.08.1956
Ostrowo Szlacheckie	Ostrowo Szlacheckie 12	PAŁAC w zespole pałacowym	1910 r., powiększony 1919 r.	1773/A z 15.12.1977
Ostrowo Szlacheckie	Ostrowo Szlacheckie 12	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole pałacowym	XIX w.	1773/A
Ostrowo Szlacheckie	Ostrowo Szlacheckie 11	KURNIK w zespole folwarcznym	1916 r.	2637/A z 02.04.1998
Radomice	Radomice 9	DWÓR w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX w., 1900 r.	2643/A z 19.05.1998
Radomice	Radomice 9	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX w.	2643/A
Sołeczno	Sołeczno bez nr	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworskim	4 ćw. XIX w.	125/A z 01.06.1974
Węgierki	ul. Kościelna 1	KOŚCIÓŁ EWANGELICKI (ob. katol. kościół parafialny p.w Najświętszego Serca Pana Jezusa) w zespole kościoła	1907-1911	2096/A z 12.08.1986
Węgierki	ul. Kościelna 1	PASTORÓWKA w zespole kościoła	pocz. XX w.	2096/A z 12.08.1986
Węgierki	ul. Kościelna 1	CMENTARZ EWANGELICKI (ob. katol.) w zespole kościoła	pocz. XX w.	2096/A z 12.08.1986
Węgierki	ul. Kościelna 1	OGRÓD w zespole kościoła	pocz. XX w.	2096/A
Węgierki	ul. Kościelna 2	DWÓR w zespole dworskim	3 ćw. XIX w.	1527/A z 01.06.1974
Węgierki	ul. Kościelna 2	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworskim	poł. XIX w.	2096/A z 12.08.1986
Wódki	Wódki 13	KAPLICA GROBOWA w zespole dworsko-folwarcznym	pocz. XIX w.	2196/A
Wódki	Wódki 13	DWÓR w zespole dworsko-folwarcznym	1. 40. XIX w., 1. 20. XX w.	2196/A z 11.06.1990
Wódki	Wódki 13	PARK KRAJOBRAZOWY w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX w.	2196/A z 11.06.1990

Źródło: Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Września na lata 2013 – 2016

Tab. 33. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Miejscowość	Zespół zabytków ruchomych	Rejestr zabytków
Bardo	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętego Mikołaja	-
Gozdowo	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętych Filipa i Jakuba – 25 obiektów	87/Wlkp/A z 31.05.2006
Grzybowo	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętego Michała Archanioła	-
Kaczanowo	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętego Marcina	-
Marzenin	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętego Mikołaja	-
Nowa Wieś Królewska	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętego Andrzeja Apostoła – 1 pozycja	75/7/B z 1950
Węgierki	zespół wyposażenia kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	-
Września	zespół wyposażenia kościoła pw. Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława bm	-
Września-Opieszyn	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętego Ducha	-
Września-Lipówka	zespół wyposażenia kościoła pw. Świętego Krzyża	-

Na terenie Gminy Września znajduje się ponadto 20 zabytkowych cmentarzy, 215 stanowisk archeologicznych (z czego 2 wpisane zostały do rejestru zabytków). Za gromadzenie zabytków nie ujmowanych w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków odpowiada Muzeum Regionalne Dzieci Wrzesińskich (dla którego organizatorem jest Miasto i Gmina Września). Muzeum gromadzi zabytki w działach muzealnych: archeologicznym, archiwalnym, artystyczno-historycznym i bibliotecznym – posiada ich prawie 4000.

Bogate dziedzictwo historyczne regionu przyczyniło się konieczności objęcia ochroną 24 parków dworskich i krajobrazowych (z czego 15 ujętych jest w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków).

Władze Miasta i Gminy przykładają ogromną wagę do konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego regionu. Podejmują więc szereg działań w celu zabezpieczenia, odnowy i rewitalizacji istniejących zasobów. Zgodnie z założeniami władz miasta i gminy celem wdrażania programów opieki nad zabytkami jest:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

IV. 5. Infrastruktura techniczna

IV.5.1 Sieć komunikacyjna (drogi gminne, powiatowe, wojewódzkie, krajowe)

Na terenie miasta Września znajduje się łącznie 61 km dróg gminnych, a na terenach wiejskich – 135,4 km. Prawie 95% dróg z obszaru miasta (57,7 km) ma charakter dróg twardych z ulepszoną nawierzchnią (z kostki kamiennej, klinkieru, betonu, płyt kamiennobetonowych, bitumu). Ponadto taki charakter ma 2/3 dróg gminnych na terenach wiejskich. Drogi o nawierzchni gruntowej stanowią zdecydowaną mniejszość w mieście - ich łączna długość to 2,3 km, a na wsiach jest ich w sumie ok. 35 km (1/4 powierzchni wszystkich dróg).

Długość dróg powiatowych na terenie gminy Września to 112,4 km, przy czym na obszarze samego miasta zajmują one powierzchnię 4,4 km (dane na dzień 31. 07. 2014 r.). Stan połowy tych dróg należy określić jako zły, 35% bardzo dobry, pozostałych natomiast jako przeciętny. Dziewięćdziesiąt dwa procent dróg posiada nawierzchnię asfaltową, 7% gruntową, a 2% - tłuczniową. Nie występują drogi betonowe ani brukowe. Na obszarze miasta Września drogi powiatowe przebiegają ulicami: Czarniejewską, Szosą Witkowską, Kościuszki i Witkowską.

Przez gminę Września przebiegają również drogi wojewódzkie. Należą do nich:

- droga nr 432 Leszno – Krzywiń – Śrem – Środa Wlkp. – Września;
- droga nr 442 Września – Pызdry – Gizałki – Kalisz.

Obie drogi posiadają kategorię drogi głównej (G). Na odcinku drogi nr 432 między Środą

Wlkp. i Wrześnią występuje ograniczenie w ruchu dla pojazdów powyżej 10 t.

Ponadto występują w gminie dwie drogi krajowe: nr 15 (Trzebnica – Krotoszyn – Września – Gniezno – Toruń - Ostróda) oraz nr 92 (Nowy Tomyśl – Poznań – Września – Słupca – Konin – Łowicz). Września usytuowana jest przy autostradzie A2, łączącej Berlin z Warszawą. Planowana jest budowa obwodnicy Wrześni w ciągu drogi krajowej nr 15.

Na terenie miasta i gminy znajduje się 77,8 km ciągów pieszych. Wśród materiałów, z których zostały zbudowane, należy wymienić kostkę brukową, kostkę polbruk, płytki chodnikowe i masę bitumiczną.

Słabo rozwinięta jest sieć ścieżek rowerowych, tych nie mających charakteru turystycznych.

IV.5.2 Zaopatrzenie w prąd i gaz

Na terenie gminy znajdują się fragmenty dwóch linii elektroenergetycznych o napięciu 220 kV: Plewiska – Konin oraz Czerwonak – Pątnów. Są one zaliczane do zasobu Krajowego Systemu Elektroenergetycznego. Pozwalają na przesyłanie energii do stacji 220/110 kV. Stamtąd zaś - za pośrednictwem sieci dystrybucyjnej o mocy maksymalnej 110 kV - energia płynie do odbiorców z terenu miasta i gminy Września. W ramach pierwszej z wymienionych linii powstała również linia dwutorowa o napięciu 400 kV.

Ponadto w gminie mieszczą się dwa Główne Punkty Zasilające (GPZ), czyli stacje transformatorowe pozwalające na dostarczenie energii do odbiorców z danego obszaru: Września „Sokołowo” i Września „Wschód”, obie o mocy 50 MVA. Firma Enea Operator, dostawca prądu w tym rejonie, buduje obecnie trzecią stację rozdzielczą WN-110kV w Chociczy Małej, z możliwością dalszej rozbudowy instalacji. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 270 stacji transformatorowych o mocy 15/0,4kV każda.

Tab. 34. Zużycie prądu na terenie miasta i gminy Września w latach 2012-2013.

Odbiorcy	2012		2013	
	mVh	liczba odbiorców w	mVh	liczba odbiorców w
gospodarstwa domowe	46710	18787	45728	18932
odbiorcy na SN-15kV	56060	60	68850	60
odbiorcy na nn-0,4kV	82464	22174	82417	22359
przedsiębiorstwa	91817	3447	105539	3487

Źródło: Dane uzyskane od Energa Operator Oddział Dystrybucji Poznań.

Łączne zużycie energii elektrycznej na terenie miasta i gminy Września wzrasta – z poziomu 138524 MWh w 2012 r. do 151267 MWh w 2013 roku. Duże znaczenie w tym względzie ma z pewnością fakt wzrostu liczby przedsiębiorstw działających na tym obszarze (o prawie 15 tys. podmiotów).

Siecią gazową na terenie miasta i gminy Września zarządza Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. Oddział w Poznaniu. Pod zarządem firmy znajduje się sieć gazociągów dystrybucyjnych o łącznej długości ok. 123 km.

Tab. 35. Długość gazociągów dystrybucyjnych (stan na 31.12.2013 r.)

Obszar	Sieć niskiego ciśnienia	Sieć średniego ciśnienia	Sieć wysokiego ciśnienia	Łączna długość sieci
miejski	30026	39553	0	69579
wiejski	0	50150	3322	53472

Źródło: dane uzyskane od firmy Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. Oddział w Poznaniu.

Na terenie miasta i gminy Września znajdują się w sumie 34 stacje redukcyjne i pomiarowe, z czego 28 znajduje się na terenie miasta. Jedną z nich (we Wrześni) jest stacją wysokiego ciśnienia. Stan techniczny wszystkich stacji określa się jako dobry.

Gmina jest zgazyfikowana w ponad 34%. Do sieci podłączone są miejscowości: Bardo, Białeżyce, Bierzglinek, Chwalibogowo, Gutowo Małe, Kaczanowo, Nowy Folwark, Obłaczkowo, Obieszyn, Przyborki, Psary Małe, Psary Polskie, Radomice, miasto Września. Początki budowy sieci przypadają na 1989 r., w sumie do tej pory w mieście i gminie przyłączono do niej 2259 gospodarstw domowych (w tym 276 na terenie wiejskim). Dodatkowo spółka ma plany rozbudowy sieci, m.in. budowę gazociągu średniego ciśnienia i rozbudowę sieci wysokiego ciśnienia we Wrześni, oraz rozbudowę gazociągu średniego ciśnienia na terenie całej gminy.

IV.5.3 Gospodarka wodnokanalizacyjna

Siecią wodno-kanalizacyjną na terenie miasta i gminy Września zarządza Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. z siedzibą we Wrześni. Powstało ono w wyniku przekształcenia w spółkę Komunalnego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w 1993 roku. Miasto Września jest jedynym udziałowcem spółki. Pod jej zarządem jest 276,5 km sieci²⁷.

Tab. 36. Wiek sieci wodociągowej na terenie miasta i gminy Września na dzień 31.12.2013 roku

Wiek sieci	Długość sieci
do 10 lat	186 km
11 - 25 lat	19 km
26 – 50 lat	52 km
51 – 100 lat	9,8 km
powyżej 100 lat	9,7 km

Źródło: dane przekazane przez Urząd Miasta i Gminy we Wrześni.

Cały teren gminy został zwodociągowany, jedynie pojedyncze gospodarstwa samodzielnie muszą zaopatrywać się w wodę. Wynika to jednak z ich znacznego oddalenia od pozostałych skupisk. Obecnie 30 gospodarstw nie posiada podłączenia do wodociągu gminnego, co stanowi zaledwie 0,01% wszystkich gospodarstw.

Tab. 37. Odbiorcy wody pochodzącej z gminnej sieci wodociągowej

Odbiorcy	Ilość odbiorców w sztukach	Ilość odbiorców w % korzystających z sieci
Gospodarstwa domowe	7502	87,5
Odbiorcy komunalni	442	5,1
Przedsiębiorcy / rzemieślnicy	635	7,4

Źródło: dane przekazane przez Urząd Miasta i Gminy we Wrześni.

Do zasilania wodociągu na terenie miasta wykorzystywanych jest 15 studni, czerpiących wodę z pokładów trzeciorzędowych, umiejscowionych na głębokości średnio 150 m. Oprócz tego funkcjonują 2 studnie głębinowe awaryjne i 1 pomiarowa. Na terenie gminy umiejscowiono 7 Stacji Uzdatniania Wody (SUW) będących w zarządzie Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.: Bardo, Gozdowo, Gutowo Małe, Kaczanowo, Nowy Folwark, Otoczna, Września. W latach 2001-2005 we wrzeńskim SUW-ie prowadzono prace modernizacyjne, obejmujące m.in. zmianę technologii napowietrzania wody, modernizację filtrowni, rurociągów, automatyzację pompowni, wymianę instalacji monitorowania ujęć wody. Prace kosztowały spółkę ok. 4,5 mln zł. W efekcie zapewniono pobór wody na poziomie 5300 – 5600 m³ w ciągu doby. Spółka posiada również 2 zbiorniki retencyjne wody czystej o pojemności 1000 m³ każdy i 1 wieżowy (250 m³).

Ujęcia na terenach wiejskich obejmują 6 stacji wodociągowych i 12 studni głębinowych. Również w tym wypadku PWiK prowadzi liczne prace modernizacyjne, m.in. wymianę złoza filtracyjnego i układu napowietrzania w SUW Gozdowo czy automatyzację Stacji w Otocznej.

Wydajność eksploatacyjna wszystkich studni z terenu miasta i gminy Września wynosi 719,6 m³/h. Szacuje się, że ubytki wody w sieci wynoszą 17%. Jakość wody jest dobra.

Średnie roczne zużycie wody w przeliczeniu na jednego mieszkańca na terenie miasta i gminy Września wynosi 47,4 m³. Zauważa się spadek zużycia wody ogółem, czemu towarzyszy także ograniczenie jej używania w przemyśle. Największą grupę odbiorców stanowią oczywiście gospodarstwa domowe.

Tab. 38. Korzystający z gminnej sieci kanalizacyjnej

Odbiorcy	Ilość odbiorców w sztukach	Ilość odbiorców w % korzystających z sieci
Gospodarstwa domowe	3159	90,8
Odbiorcy komunalni	183	5,2
Przedsiębiorcy / rzemieślnicy	137	4,0

Źródło: dane przekazane przez Urząd Miasta i Gminy we Wrześni.

Tab. 39. Zużycie wody w latach 2010-2013 [dam³].

	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
ogółem	1669,3	1794,0	1749,1	1733,1
przemysł	86,8	91,5	96,2	88,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl/bdl>.

Miasto Września jest w 90% skanalizowane, w przeciwieństwie do terenów wiejskich. Długość sieci kanalizacyjnej na terenie miasta i gminy to 101,4 km (stan na dzień 31.12.2013r.).

Tab. 40. Wiek sieci kanalizacyjnej na terenie miasta i gminy Września

Wiek sieci	Długość sieci
do 10 lat	59,7 km
11 - 25 lat	13,2 km
26 – 50 lat	3,3 km
51 – 100 lat	16,4 km
powyżej 100 lat	8,8 km

Źródło: dane przekazane przez Urząd Miasta i Gminy we Wrześni.

Ścieki spływają kolektorem do przepompowni przy ul. Miłośławskiej, skąd rurociągami trafiają do oczyszczalni przy ul. gen. Sikorskiego. Oczyszczalnia ma charakter mechaniczno-biologiczny. Oczyszczone ścieki są usuwane do rowu melioracyjnego i rzeki Wrześnicy (w odległości 3 km od zapory zbiornika wodnego „Wrześnica”), a następnie wpadają do Warty.

Przepustowość wrześnińskiej oczyszczalni ścieków wynosi 10000 m³ na dobę.

Tab. 41. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków

	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
obszar miejski	28800	28800	28800	28800
obszar wiejski	1100	1500	2170	2600
ogółem	29900	30300	30970	31400

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl/bdl>.

IV.5.4 Gospodarka odpadami

Na terenie miasta i gminy Września można zaobserwować zmniejszenie ilości produkowanych odpadów. W przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2010 r. statystycznie każdy wyprodukował 375,5 kg śmieci, natomiast w 2013 r. – 340,5 kg. Najwięcej odpadów generowanych jest przez gospodarstwa domowe na terenie miasta Września, choć również w tym wypadku dostrzec można dużą tendencję zniżkową (odpowiednio 377,6 kg i 343,2 kg).

Tab. 42. Zmieszane odpady komunalne w ciągu roku w latach 2010-2013 [t]

	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
obszar miejski	11124,82	11242,18	11236,3	10140,21
obszar wiejski	5777,34	5346,49	4983	5354,1
ogółem	16902,16	16588,67	16219,3	15494,31

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl/bdl>.

Zezwolenia na odbieranie odpadów posiadają 3 firmy: „IGLESPOL” Z. Iglewski i Wspólnicy Sp.j., ZUH Zieleni „WIOSNA” Ewa Waškowiak oraz PUK Artur Zys. Ponadto odbiorem nieczystości zajmuje się gminna spółka Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o.

Na terenie gminy funkcjonuje również składowisko odpadów położone kilka kilometrów w miejscowości Bardo. Przeznaczone jest ono do składowania odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne. Do czasu uruchomienia Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Lulkowie, składowisko w Bardzie pełni funkcję zastępczej instalacji do zagospodarowania odpadów komunalnych.

Na terenie Gminy Września prowadzona jest selektywna gospodarka odpadami, odpady gromadzone są w trzech rodzajach pojemników (worków): na papier i makulaturę, na tworzywa sztuczne oraz na szkło. Ponadto na terenie Gminy Września funkcjonuje Gminny Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, zlokalizowany we Wrześni przy ul. Gen. Sikorskiego, do którego można bezpłatnie oddawać m. in. zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, odpady wielkogabarytowe oraz odpady niebezpieczne.

Zezwolenie na odbieranie odpadów posiadają Firmy:

- IGLESPOL Z. Iglewski i Współpracownicy Sp. j.
- Paweł Połomski "Paweł-Trans"
- Computer Recycling Katarzyna Radiczew
- Zakład Obrotu Odpadami TROXI Szymon Roszkowiak
- ALKOM Firma Handlowo-Usługowa Henryk Sienkiewicz
- Remondis Sanitech Poznań Sp. z o.o.
- CRP Sp. z o.o.
- Eko-Skórtex Gizałki Sp. z o.o.
- Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Artur Zys

- Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o.
- ZGO-NOVA Sp. z o.o.
- Zakład Oczyszczania Terenu BAKUN
(z czego firmy Paweł Połomski "Paweł-Trans", Computer Recycling Katarzyna Radiczew, ALKOM Firma Handlowo-Usługowa Henryk Sienkiewicz, Remondis Sanitech poznań Sp. z o.o., CRP Sp. z o.o., Eko-Skórtex Gizalki Sp. z o.o., ZGO-NOVA Sp. z o.o. oraz Zakład Oczyszczania Terenu BAKUN wykazują zerowy odbiór odpadów komunalnych)

Ponadto odbiorem nieczystości ciekłych zajmuje się w gminie:

- IGLESPOL Z. Iglewski i Współpracownicy Sp.j.
- IGLESPOL 2 Marcin Iglewski
- WC Servis Sp. z o.o. S.k.
- TOI TOI Polska Sp. z o.o.
- P.P.H.U. KARO Dawid Głowski
- P.U. BMK Twardowski Mariusz Twardowski
- Clipper Sp. z o.o.
- Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o.
- Spółdzielnia Usług Rolniczych i Transportowych
(z czego IGLESPOL 2 Marcin Iglewski oraz WC Servis Sp. z o.o. S.k. wykazują zerowy odbiór nieczystości ciekłych)

V. Analiza SWOT

W metodologii planowania strategicznego istnieją różne sposoby podejść do opracowania strategii rozwoju. W latach 70. XX w. stworzono podstawy metodologiczne procedury SWOT i ramy całej analizy strategicznej. Metoda ta jest obecnie najpowszechniej wykorzystywana w polskich realiach w opracowywanych strategiach rozwoju podmiotu gospodarczego lub jednostki samorządowej. Metoda analizy **SWOT** polega na identyfikacji uwarunkowań rozwojowych oraz prognozowania kierunków rozwoju w oparciu o ocenę atutów, czyli silnych stron **/Strengths/**, i słabości, czyli słabych stron **/Weaknesses/**, oraz możliwości, czyli szans rozwoju **/Opportunities/** i zagrożeń, czyli barier rozwoju **/Threats/**.

Tab. 43. Schemat analizy SWOT.

		charakter oddziaływania czynnika	
		pozytywny	negatywny
miejsce występowania czynniki	wewnętrzne	S silne strony	W słabe strony
	zewnętrzne	O szanse	T zagrożenia

Źródło: „Planowanie strategiczne. Poradnik dla pracowników administracji publicznej”.

Czynniki wewnętrzne ze względu na ich charakter oddziaływania dzielimy na:

- mocne strony, czyli atuty (czynniki wewnętrzne pozytywne) miejscowości to zjawisko bądź zasoby pozytywne z punktu widzenia możliwości kształtowania rozwoju jednostki, na które bezpośredni wpływ ma sama gmina (mieszkańcy, instytucje, władze samorządowe);
- słabe strony (czynniki wewnętrzne negatywne) to zjawisko bądź deficyty ograniczające możliwości rozwoju sołectwa, na które bezpośredni wpływ ma sama jednostka.

Podobnego podziału dokonać można analizując potencjalny wpływ czynników zewnętrznych. Szanse (czynniki zewnętrzne pozytywne) to zjawiska i tendencje występujące w otoczeniu, na które dana jednostka nie ma bezpośredniego wpływu, a które odpowiednio wykorzystane staną się impulsem do rozwoju oraz osłabiają zagrożenia. Zagrożenia (czynniki zewnętrzne negatywne) – to wszystkie czynniki zewnętrzne, które postrzegamy jako bariery rozwoju jednostki, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. Są to także te czynniki, które nie zależą od nas, na które nie mamy wpływu. O ile możliwość kreowania mocnych stron i niwelowania jest w zasięgu naszych możliwości – możemy podejmować określone decyzje, o tyle zarówno na szanse jak i zagrożenia nie mamy wpływu występują one w otoczeniu i na ich występowanie mają wpływ inne podmioty. Możemy je jednak wykorzystywać i dostosowywać się.

Ogólne założenia wynikające z analizy SWOT są zrozumiałe, ale często trudne do realizacji:

- unikać zagrożeń,
- wykorzystywać szanse,
- wzmacniać słabe strony,
- opierać się na mocnych stronach.

Zakres rodzajowy analizowanych czynników, mających wpływ na funkcjonowanie Gminy jest stosunkowo szeroki. Z jednej strony są to czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, a z drugiej pozytywne i negatywne. Jednak ich trafna identyfikacja stanowi podstawę analizy SWOT. Przeprowadzając analizę dokonano diagnozy - określono silne i słabe strony przedmiotowego obszaru oraz prognozy – opisując szanse i zagrożenia.

W efekcie prac opartych na spotkaniach z mieszkańcami Gminy oraz na podstawie wyników ankiety internetowej otrzymano cztery listy, które wypunktowują silne strony gminy (takie, które należy wzmocnić) i szanse (te, które należy wykorzystywać w planowaniu dalszego rozwoju gminy), a także słabe strony (takie, które należy niwelować by nie stanowiły barier rozwojowych) i zagrożenia (te, których należy unikać).

Wyniki analizy SWOT obejmującej kluczowe, najważniejsze i najczęściej wymieniane elementy przedstawia poniższe zestawienie.

Tab. 44. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Obecność na terenie Miasta i Gminy obiektów historycznych wynikających z historii regionu</p> <p>Odpowiednia do potrzeb liczba i stan bazy noclegowej i gastronomicznej</p> <p>Wysoka atrakcyjność inwestycyjna obszaru Miasta i Gminy</p> <p>Przedsiębiorczość mieszkańców</p> <p>Jakość kapitału ludzkiego</p> <p>Aktywność organizacji pozarządowych</p> <p>Dostęp do obiektów rekreacyjno – sportowych</p> <p>Poziom pozyskiwania środków pomocowych UE</p> <p>Położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych i drogowych</p> <p>Intensyfikacja rozwoju</p> <p>Stąły i stopniowy wzrost potencjału demograficznego gminy Września (wynikający z przyrostu migracyjnego)</p>	<p>Niedostatecznie atrakcyjne zasoby przyrodnicze i krajobrazowe – m.in. atrakcji turystycznych takich, jak kąpieliska</p> <p>Niewystarczające kultywowanie tradycji historycznych i kulturowych Miasta i Gminy Września</p> <p>Niezadawalający stan obiektów historycznych</p> <p>Brak atrakcyjnych szlaków turystycznych w Gminie</p> <p>Brak promocji ukierunkowanej na rozwój turystyki np. kulturowej</p> <p>Słaba chęć mieszkańców do społecznego zaangażowania</p> <p>Rozwój infrastruktury wodno – kanalizacyjnej na obszarach wiejskich</p> <p>Stan infrastruktury drogowej w Mieście i Gminie</p> <p>Słaba mobilność mieszkańców wynikająca z braków infrastrukturalnych</p> <p>Niedostateczna liczba miejsc parkingowych</p> <p>Niedostateczna ilość ścieżek rowerowych na terenach wiejskich</p> <p>Stan infrastruktury melioracyjnej</p> <p>Dostęp do placówek służby zdrowia</p> <p>Brak ładu przestrzennego w ramach nowych inwestycji</p> <p>Estetyka wsi wynikająca z ich struktury przestrzennej</p>

	<p>i historii gospodarczej</p> <p>Brak wykorzystania na cele rekreacyjne istniejących obszarów leśnych w mieście</p> <p>Niewystarczające zaspokojenie potrzeb mieszkańców w zakresie mieszkań socjalnych</p> <p>Brak obwodnicy miasta</p>
--	---

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Wzrost środków na rozwój obszarów wiejskich w ramach programów krajowych i regionalnych</p> <p>Nasilenie trendu do osiedlania się na wsi</p> <p>Wzrost gospodarczy w skali kraju</p> <p>Polityka fiskalna obniżająca podatki</p> <p>Wzrost atrakcyjności Polski dla inwestorów z zewnątrz</p> <p>Wsparcie małych firm, wsparcie biznesu lokalnego</p> <p>Zwiększenie popytu na towary pochodzące z Polski</p> <p>Reforma systemu edukacji</p>	<p>Niestabilność polityczna oraz częste zmiany przepisów prawa</p> <p>Kryzys finansów publicznych</p> <p>Ucieczka ze wsi młodych, wykształconych osób</p> <p>Niekorzystne zmiany demograficzne (starzenie się polskiego społeczeństwa)</p> <p>Nakładanie nowych zadań własnych na Gminy bez zabezpieczenia środków finansowych</p> <p>Zmiana wspólnej polityki rolnej ograniczająca pomoc dla rolnictwa</p> <p>Wzrost liczby osób potrzebujących pomocy społecznej</p> <p>Brak polityki rodzinnej</p> <p>Ograniczona elastyczność systemu edukacyjnego względem potrzeb rynku pracy</p>

VI. Konstrukcja Strategii Rozwoju

VI. 1. Wizja i misja

Wizja rozwoju Miasta i Gminy stanowi projekcję stanu, który powinien być osiągnięty do docelowego roku założonego w niniejszej strategii, tj. do 2020 r., z uwzględnieniem bieżących i przyszłych potrzeb oraz panujących uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Wizja wskazuje na główne cele i zadania strategiczne oraz obszary problemowe, które są istotne dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i wpływają na poziom życia mieszkańców. Dobrze sformułowana wizja gminy ma odpowiedzieć na pytanie: „Jaki jest oczekiwany w przyszłości stan jednostki terytorialnej?”

WIZJA

**MIASTO I GMINA WRZEŚNIA LIDEREM DYNAMICZNEGO ROZWOJU
SPOŁECZNO – GOSPODARCZEGO W STREFIE ZEWNĘTRZNEJ
METROPOLII POZNAŃSKIEJ. OFERUJĄCA OBECNYM I PRZYSZŁYM
MIESZKAŃCOM NOWOCZESNE, PRZYJAZNE ORAZ KONKURENCYJNE
MIEJSCE DO ŻYCIA I PRACY**

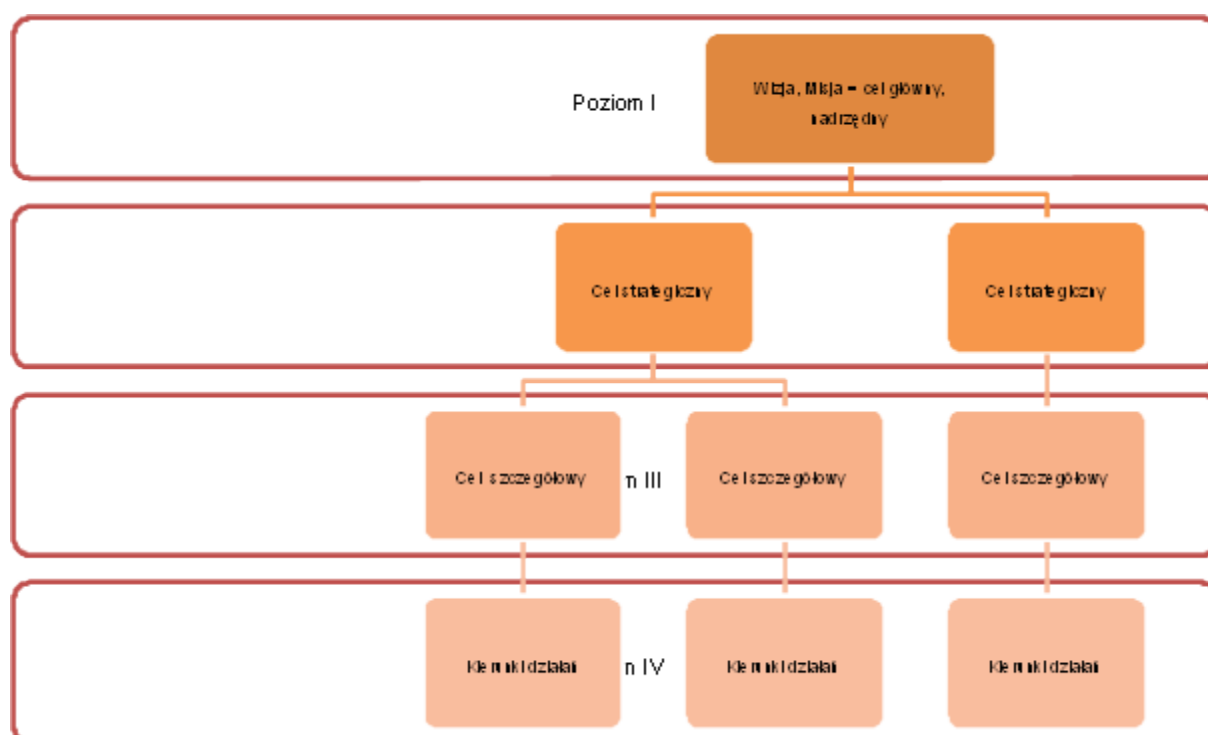
Drugim z wiodących haseł zakładanych przy tworzeniu strategii jest misja gminy. Choć czasami oba pojęcia (wizja i misja) są używane na zasadzie haseł bliskoznacznych, to jednak występuje między nimi różnica. Pod pojęciem misji należy rozumieć uzasadnienie sensu istnienia gminy jako jednostki samorządowej (podczas gdy wizja jest związłym określeniem pożądanego stanu gminy w perspektywie najbliższych kilku lat). Poszukiwanie misji gminy to przede wszystkim poszukiwanie podstawowych wartości, na których powinny się opierać sprawy publiczne związane z życiem lokalnej społeczności. Jeszcze bardziej dogłębne sformułowanie misji dotyka określenia kierunków dążeń jej mieszkańców oraz zadań dla przedstawicieli lokalnej władzy samorządowej. Misja gminy wypływa z lokalnego klimatu społecznego, poziomu świadomości mieszkańców, obyczajów, historii i tradycji, powszechnie akceptowanych wartości etycznych i moralnych. Ale misja miasta wynika też z oczekiwań wobec lokalnych władz i administracji samorządowej. Ma ona w założeniu odpowiedzieć na następujące pytanie: „Po co istnieją struktury samorządowe i komu (czemu) powinny służyć?”.

MISJA

**MIASTO I GMINA WRZEŚNIA GENERUJE IMPULSY NA RZECZ
DYNAMICZNEGO ROZWOJU WYKORZYSTUJĄC STRATEGICZNE
POŁOŻENIE ORAZ WYSOKI POTENCJAŁ GOSPODARCZY I SPOŁECZNY.
TWORZY WARUNKI DLA POPRAWY JAKOŚCI I POZIOMU ŻYCIA OBECNYM
I PRZYSZŁYM MIESZKAŃCOM POPRZECZ INWESTYCJE W
INFRASTRUKTURĘ, TWORZENIE NOWYCH MIEJSC PRACY ORAZ
ZAPEWNIENIE WYSOKIEGO STANDARDU USŁUG**

VI. 2. Plan operacyjny Strategii: cele strategiczne, cele szczegółowe i kierunki działań

Zrealizowanie zbudowanej wizji i misji Miasta i Gminy Września będzie wymagało podjęcia szeregu działań. Pierwszym etapem będzie określenie jednoznacznych, merytorycznych, racjonalnych celów, zgodnych z misją i wizją. Cele strategiczne są takimi celami, których osiągnięcie gwarantuje wypełnienie wizji i misji w długookresowym obszarze czasu. Na bazie analizy potencjałów endogenicznych i egzogenicznych, wypracowano konstrukcję strategii, która bazować będzie na trzech celach strategicznych. Wyodrębniono dwa poziomy operacyjne - cele strategiczne zostały uszczegółowione poprzez cele szczegółowe, które nakładają na Gminę konkretne obszary tematyczne, które należy rozwijać. Kolejny poziom to obszary zadaniowe zdefiniowane na bazie konsultacji z mieszkańcami, analizy dokumentów i diagnozy otoczenia.

Ryc. 33. Poglądowy schemat struktury strategii
Źródło: opracowanie własne

CEL STRATEGICZNY I: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA

Współczesna rzeczywistość i silna oraz wzmagająca się konkurencja, w tym jednostek samorządu terytorialnego, wymusza na aktorach rozwoju konieczność aktywnych zabiegów dynamizujących rozwój gospodarczy. W tym celu niezbędne jest podejmowanie szeregu działań zmierzających do poprawy i utrzymania konkurencyjności gospodarczej, a także na rozwoju branż, które ze względu na potencjał wewnętrzny, mają największe możliwości rozwoju. Ponadto takie podejście do posiadanych zasobów daje gwarancje na osiągnięcie sukcesu.

Posiadany przez Miasto i Gminę Września potencjał należy wzmacniać poprzez utrwalanie przewagi konkurencyjnej oraz podnoszenie innowacyjnych możliwości społecznych i gospodarczych. Potencjał innowacyjny i kapitał twórczy to podstawowe źródła budowania trwałej przewagi konkurencyjnej, a zarazem są to także kryteria jakie towarzyszyć powinny wszelkim przedsięwzięciom mającym na celu rozwój regionu. Tylko dzięki takiej filozofii poszukiwania nowych kierunków rozwoju można zapewnić miejscowym przedsiębiorcom czy mieszkańcom właściwe warunki funkcjonowania i życia. Istotnym jest wielokierunkowe oddziaływanie oraz zintegrowane kształtowanie klimatu rozwojowego.

Dużą szansą rozwoju Wrześni będzie wykorzystanie możliwości wsparcia w ramach perspektywy finansowej UE 2014-2020 rozwoju specjalizacji regionalnej, która opierać powinna się na generowaniu innowacyjnych produktów i usług w oparciu o potencjał położenia.

Zgodnie z najnowszymi trendami rozwoju gospodarczego opierać się on powinien w dużo większym stopniu na kapitale wiedzy. Tylko poprzez innowacyjne rozwiązania i ścisłą współpracę pomiędzy sferą nauki a biznesem polska gospodarka (w tym także wrzesińska) ma szansę stworzyć warunki dla zwiększania atrakcyjności inwestowania. Miasto i Gmina Września posiada w tym zakresie duże możliwości oparte na relatywnie dobrym dostępie do ośrodków naukowych (bliskość dużego miasta akademickiego) oraz położenia przy skrzyżowaniu ważnych dróg o znaczeniu krajowym i międzynarodowym (autostrada A2 oraz droga krajowa nr 15).

Dzięki temu wpisuje się w koncepcję rozwoju inteligentnych specjalizacji wskazanych w Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku oraz Wielkopolską Strategią Inteligentnych Specjalizacji. Zgodnie z zapisami powyższych dokumentów Miasto i Gmina Września charakteryzuje się najwyższym potencjałem w zakresie rozwoju następujących specjalizacji: „Wyspecjalizowane procesy logistyczne”, „Przemysł jutra” oraz „Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów”.

Cel szczegółowy I.1.: Poprawa konkurencyjności inwestycyjnej na rzecz dynamizacji gospodarki

Miasto i gmina Września posiada stosunkowo wysoką rentę położenia. Lokalizacja przy autostradzie A2 oraz w strefie oddziaływania Poznania pozwala na wykorzystanie tego faktu dla poprawy konkurencyjności gospodarki lokalnej. W tym celu niezbędne jest podjęcie szeregu działań ukierunkowanych na lepsze wykorzystanie istniejącego potencjału.

W pierwszej kolejności niezbędnym wydaje się tworzenie nowej i wzmacnianie istniejącej infrastruktury obszarów aktywności gospodarczej. Tworzenie terenów inwestycyjnych z pełnym uzbrojeniem w media pociąga za sobą wzrost atrakcyjności jednostki oraz ułatwia i przyspiesza proces realizacji przedsięwzięć.

Gmina powinna zwrócić swoją uwagę na doposażenie i rozwinięcie istniejących już terenów oraz, co bardzo ważne, aktywnie je promować. Oczywiście stosowne działania są realizowane we właściwym dla gminy zakresie. Właściwie stworzony i realizowany plan marketingowy oraz starannie dobrana forma komunikatu oparta o chwytliwe hasła i pozytywne konteksty, uwzględniająca wszelkie dostępne formy promocji i reklamy, przyczyni się do zwiększenia rozpoznawalności „wrzesińskiej” marki w regionie oraz całej Polsce.

Oprócz promowania dużych inwestorów lokalizujących swoją działalność we wrzesińskich strefach aktywności gospodarczej należy także wspierać i wzmacniać rozwój sektora małej i średniej przedsiębiorczości. Stanowi on bowiem szansę i warunek stabilnego rozwoju Gminy i jej mieszkańców. Szczególną rolę będą pełniły także działania wspierające nie tylko powstawanie MSP, ale także ich rozwój w kierunku rozszerzenia działalności i zwiększenia konkurencyjności na rynkach międzynarodowych.

Miasto i Gmina ma ponadto wysoki potencjał dla kreowania lokalnych partnerstw zmierzających do intensyfikacji działań gospodarczych w regionie. Podstawowym zadaniem partnerstwa powinno być budowanie płaszczyzny porozumienia pomiędzy głównymi postaciami gminnej sceny publicznej. Dlatego też partnerstwo rozumiane w ten sposób miałyby być płaszczyzną współpracy władz gminnych, organizacji (stowarzyszeń) działających na terenie gminy, środowisk związanych z lokalną przedsiębiorczością oraz gmin ościennych. Przejawem zaś działalności byłoby organizowanie spotkań, wymiana informacji, realizacja wspólnych przedsięwzięć oraz uzgadnianie

wspólnych stanowisk i działań służących rozwojowi lokalnemu na wszystkich płaszczyznach życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego gminy.

W celu realizacji powyższego celu szczegółowego przewiduje się następujące kierunki działań:

- tworzenie infrastruktury oraz uzbrajanie terenów aktywności gospodarczej,
- kreowanie warunków dla rozwoju przemysłu,
- intensyfikacja działań promocyjnych,
- generowanie impulsów dla tworzenia partnerstw publiczno – prywatnych,
- kreowanie oraz umacnianie istniejących i lokalnych partnerstw na rzecz tworzenia wspólnych narzędzi rozwojowych,
- wsparcie rozwoju instytucji otoczenia biznesu na rzecz rozwoju MSP,
- internacjonalizacja MŚP.

Cel szczegółowy I.2.: Generowanie warunków dla innowacyjności oraz wsparcia rozwoju inteligentnych specjalizacji

Potencjał wewnętrzny Gminy w zestawieniu z zapisami w Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 oraz z Wielkopolską Strategią Inteligentnej Specjalizacji wskazuje na konieczność podejmowania szeroko zakrojonych działań na rzecz tworzenia warunków dla rozwoju innowacyjności. Miasto i Gmina Września ze względu na swój lokalizacyjny potencjał predysponowane mogą być dla rozwoju centrum logistycznego oraz rozwój branży przemysłu motoryzacyjnego. Jedną z najbardziej odpowiednich form współpracy w tym zakresie może być inicjatywa klastrowa. Przykładów tej formy realizacji wspólnych przedsięwzięć na terenie Wielkopolski jest bardzo wiele (w województwie działa 29 klastrów w zakresie różnych branż²⁸). Tym samym na terenie Miasta i Gminy ma szansę powstać klastr uzupełniający istniejącą już infrastrukturę. Inicjatywa taka ma szansę wzmocnić rolę danej branży w regionie, może usprawnić proces zarządzania i rozwoju, a tym samym podnieść konkurencyjność Miasta w regionie.

Wartą przemyslenia jest idea utworzenia platformy współpracy na rzecz rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego, zwłaszcza pod kątem produkcji zdrowej żywności i produktów ekologicznych (na początkowym etapie nie musi to być struktura ściśle sformalizowana), zraszająca przedsiębiorców z całego subregionu.

Bardzo ważnym elementem rozwoju Miasta i Gminy Września, może być podjęcie szczególnych działań na rzecz rozwoju nowych technologii oraz promowanie działań na rzecz rozwoju sektora OZE przy wykorzystaniu wewnętrznego potencjału gminy. Jest to bowiem jedna z większych szans na rozwój w najbliższych latach, która wynika po części z unijnych uwarunkowań formalno-prawnych, nakładających na każdy kraj członkowski Wspólnoty obowiązek wytwarzania do 2020 roku co najmniej 20% energii pierwotnej ze źródeł odnawialnych. Polska ma w tym zakresie istotny deficyt, stąd rysuje się duża szansa właśnie dla tego sektora. Warto, aby przynajmniej częściowo, w tym procesie (i ewentualnych benefitach) uczestniczyła również Września.

Osiągnięciu celu przyświecać będą następujące kierunki działań:

- realizacja przedsięwzięć mających na celu powstanie i funkcjonowanie klastrów na bazie potencjału wewnętrznego,
- wsparcie rozwoju produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego,
- promowanie działań na rzecz rozwoju sektora OZE przy wykorzystaniu wewnętrznego potencjału gminy,
- stymulowanie innowacyjności gospodarki lokalnej m.in. poprzez wspieranie sieci współpracy przedsiębiorców,
- wspieranie inicjatyw w zakresie zarządzania wiedzą w obszarze działalności innowacyjnej.

Jednostka aspirująca do bycia liderem dynamicznego rozwoju w regionie nie jest w stanie zrealizować swoich zamierzeń bez właściwego poziomu rozwoju infrastruktury komunalnej. Jest to jeden z kluczowych czynników ułatwiających działalność człowieka zarówno w sferze codziennej aktywności, jak i w sferze prowadzenia działalności gospodarczej.

Zgodnie z najnowszymi trendami, a w zasadzie obowiązkami nałożonymi na wszystkie jednostki terytorialne kluczowa jest realizacja rozwoju w duchu zasad zrównoważonego rozwoju, tj. z poszanowaniem jakości środowiska przyrodniczego. Obecnie każda potencjalna inwestycja w infrastrukturę uwzględniać musi zasady racjonalnego gospodarowania środowiskiem i ochronę przyrody. Tym samym jest ona gwarantem długotrwałego, bezpiecznego dla człowieka i otoczenia rozwoju.

Realizacja niniejszego celu wiąże się z zabezpieczeniem mieszkańców w sferze podstawowej infrastrukturalny technicznej np. poprawa dostępu do mediów (woda, kanalizacja, gaz, itd.), niezbędnego poziomu dostępu podstawowych usług (poprzez rozwój infrastruktury komunikacyjnej), jak również bezpieczeństwa ekologicznego.

W wyniku działań podejmowanych przez gminę można zagwarantować mieszkańcom wysoką jakość życia, co w konsekwencji generuje rozwój społeczny a także gospodarczy obszaru. Zapewnienie właściwych warunków życia mieszkańców przyczyni się także do wzrostu atrakcyjności jednostki jako miejsca zamieszkania.

Cel szczegółowy II.1.: Modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako element rozwoju Miasta i Gminy Września

Jednym z podstawowym zadań gminy jest organizacja takiego systemu rozwoju infrastruktury, który stworzy możliwie najwyższą jakość życia swoim mieszkańcom. Realizacja niniejszego celu wiąże się przede wszystkim z zabezpieczeniem mieszkańców w sferze infrastruktury technicznej np. poprzez poprawę dostępu do mediów (woda, kanalizacja, gaz, itd.).

Przedsięwzięcia infrastrukturalne w tym obszarze wymagają przede wszystkim inwestycji w zakresie infrastruktury wodno – kanalizacyjnej. Miasto i Gmina Września charakteryzuje się stosunkowo wysokim poziomem zwodociągowania. Jedynie na obszarach wiejskich odnotowuje się pewne niedostatki w tym zakresie. Nadal niezbędne są oczywiście działania o charakterze konserwacyjnym i modernizacyjnym. Zaniechanie tych działań może w konsekwencji, w długoterminowej perspektywie, przyczynić się do pogorszenia stanu infrastruktury oraz do przeprowadzenia dużo bardziej czasochłonnnych i kosztochłonnnych inwestycji, co będzie stanowiło znaczne obciążenie dla budżetu samorządowego.

Ponadto zgodnie z wdrażaniem podejścia ekologicznego i ekonomicznego proponuje się stworzenie i realizację programu budowy przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscach, gdzie z przyczyn technicznych budowa infrastruktury kanalizacyjnej jest niemożliwa.

W ramach badań prowadzonych w trakcie prac nad diagnozą sytuacji wyjściowej zwrócono także uwagę na ograniczenia inwestycyjne związane z brakiem możliwości korzystania z gazu sieciowego.

Działania zmierzające do zwiększenia spójności terytorialnej regionu powinny obejmować przede wszystkim przedsięwzięcia na rzecz poprawy dostępności komunikacyjnej poprzez przebudowę istniejących dróg (w celu włączenia ich w system krajowy).

Sieć dróg o odpowiedniej gęstości i standardzie technicznym umożliwi dotarcie do wszystkich miejscowości na jej terenie. W związku z powyższym proponuje się zadanie, którego przedmiotem będzie modernizacja istniejących i budowa nowych dróg lokalnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, przede wszystkim chodników i oświetlenia ulicznego. Są to działania długoterminowe, które wymagają dużych nakładów finansowych, często wykraczają także poza zakres kompetencyjny Gminy. Cel zostanie osiągnięty m.in. poprzez koordynowanie współpracy na rzecz lobbowania w

ośrodkach regionalnych i centralnych na rzecz realizacji inwestycji drogowych.

W ramach niniejszego celu realizowane powinny być także działania w zakresie bieżących prac w kierunku poprawy parametrów technicznych dróg lokalnych.

Działania o charakterze lobbującym wymagać będą także ewentualne przedsięwzięcia z zakresu rozwoju transportu kolejowego. W trakcie prac nad strategią wskazano bowiem, że o ile połączenia pomiędzy miastem a stolicą województwa są wystarczające, to deficyty odnotowano na trasie Jarocin – Września – Gniezno. Co prawda obecnie największe ciężenia komunikacyjne mają miejsce w relacji Września – Poznań, to w związku z projektem rozbudowy strefy gospodarczej we Wrześni wraz ewentualnym centrum logistycznym, wskazanym będzie rozszerzenie połączeń komunikacyjnych. Jest to także doskonały bodziec do rozwoju infrastruktury dla transportu zintegrowanego, który w konsekwencji przyczyni się do poprawy mobilności przestrzennej mieszkańców.

Kierunki działań:

- rozbudowa i modernizacja sieci wodno - kanalizacyjnej wraz z inwestycjami na rzecz poprawy jakości wody,
- poprawa dostępności komunikacyjnej i poprawa mobilności przestrzennej przy zachowaniu zasad wdrażania strategii niskoemisyjnej,
- lobbowanie na rzecz wyrównanie szans dostępu do sieci gazowej i elektrycznej.

Cel szczegółowy II.2.: Zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego

Stan i zasoby środowiska stanowią jeden z trzech czynników determinujących dalszy rozwój, a jednym z najważniejszych zadań jest m.in. zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego. Efektem realizacji niniejszego celu ma być przede wszystkim utrzymanie środowiska przyrodniczego w dobrym stanie oraz jego poprawa w obszarach wymagających interwencji.

Bardzo ważnym priorytetem dla samorządów lokalnych, władz krajowych oraz organów decyzyjnych Unii Europejskiej jest kwestia podejmowania działań na rzecz ograniczenia tzw. „niskiej emisji” i poprawa efektywności energetycznej. Rozwój społeczno-gospodarczy i podnoszenie jakości życia mieszkańców niesie ze sobą ciągły wzrost zapotrzebowania na energię i zwiększa zagrożenie dla środowiska naturalnego. Równocześnie stale i systematycznie rosną koszty wytwarzania energii, a jednocześnie rosną wymagania dotyczące ochrony środowiska. Znaczna ilość indywidualnych systemów grzewczych (często zasilanych węglem) powoduje zjawisko „niskiej emisji”. W związku z tym, koniecznym jest podjęcie działań w zakresie zmniejszenia zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym.

Realizacja tych zamierzeń ma stanowić element zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Września. Szereg działań urealnających założony cel powinien koncentrować się wokół termomodernizacji obiektów, wprowadzenia ekologicznych, energooszczędnych urządzeń grzewczych, jak i odnawialnych źródeł energii (biomasa, układy solarne itp.), modernizacji systemu przesyłowego.

Kompleksowe działania w zakresie ochrony środowiska obejmują również prace na rzecz przeciwdziałania lokalnym podtopieniom poprzez m.in. roboty melioracyjne. Znaczna długość rowów i przepustów powoduje, iż nakłady finansowe na to przedsięwzięcie częstokroć są bardzo wysokie i zniechęcają do inwestycji tym zakresie. Jednakże ze względu na ich stan oraz znaczenie dla stanu środowiska naturalnego i bezpieczeństwa mieszkańców gminy, należy podjąć chociażby podstawowe działania w tym zakresie.

Z oczywistych względów wymagane jest także podjęcie działań zmierzających do rekultywacji składowiska odpadów.

Oprócz wymienionych wyżej działań o charakterze inwestycyjnym niezbędne jest także skoordynowanie działań zmierzających do zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców. Tylko odpowiednio prowadzona akcja informacyjno – edukacyjna pozwoli na wykształcenie w społeczności lokalnej właściwych postaw gwarantujących efektywność działań podejmowanych przez władze samorządowe.

Kierunki działań:

- poprawa efektywności energetycznej poprzez termomodernizację obiektów,
- promowanie inwestycji proekologicznych, wdrażających i tworzących ekoinnovazione,
- działania zmierzające do zwiększenia OZE w bilansie energetycznym gminy,
- wsparcie i realizacja przedsięwzięć melioracyjnych,
- rekultywacja składowiska odpadów,
- podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców.

**CEL STRATEGICZNY III:
POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ**

Intensywny rozwój gospodarczy oraz dynamiczne zmiany w najbliższym otoczeniu przyczyniają się często do tworzenia dysproporcji i konfliktów społecznych i przestrzennych. Wymuszają tym samym na władzach samorządowych podejmowanie działań w kierunku minimalizacji tych zagrożeń. Skuteczne działania zmierzające do zachowania spójności społecznej i terytorialnej są jednym z ważniejszych wyzwań stawianych przed każdą jednostką terytorialną. W tym celu władze samorządowe oraz pozostali aktorzy rozwoju lokalnego mają do dyspozycji cały wachlarz kierunków działań. Dotyczą one zarówno tworzenia podstaw infrastrukturalnych dla poprawy dostępności do podstawowych usług społecznych, tworzenia warunków dla rozwoju aktywności społecznej, przeciwdziałaniu marginalizacji wybranych grup społecznych a także zapewnienie ładu przestrzennego, który może determinować poziom odbioru atrakcyjności danej jednostki.

Gmina Września będzie w najbliższych latach miejscem dynamicznych i istotnych zmian (rozwój inwestycji gospodarczych, napływ nowych mieszkańców), które dotyczyć będą zarówno sfery gospodarczej, społecznej i przestrzennej. Dlatego też w sferze zainteresowań szczególną rolę powinno odegrać dbanie o zrównoważony i spójny rozwój w zakresie wszystkich wymienionych obszarów.

Efektom działań podjętych w ramach poniższych sześciu celów szczegółowych ma być poprawa spójności społecznej oraz przestrzennej Miasta i Gminy Września, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy warunków życia i gospodarowania.

Cel szczegółowy III.1.: Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej na rzecz wzmocnienia atrakcyjności Wrześni jako miejsca zamieszkania

Główną istotą niniejszego celu szczegółowego jest poprawa jakości świadczenia w zakresie szeroko rozumianych usług społecznych (oświaty, zdrowia, opieki społecznej, bezpieczeństwa, sportu) poprzez inwestycje w infrastrukturę. W ramach zadania będą realizowane wszystkie działania mające na celu budowę, remonty, czy też modernizację obiektów infrastruktury społecznej (edukacyjna, sportowa itp.) oraz systematyczną wymianę wyposażenia oraz doposażenie tych instytucji w sprzęt wysokiej jakości.

Działania te są nieodzownym elementem poprawy jakości życia mieszkańców. Uwzględniając przyszłe trendy rozwoju Miasta i Gminy można się spodziewać konieczności rozbudowy infrastruktury oraz dostosowanie jej do lokalnych potrzeb. Dlatego też niezbędny jest stały monitoring zmieniającej się sytuacji oraz właściwe reagowanie poprzez realizację właściwych przedsięwzięć.

Kierunki działań:

- modernizacja i rozbudowa obiektów edukacyjnych,
- doposażenie szkół i placówek oświatowych,
- likwidacja barier architektonicznych,
- poprawa warunków mieszkaniowych, w tym rozwój budownictwa socjalnego

- realizacja przedsięwzięć w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom poprzez wyposażenie i doposażenie Jednostek Bezpieczeństwa Publicznego i wsparcie systemu służb ratownictwa oraz poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym,
- rozwój infrastruktury bazy pomocy społecznej,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii (TIK) w celu uprawnienia usług publicznych,
- utrzymanie w dobrym stanie istniejącej infrastruktury turystycznej na terenie Gminy, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku kulturowego.

Cel szczegółowy III.2.: Poprawa ładu przestrzennego na terenie gminy

Dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy nie odbywa się bez wpływu na przestrzeń. Wielokrotnie mnogość inwestycji i brak koordynacji działań oddziałuje negatywnie na estetykę otoczenia oraz wywołuje szereg konfliktów przestrzennych. W związku z powyższym niezbędne jest takie kierowanie interwencji by spójność terytorialna obszaru uwzględniała zasady ładu przestrzennego.

Diagnoza sytuacji wyjściowej wykazała na niedostatki w zakresie stopnia objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (mpzp). Istnienie takiego planu jest gwarancją ładu przestrzennego dla mieszkańców, jaki i potencjalnych inwestorów. W skali jednostki samorządowej planowanie umożliwia skoordynowanie zamierzeń inwestycyjnych z rozwojem gminy i zmniejsza wydatki publiczne na przygotowanie terenu. Obsługa inwestycji prywatnych na obszarach objętych planami jest łatwiejsza i lepiej skoordynowana, równocześnie ułatwia eliminowanie kolizji interesów i rozwiązywanie konfliktów. Planowanie przestrzenne ogranicza także ryzyko inwestycyjne i patologie rynku nieruchomości.

Posiadanie mpzp dla terenów inwestycyjnych o charakterze gospodarczym i mieszkaniowym, zwłaszcza w przypadku tak intensywnego rozwoju Miasta i Gminy Września, wydaje się więc w obecnych czasach warunkiem niezbędnym.

Wśród działań ukierunkowanych na poprawę ładu przestrzennego w kontekście jego wpływu na spójność terytorialną wymieniłem należy także zagospodarowanie terenów rekreacyjnych na terenie Gminy, rozbudowę tras rowerowych poprawiających poziom skomunikowania miasta z jego otoczeniem. Z punktu widzenia spójności społecznej w odniesieniu do estetyki miasta i gminy zasadnym wydaje się dbanie o wspólne przestrzenie publiczne, które nie tylko poprawiają jakość życia mieszkańców ale przede wszystkim stanowią miejsce integracji społecznej i podnoszą atrakcyjność miejsca zamieszkania.

Kierunki działań:

- wdrażanie polityki w zakresie ładu przestrzennego,
- uzbrajanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe,
- modernizacja oraz zagospodarowanie terenów rekreacyjnych w Gminie,
- rozbudowa sieci tras rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą łączących miasto z jego strefa podmiejską,
- urządzenie i rewitalizacja terenów zieleni oraz przestrzeni publicznych na terenie Miasta i Gminy.

Cel szczegółowy III.3.: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Wraz za poprawą strony technicznej powinna iść także poprawa w zakresie rozszerzenia i wzbogacenia oferty świadczonych usług, np. rozszerzenie oferty edukacyjnej oraz zapewnienie dostępu do wiedzy dla osób każdej grupy wiekowej (np. kursy, szkolenia, Uniwersytet Trzeciego Wieku dla osób starszych), poprawa dostępności do usług zdrowotnych, stworzenie oferty opiekuńczej dla seniorów i osób niepełnosprawnych, czy też wzmoczenie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej.

W sferze edukacji ważne jest posiadanie kompletnego systemu placówek oświatowych.

Miasto i Gmina Września posiada dobrą sytuację wyjściową, która powinna jednak zostać uzupełniona przez realizację szeregu działań o tzw. charakterze miękkim. Oprócz wspomnianej w celu III.1. konieczności wykonania prac modernizacyjnych oraz doposażenia placówek w niezbędny sprzęt kluczowe jest także oraz stworzenie szerokiej i ciekawej oferty podnoszącej jakość kształcenia, wyrównującej szanse edukacyjne a tym samym, podnoszące konkurencyjność i atrakcyjność Wrześni pod względem warunków życia.

Na terenie Miasta i Gminy, tak jak w wielu jednostkach istnieje konieczność działania na rzecz włączenia w życie społeczne tych grup społecznych, które z różnych powodów narażone są na wykluczenie społeczne (osoby niepełnosprawne, osoby starsze, osoby bezrobotne itp.) W tym celu należy przygotować i realizować programy i projekty wsparcia na rzecz osób narażonych na wykluczenie. W związku z tym działaniami podejmowane w ramach realizacji niniejszej strategii powinny być kompatybilne i komplementarne ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych, nad którą trwają prace.

W czasach dynamicznie rozwijających się technologii i globalizacji specyficzną formę wykluczenia społecznego stanowi wykluczenie cyfrowe. W Gminie Września podejmowane są działania zmierzające do zmniejszenia dysproporcji przestrzennych w dostępie do usług internetowych. Natomiast należy pamiętać, że budowa sieci przesyłowej nie jest panaceum na tego typu problemy. Wiele osób (zwłaszcza w grupie wiekowej 50+) nie posiada elementarnej wiedzy z zakresu obsługi komputera i nawet rozbudowa sieci szerokopasmowej nie wpłynie na faktyczne zmniejszenie wykluczenia cyfrowego społeczności wrzesińskiej. Dlatego też niezbędna jest kontynuacja i realizacja komplementarnych przedsięwzięć skierowanych na działania edukacyjne w tym obszarze.

Działania, które powinny zostać podjęte w ramach niniejszego celu opierają się również na dobrze znanych zagadnieniach rewitalizacji miasta oraz odnowie obszarów wiejskich W zakresie rewitalizacji zakres możliwych przedsięwzięć jest szeroki i obejmuje m.in. odbudowę obszarów zdekapitalizowanych, restrukturyzację terenów przemysłowych i terenów, na których występuje koncentracja problemów społecznych. Dzięki podjęciu stosownych działań możliwe jest zatrzymanie procesu marginalizacji rewitalizowanych części miasta, poprawa warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej w rewitalizowanych częściach miasta, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i socjalnego mieszkańcom, aktywizacja i wzrost konkurencyjności ośrodka miejskiego itp. Władze miasta realizują od 2011 powyższy plan skonkretyzowany w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Września na lata 2011-2020. Należy zwrócić uwagę, że w okresie programowania UE na lata 2014-2020 promowane również będą działania rewitalizacyjne, zwłaszcza te, które poprzez swój zakres dążyć będą w pierwszej kolejności do rozwoju i wzmocnienia spójności lokalnej.

Szczególną grupę działań pełni odnowa obszarów wiejskich. Istotą programów odnowy wsi jest polepszenie warunków życia mieszkańców, z uwzględnieniem zarówno sfery materialnej, jak i duchowej. Bardzo ważnym elementem jest dbałość o otaczający krajobraz i środowisko. W dotychczas obowiązującym programowaniu unijnym mieszkańcy Gminy korzystali z sukcesem z tego narzędzia (również jako członkowie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Z nami warto”). Wskazany jest więc jego kontynuowanie. Pozwoli to bowiem na wzmocnienie tożsamości mieszkańców gminy, poprawę estetyki wsi na terenie gminy czy zwiększenie zaangażowania mieszkańców w procesy rozwojowe.

Kierunki działań:

- wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży na terenie gminy,
- podniesienie jakości kształcenia, opieki i wychowania,
- realizacja projektów i programów społecznych na rzecz osób narażonych na wykluczenie,
- realizacja komplementarnych przedsięwzięć w zakresie rozwoju działalności sportowo-rekreacyjnej,
- kontynuacja i realizacja nowych działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu (wzmocnienie zastosowania TIK),

- stworzenie programu wspierającego dużej rodziny,
- opracowanie i realizacja programu rewitalizacji Miasta Września,
- realizacja działań w zakresie odnowy obszarów wiejskich.

Cel szczegółowy III.4.: Wzmocnienie aktywności obywatelskiej

W tworzeniu warunków do wzrostu spójności społecznej w gminie szczególną rolę odgrywa samo społeczeństwo, które podejmuje inicjatywy na rzecz najbliższego otoczenia, które aktywnie uczestniczy w tworzeniu wysokiego potencjału miejsca, w którym żyje. Dlatego też odpowiedni poziom aktywności obywatelskiej może zapewnić właściwy, zrównoważony rozwój jednostki. Wysoka aktywność społeczna służy wzmocnieniu i wytworzeniu stosunków partnerstwa pomiędzy mieszkańcami i władzami oraz współodpowiedzialności przy wypełnianiu zadań na rzecz rozwoju społeczności i jej środowiska. Przyczynia się to zarazem do tworzenia i wzmocnienia tożsamości lokalnej i wzrostu poczucia przynależności do określonej społeczności.

Bardzo ważną sferą w aktywizowaniu społeczeństwa, aktywizacji współpracy pomiędzy podmiotami realizującymi zadania publiczne wraz z działaniami na rzecz partnerstwa lokalnych instytucji, czy wreszcie przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu jest istnienie silnego sektora organizacji pozarządowych. Jest to jeden z trzech zasadniczych obszarów działania ludzi i instytucji (poza administracją publiczną i sferą biznesu), znany także pod anglojęzycznym skrótem NGO (non-governmental organization). Organizacje pozarządowe działają z definicji na rzecz innych ludzi, dla wszystkich i dla siebie ich działalność opiera się w większości na pracy ochotników – wolontariuszy, a jedynym zyskiem czy zapłatą za pracę jest satysfakcja. Wspólnym założeniem wszystkich organizacji pozarządowych jest podnoszenie jakości życia pojedynczego człowieka i społeczeństwa jako ogółu. Mają one do spełnienia dwie bardzo ważne funkcje: stworzyć możliwość twórczej i pożytecznej działalności na rzecz człowieka jako jednostki i społeczeństwa jako całości oraz sprawienie, że ludzie poprzez swoje działanie odczuwają, iż stanowią, żyją i funkcjonują w określonej wspólnocie (jako sąsiedzi, uczniowie, naród, itp.). Przynależą do określonej społeczności. Jest to dodatkowy element budowania tożsamości lokalnej. Dlatego też należy wspierać możliwość powstawania organizacji tego sektora i tworzyć najlepsze warunki ich funkcjonowania.

Jednym ze sposobów wsparcia działalności organizacji pozarządowych jest promowanie inicjatyw typu inkubator NGO. Przedsięwzięcie takie może zostać powołane i wspólnie prowadzone np. przez grupę podmiotów działających w trzecim sektorze. Łatwiej w takim układzie planować i koordynować działania jak również rozwijać potencjał podmiotów zrzeszonych w ramach takiej inicjatywy.

Jednym z elementów wzmocniających aktywność obywatelską w gminie jest także realizowana obecnie inicjatywa funduszy sołeckich. Dzięki niej społeczność lokalna może sama podejmować decyzje co do inwestycji, które w jak najlepszy i efektywny sposób mogą przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców wsi.

Kierunki działań:

- wspieranie działalności organizacji pozarządowych
- promowanie inicjatywy funduszy sołeckich

Cel szczegółowy III.5.: Aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez ułatwianie rozwoju ekonomii społecznej

Ostatnie lata programowania unijnego w wielu przypadkach pomogły w aktywizacji zawodowej mieszkańców. Pomoc ta miała różny charakter i zakres. Oczekiwania potencjalnych odbiorców działań w zakresie wsparcia koncentrują się na pomocy finansowej (ulgi, dotacje, a także dostęp do funduszy pożyczkowych i poręczeniowych) oraz na zwiększeniu dostępu do działań doradczych i szkoleniowych. Skierowanie działań na wzmocnienie procesu aktywizacji mieszkańców, zwłaszcza w sferze aktywności zawodowej, powinno odbywać się m.in. poprzez wspomniane powyżej (cel szczegółowy I.1.) działania wzmocniające sektor MSP. Rozwijanie indywidualnej

przedsiębiorczości, zakładanie nowych firm (w tym firmy jedno- bądź kilku- osobowe firmy „rodzinne”) jest jedną z możliwych form wzrostu aktywności zawodowej, a także zmniejszenia problemu bezrobocia. W ramach wzmocnienia narzędzi wsparcia aktywizacji zawodowej mieszkańców Gmina powinna wspierać również takie formy, jak: doradztwo, fundusze pożyczkowo - poręczeniowe, konsultacje, czy też organizacja szkoleń i konferencji tematycznych. Jednym z nowszych rozwiązań sprzyjających aktywizacji mieszkańców i mocno obecnie promowanych, jest rozwój przedsiębiorstw ekonomii społecznej. Zadaniem Gminy powinno być w tym zakresie tworzenie odpowiednich warunków (programu) umożliwiających zakładania przedsiębiorstw ekonomii społecznej na terenie Gminy np. poprzez Lokalne Centrum Ekonomii Społecznej. Promowanie takiej idei a także tworzenie odpowiednich warunków w długoterminowej perspektywie pozwoli na wzrost świadomości mieszkańców w zakresie działalności gospodarczej, aktywizacji zawodowej a także przyczyni się do poprawy ich jakości i poziomu życia.

Kierunek działań:

- promowanie idei ekonomii społecznej,
- tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorstw ekonomii społecznej na terenie Gminy,
- wzmocnianie narzędzi wsparcia aktywizacji zawodowej mieszkańców,
- wsparcie działań na rzecz aktywizacji osób bezrobotnych i zwiększenia mobilności zawodowej mieszkańców.

Cel szczegółowy III.6.: Wzmocnienie pozycji kultury jako elementu przewagi konkurencyjnej Wrześni

Jednostki terytorialne, które dążą do zrównoważonego rozwoju kładą nacisk nie tylko na sferę gospodarczą w celu zapewnienia konkurencyjności, ale także na równomierny rozwój wszystkich sfer działalności. Podejście takie gwarantuje dużą elastyczność oraz szybkie reagowanie w ciągle zmieniających się warunkach gospodarczych i społecznych. W takim podejściu czynnik kultury może (powinien) stanowić jeden z potencjałów rozwoju Gminy. Stworzenie ciekawej oferty kulturowej zapewni nie tylko dostarczenie mieszkańcom usług wysokiej jakości, ale może przyczynić się do rozwoju turystyki kulturalnej. Cel ten powinien także stanowić jeden z elementów kształtowania aktywności lokalnej społeczności. Wiele przykładów dowodzi, że stagnację i niedostatki, społeczności lokalne przezwyciężają dzięki aktywności niewielkiej grupy pasjonatów i entuzjastów.

Na bazie istniejącego potencjału w postaci obiektów sakralnych, zespołów pałacowych i dworskich, możliwym jest wykreowanie nowych atrakcji, a tym samym wzbogacenie oferty turystyki kulturowej. Miasto i Gmina Września posiada doskonałe warunki do stworzenia ścieżek tematycznych, tras rowerowych, szlaku historycznego, które mogą stanowić ważny impuls dla rozwoju ciekawej i oryginalnej oferty dla potencjalnego odbiorcy. Generować także mogą ofertę turystyczną jako doskonałą ofertę w zakresie miejsc krótkotrwałego pobytu dla mieszkańców regionu. Dodatkowy atut tworzonej oferty kulturowej mogą stanowić działania na rzecz stworzenia, w oparciu o istniejącą infrastrukturę, przestrzeni dla działań kulturalnych i historycznych.

Kierunek działań

- rozwój oferty kulturalnej miasta,
- promocja przedsięwzięć kulturalnych o zasięgu ponadlokalnym,
- stworzenie systemu informacji o kulturze i dziedzictwie miasta i gminy,
- poprawa stanu technicznego i wyposażeniem istniejącej infrastruktury kulturowej.

VII. Procedury wdrażania, monitoringu, ewaluacji, aktualizacji i promocji Strategii

Dynamiczny charakter strategii, jako programu służącego realizacji idei dynamicznego, ale zrównoważonego rozwoju gminy, powoduje konieczność przyjęcia procedury wewnętrznego monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiągnięciu założonych celów, a na tym tle weryfikacji (aktualizacji) przyjętych celów strategicznych i metod ich osiągnięcia. Konieczne jest zatem stworzenie pełnego systemu, obejmującego:

- określenie podstawowych narzędzi wdrażania strategii rozwoju,
- monitoring, czyli podsystem zbierania i selekcjonowania informacji,
- ewaluację, czyli podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału,
- wprowadzanie niezbędnych korekt i uzupełnień do zadań strategii rozwoju.

Instytucją wdrażającą strategię rozwoju oraz osobą odpowiedzialną za jej aktualizację będzie Burmistrz Wrześni oraz Urząd wraz z całą swoją strukturą i jej pracownikami. Zapisy zawarte w Strategii wraz z celami i kierunkami działań stanowiąc będą trzon realizacji wizji rozwoju, a zarazem staną się głównym polem aplikacji niezbędnych dla uzyskania finansowego wsparcia ze środków krajowych i zagranicznych, głównie funduszy UE.

Branżowe zadania koordynowane przez wydziały Urzędu Miasta i Gminy, powinny być zgodne z celami statutowymi instytucji podległych władzom miasta i organizacji społeczno-gospodarczych. Odpowiedzialność za ich przygotowanie i wdrożenie spoczywać będzie na właściwych merytorycznie komórkach Urzędu Miasta i Gminy oraz instytucjach jemu podległych. Istniejące i przygotowane w przyszłości programy branżowe powinny stanowić kompatybilny element szeroko rozumianej realizacji Strategii rozwoju. Treść owych programów powinna być każdorazowo weryfikowana i zatwierdzana przez władze samorządowe celem zachowania spójności dokumentów.

Realizacja Strategii jest związana z systemem mechanizmów, instrumentów i środków, które muszą zostać uruchomione (bądź wykorzystane), aby zapisy kierunków działań przewidziane w długofalowych działaniach zostały wykonane. Bez opracowania odpowiedniego instrumentarium, sprowadzającego się do odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania:

- 1 – jaki będzie sposób zarządzania strategią?
- 2 – jakie środki finansowe i z jakich źródeł złożą się na realizację poszczególnych kierunków działań i zadań?

Strategia rozwoju może stać się tylko koncertem życzeń. Zatem podstawowe narzędzia wdrażania strategii związane są z:

- 1 – zarządzaniem strategią,
- 2 – finansowaniem strategii.

Zarządzanie strategią (czyli jej wdrażanie) jest powiązane ściśle z rodzajami i typami instytucji zaangażowanych w poszczególne stadia jej realizacji (instytucje animujące, finansujące, doradcze, konsultingowe, koordynujące, monitorujące, kontrolujące, publiczne, niepubliczne itp.). Pod względem prawnym, obok służb administracji publicznej i samorządowej (Burmistrzem i Urzędem Miasta i Gminy) w realizacji strategii rozwoju biorą udział różnego typu instytucje, np.: ministerstwa (jeśli inwestycja dotyczy przedsięwzięć o charakterze ponadregionalnym, urzędy centralne, wojewódzkie i marszałkowskie (w zadaniach wymagających zaangażowania dwóch lub więcej województw oraz przy wdrażaniu funduszy unijnych, m.in. poprzez RPO), fundacje, stowarzyszenia, towarzystwa, spółki, agencje, ośrodki i instytucje doradcze, przedsiębiorstwa państwowe lub spółdzielcze, itp. Dlatego zasady zarządzania strategią powinny opierać się na ścisłej współpracy między:

- różnymi szczeblami władzy administracyjnej i samorządowej (centralnej, regionalnej,
- powiatowej i lokalnej),

- różnymi wydziałami danej jednostki administracyjnej lub samorządowej,
- sektorem publicznym i prywatnym,
- działami gospodarki narodowej,
- społecznościami regionalnymi i lokalnymi (miasta/gminy z powiatem oraz pozostałymi gminami).

Bardzo istotny dla procesu wdrażania dokumentu jest monitoring, tj. kontrola (ocena) dynamiczna postępów i efektów dokonywana stale w czasie oraz ewaluacja, której rolą jest kontrola statyczna, czyli ocena realizacji i efektów (rezultatów) dokonywana w określonych momentach czasu.

Istotą funkcjonowania systemu monitoringu jest gromadzenie, opracowywanie i przetwarzanie informacji o stanie realizacji strategii oraz identyfikacja barier w tym zakresie (o ile takowe będą występowały). Przedmiotem monitoringu będzie tu Gmina, pojmowana jako spójny system społeczno-ekonomiczno-ekologiczny. Oznacza to, że rozwój będący efektem wdrażania Strategii powinien być ujmowany w płaszczyznach:

- społeczność Gminy,
- gospodarka Gminy,
- środowisko przyrodnicze,
- infrastruktura techniczna.

Etapy procesu monitorowania Strategii przedstawia poniższa tabela.

Tab. 45. Etapy procesu wdrażania i monitorowania Strategii

ETAP	ZADANIA	WYNIKI I PROCEDURY
Zbieranie danych i informacji	- zbieranie danych statycznych	Materiał empiryczny stanowiący podstawę do analiz i ocen
Analiza danych i informacji	- uporządkowanie, przetworzenie i analiza danych oraz ich archiwizacja	Materiał służący przygotowaniu raportów
Przygotowywanie raportów	- zestawienie otrzymanych danych w raporty	Roczne raporty (w razie potrzeby raportowanie kwartalne)
Ocena wyników	- ocena porównawcza osiągniętych wyników z założeniami	Określenie stopnia wykonania przyjętych zapisów strategii
Identyfikacja odchyłeń	- ocena rozbieżności pomiędzy założeniami a rezultatami	Przygotowanie materiału dla dalszych działań
Analiza przyczyn odchyłeń	- poszukiwanie i określenie przyczyn zaistniałej sytuacji	Przygotowanie materiału dla dalszych działań o charakterze korygującym
Planowanie korekty	- zmiana dotychczasowych metod realizacji bądź wprowadzenie nowych	Określenie i akceptacja działań korygujących

Źródło: opracowanie własne

Monitoring strategiczny powinien mieć charakter sformalizowany. Rada Miejska powinna zdecydować, czy realizację zadań (ich koordynację i monitorowanie) wynikających ze Strategii przejmą dotychczas istniejące struktury organizacyjne Urzędu Miasta i Gminy, czy też należy utworzyć w tym celu nową jakość – czyli nową strukturę organizacyjną.

Wydaje się, że ze względu na wysoki stopień złożoności struktur i trudności przewidywanego rozwoju, należałoby powołać odpowiedni zespół z koordynatorem całości realizowanych zadań strategicznych, posiadający silną pozycję kompetencyjną. W celu sprawnego prowadzenia procesu

monitoringu i ewaluacji proponuje się powołać zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Września **Zespół ds. Realizacji Strategii**. Tak ukonstytuowane „ciało” mogłoby pełnić rolę nie tylko jako instytucji wdrażania strategii, ale także stałych kontaktów z istniejącymi i potencjalnymi aktorami rozwoju lokalnego.

Wśród zadań Zespołu byłyby dostarczanie uczestnikom wdrażania strategii niezbędnych informacji i przyspieszenie trybu załatwiania spraw związanych z realizacją poszczególnych projektów i zadań strategicznych. W jego skład wchodzić powinni przedstawiciele najwyższego kierownictwa Urzędu Miasta i Gminy we Wrześni, przedstawiciele referatów, jednostek organizacyjnych i spółek gminnych, przedstawiciele Rady Miejskiej, przedstawiciele stowarzyszeń i organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców. Zespół ten powinien spotykać się raz w roku i dokonać oceny stopnia realizacji strategii, wykorzystując przy tym roczne sprawozdania z budżetów poszczególnych referatów, jednostek organizacyjnych i spółek gminnych, informacje gromadzone przez Urząd Miasta i Gminy oraz własne analizy i ewentualne wnioski, które wpłyną do Urzędu, a dotyczyć będą celów strategicznych i szczegółowych Strategii.

Ocena stopnia realizacji strategii sporządzana powinna być w postaci raportu z realizacji strategii, w którym znajdą się zapisy dotyczące stopnia osiągnięcia poszczególnych celów strategicznych i szczegółowych. Na podstawie informacji zawartych w raporcie podejmuje się działania mające na celu usunięcie ewentualnych nieprawidłowości. Raport powinien być sporządzany w okresach rocznych, dopasowanych do terminarza roku budżetowego tak, aby w budżecie można było planować środki na realizację zadań przewidzianych w Strategii. Raport będzie kończyć się wnioskami, a w razie konieczności propozycją zmiany zapisów w dokumencie. Wypracowane raporty z wdrażania Strategii zostaną przedłożone do zaakceptowania i zatwierdzenia przez Burmistrza.

W efekcie analiz przeprowadzanych w procesie monitoringu uzasadnione może się okazać korygowanie Strategii i zawartych w niej zadań, a w dalszej kolejności również celów szczegółowych. Jest to proces naturalny, gdyż każda strategia jest dokumentem „żywym” i dynamicznym. Oznacza to, że jednostki samorządu terytorialnego funkcjonują w określonych warunkach wewnętrznych, a przede wszystkim zewnętrznych, które ulegają ciągłym zmianom. Również realizacja jednych zadań będzie rodziła konieczność wytyczania sobie nowych. Organem władnym do przyjęcia nowych kierunków działań (mieszczących się jednak w ramach wytyczonych celów i misji) będzie organ stanowiący Gminy.

Proces wdrażania niezbędnych korekt i zmian do realizowanej Strategii jest stałym zadaniem Zespołu ds. Realizacji Strategii. Niezgodności i odchylenia od programu Strategii muszą być korygowane na bieżąco. Wynikają one z różnych przyczyn lokalnych, ale także zewnętrznych (regionalnych lub krajowych). Do najczęściej obserwowanych należą przyczyny: finansowe, organizacyjne, prawno-ekonomiczne itp. Często dotyczą zakresu podejmowanych zadań jak i czasokresu ich realizacji. W przypadku występujących trudności przy realizacji niektórych zadań (lub ich części), zachodzi konieczność ujęcia niezbędnych korekt i zmian w formie odpowiedniego „Aneksu” do Strategii. Aneks taki powinien być przedstawiony, przedyskutowany i uzyskać akceptację szerokiego forum społeczności lokalnych, zwłaszcza Rady Miasta i Gminy.

W trakcie realizacji strategii rozwoju mogą pojawić się też sytuacje korzystnie wpływające na przyspieszenie procesu realizacyjnego Strategii, takie jak np.: lepsze rozwiązania organizacyjne, techniczne lub technologiczne bądź prawno-finansowe. Wówczas korekta planu strategicznego może spowodować skrócenie realizacji poszczególnych inwestycji lub wręcz obniżyć zakładane pierwotnie koszty (choć to sytuacja raczej rzadko spotykana). Z opisanych powyżej powodów wynika, iż monitorowanie procedury wdrażania i realizacji ma głęboki sens i istotne znaczenie w procesie realizacyjnym Strategii.

W celu sprawnego wdrażania procedury realizacji Strategii ważna jest koordynacja współpracy między instytucjami (osobami) biorącymi udział w realizacji Strategii. Zadanie to należy do Burmistrza oraz Urzędu Miasta i Gminy we Wrześni. Koordynacją powinny zostać objęte przede wszystkim referaty Urzędu, czuwające nad realizacją poszczególnych segmentów działowych i branżowych strategii. Koordynacja współpracy różnych instytucji wdrażających strategię rozwoju polega na sprecyzowaniu zakresu odpowiedzialności merytorycznej rozłożonej w odpowiednim czasie. Burmistrz ma bezpośredni nadzór nad

wdrażaniem poszczególnych projektów i zadań oraz nad koordynacją współpracy ze wszystkimi instytucjami i osobami, realizującymi te projekty i zadania. Do Burmistrza, jako głównego koordynatora Strategii, należy obowiązek sprawnego przewycięzania przeszkód występujących w różnych fazach/etapach realizacji strategii lub jej poszczególnych zadań. Stąd tak ważne wydaje się powołanie do życia wspomnianego Zespołu ds. Realizacji Strategii. Ciało to w istotny sposób może wspomóc Burmistrza w realizacji Strategii m.in. poprzez przedkładane raporty. W ten sposób dostarczy sprawnego narzędzia, na podstawie którego można będzie wdrażać działania wyprzedzające (w przypadku zdiagnozowanych problemów lub przeszkód) bądź też aktualizacyjne (w razie potrzeb bieżących).

Na koniec realizacji Strategii, jako ewaluacja ex post, wykonany może zostać raport ewaluacyjny, który będzie zawierał aktualny raport o stanie Miasta i Gminy, służący analizie porównawczej stanu przed uchwaleniem dokumentu oraz na zakończenie jego obowiązywania.

Elementem monitoringu mogą być wskaźniki realizacji strategii. W dotychczasowym podejściu do opracowania założeń wdrażania dokumentów o charakterze strategicznym dominowało przeświadczenie o konieczności zapewnienia mierzalności celów poprzez wymierne efekty. Tym samym określano zestaw wskaźników wynikających z przedstawienia w dokumencie konkretnych zadań czy przedsięwzięć. Obecnie podejście (wynikające z wdrażania środków pomocowych w ramach szeregu programów pomocowych) do wdrażania zapisów strategicznych w skali lokalnej (gmina, powiat) wskazuje na bardziej otwarte i szerokie rozumienie celów i kierunków działań. Dzięki temu zapewnia się większej grupie aktorów lokalnych uczestniczenie bezpośrednie i pośrednie w realizacji wizji i misji rozwoju jednostki. Jednocześnie umożliwia się tym podmiotom pewne ułatwienie w zakresie pozyskiwania środków pomocowych. Należy także zwrócić uwagę, że w obecnej perspektywie finansowej UE promowane będą projekty realizowane w partnerstwie obejmujących różne sfery działalności i sektory własnościowe. Dlatego też projektując listę mierników realizacji strategii proponuje się by ocena została prowadzona w oparciu o wskaźniki spełniające następujące kryteria:

- łatwość pomiaru,
- agregacja w taki sam sposób w dłuższym przedziale czasowym,
- możliwość do zbadania w ramach działań podejmowanych m.in. przez podmioty zaangażowane w realizację Strategii.

CEL STRATEGICZNY: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA

Mierniki:

1. Liczba podmiotów gospodarki narodowej osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym (szt.)
2. Liczba podmiotów gospodarki narodowej, które skorzystały ze wsparcia lokalnych instytucji otoczenia biznesu (szt.)
3. Liczba podmiotów działających w branżach tzw. inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego (szt.)
4. Liczba inwestorów zewnętrznych zlokalizowanych na terenie miasta i Gminy Września (szt.)
5. Powierzchnia uzbrojonych terenów inwestycyjnych (km²)
6. Liczba działań promocyjnych o zasięgu ponadlokalnym (szt.)
7. Liczba projektów w ramach współpracy partnerskiej (szt.)

CEL STRATEGICZNY:

INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Mierniki:

1. Długość zmodernizowanej sieci wodociągowej (km)
2. Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej (km)
3. Długość wyremontowanych, zmodernizowanych dróg (km)
4. Liczba inwestycji wymiany tradycyjnego źródła ciepła na ekologiczne (szt.)
5. Liczba obiektów publicznych i niepublicznych na terenie Obszaru podanych termomodernizacji (szt.)
6. Liczba projektów podnoszących świadomość ekologiczną mieszkańców (szt.)

CEL STRATEGICZNY: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ

Mierniki:

1. Liczba nowopowstałych organizacji pozarządowych (szt.)
2. Liczba nowych i zmodernizowanych obiektów bazy turystycznej (szt.)
3. Ilość powstałych podmiotów ekonomii społecznej (szt.)
4. Długość ścieżek rowerowych (km)
5. Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (%)
6. Liczba zmodernizowanych i rozbudowanych obiektów oraz terenów sportowych i rekreacyjnych (szt.)
7. Liczba przedsięwzięć poprawiających stan infrastruktury kulturowej (szt.)
8. Stopa bezrobocia rejestrowanego (%)

Podsumowując warto zaznaczyć, że istotnym czynnikiem jest świadomy udział zarówno społeczności lokalnej, jak i pracowników Urzędu Miasta i Gminy we Wrześni, jego jednostek organizacyjnych i spółek gminnych oraz radnych Rady Miejskiej w dążeniu do realizacji wizji Miasta i Gminy poprzez wdrażanie przyjętych celów kierunkowych.

VIII. Analiza spójności celów strategicznych z dokumentami wyższego rzędu i dokumentami planistycznymi

STRATEGIA EUROPA 2020

Celem strategii „Europa 2020” jest osiągnięcie wzrostu gospodarczego, który będzie inteligentny – dzięki bardziej efektywnym inwestycjom w edukację, badania naukowe i innowacje; zrównoważony – dzięki zdecydowanemu przesunięciu w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i konkurencyjnego przemysłu oraz sprzyjający włączeniu społecznemu, ze szczególnym naciskiem na tworzenie nowych miejsc pracy i ograniczanie ubóstwa.

Aby zagwarantować, że strategia „Europa 2020” przyniesie oczekiwane rezultaty, ustanowiono solidny i skuteczny system zarządzania gospodarczego, który ułatwi koordynowanie działań politycznych na szczeblu unijnym i krajowym²⁹.

Strategia rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 jest spójna z założeniami Strategii Europa 2020, bowiem jej trzy cele strategiczne obejmują zarówno zrównoważony rozwój, włączenie społeczne i szeroko pojęte zarządzanie gospodarcze uwzględniające uczestnictwo obywateli. Realizacja powyższych celów odbywać się będzie poprzez szereg działań ukierunkowanych na wykorzystanie potencjału endogenicznego w rozwoju innowacyjnym i zrównoważonym.

Tab. 46. Spójność Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 ze Strategią Europa 2020

		Priorytet Strategii Europa 2020				
Cele strategiczne i kierunkowe "Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020"		Zatrudnienie	Badania i rozwój	Zmiany klimatu i zrównoważone wykorzystanie energii	Edukacja	Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym
Cel strategiczny I: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA						
	Cel szczegółowy I.1.: Poprawa konkurencyjności inwestycyjnej na rzecz dynamizacji gospodarki					
	Cel szczegółowy I.2.: Generowanie warunków dla innowacyjności oraz wsparcia rozwoju inteligentnych specjalizacji					
Cel strategiczny II: INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO						

²⁹ Strona Komisji Europejskiej/Europa 2020 - http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_pl.htm

Cel szczegółowy II.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako element rozwoju Miasta i Gminy Września					
Cel szczegółowy II.2.: Zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego					
Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ					
Cel szczegółowy III.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej na rzecz wzmocnienia atrakcyjności Wrześni jako miejsca zamieszkania					
Cel szczegółowy III.2.: poprawa ładu przestrzennego na terenie gminy					
Cel szczegółowy III.3.: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu					
Cel szczegółowy III.4.: wzmocnienie aktywności obywatelskiej					
Cel szczegółowy III.5.: aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez ułatwianie rozwoju ekonomii społecznej					
Cel szczegółowy III.6.: wzmocnienie pozycji kultury jako elementu przewagi konkurencyjnej Wrześni					

PROGRAMOWANIE PERSPEKTYWY FINANSOWEJ 2014 -2020, UMOWA PARTNERSTWA (UP)³⁰

UP 2014-2020 ściśle wiąże strategię wykorzystania środków europejskich z realizacją Strategii Rozwoju Kraju 2020 (SRK) oraz Strategii Europa 2020. Celem konsekwentnie realizowanym w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020 jest, zgodnie z SRK, oparcie rozwoju na dalszym:

- (1) zwiększaniu konkurencyjności gospodarki;
- (2) poprawie spójności społecznej i terytorialnej;
- (3) podnoszeniu sprawności efektywności państwa.

Biorąc pod uwagę wskazane wyżej cele rozwojowe kraju, środki Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych w ramach UP koncentrują się na priorytetach finansowych: otoczenie sprzyjające przedsiębiorczości i innowacjom, spójność społeczna i aktywność zawodowa, infrastruktura sieciowa na rzecz wzrostu i zatrudnienia, środowisko i efektywne gospodarowanie zasobami.³¹

Tab. 47. Spójność Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 z Umową Partnerstwa

	Obszar spójności	Cele szczegółowe Umowy Partnerstwa
--	------------------	------------------------------------

³⁰ Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 stycznia 2014 r. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

³¹ Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 stycznia 2014 r. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.s.

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 to:		
Cel strategiczny I ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA	Aktywizacja gospodarcza Działania w zakresie rozwoju przedsiębiorczości	Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprawa jakości i funkcjonowania oferty systemu transportowego oraz zwiększenie transportowej dostępności kraju w układzie europejskim
Cel strategiczny II INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	Poprawa jakości i dostępności komunikacyjnej, infrastrukturalnej przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa, podniesienia jakości życia mieszkańców.	Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprawa jakości i funkcjonowania oferty systemu transportowego oraz zwiększenie transportowej dostępności kraju w układzie europejskim
Cel strategiczny III POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ	Tworzenie i wspieranie inicjatyw lokalnych Poprawa jakości infrastruktury społecznej Działania w zakresie poprawy jakości kształcenia Działania w zakresie rozwoju przedsiębiorczości	Lepsze kompetencje kadr gospodarki Włączenie społeczności zamieszkałych obszarów peryferyjne i zdegradowane Wzrost szans na zatrudnienie dla osób dotkniętych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym

POLSKA 2030. DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU POLSKA 2030. TRZECIA FAŁA NOWOCZESNOŚCI (DSRK)³²

Celem głównym DSRK jest podniesienie jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu powinno być mierzone, z jednej strony wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, a z drugiej zwiększeniem spójności społecznej oraz zmniejszeniem nierównomierności o charakterze terytorialnym, jak również skalą skoku cywilizacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów³³

Osiąganie strategicznego celu kluczowego będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach zadaniowych:

- konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji), nastawianych na zbudowanie nowych przewag konkurencyjnych Polski opartych o wzrost kapitału ludzkiego (wzrost kapitału ludzkiego, społecznego, relacyjnego, strukturalnego) i wykorzystanie impetu cyfrowego, co daje w efekcie większą konkurencyjność;
- równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski zgodnie z zasadami rozbudzenia potencjału rozwojowego odpowiednich obszarów mechanizmami dyfuzji i absorpcji oraz polityką spójności społecznej, co daje w efekcie zwiększenie potencjału konkurencyjności Polski;
- efektywności i sprawności państwa usprawniającej funkcje przyjaznego i pomocnego państwa (nie nadodpowiedzialnego) działającego efektywnie w kluczowych obszarach interwencji³⁴.

Założenia Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 spójne są z obszarem działań zadaniowych DSRK w obrębie:

- wspierania rozwoju gospodarczego i społecznego poprzez wszystkie dostępne kanały (inwestycja w edukację, promocja przedsiębiorczości, racjonalne wykorzystanie środowiska

³² Warszawa 11 stycznia 2013.

³³ *Polska 2030. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności* (DSRK). Dokument ten wynika z debaty krajowej przeprowadzonej w 2009 roku. Jej wyniki ujęte zostały w postaci dokumentu „Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” oraz stanowiły podstawę do określenia długookresowej strategii rozwoju kraju

³⁴ *Ibidem*, s.45

naturalnego - zrównoważony rozwój);

- wsparcia adekwatnego do potrzeb każdego subregionu (traktowanie obszaru indywidualnie) w celu zwiększenia jego konkurencyjności
- opieranie swoich działań na wcześniej dokonanych diagnozach, konsultowanych społecznie - działanie zgodnie ze społecznie ustalonymi kierunkami wsparcia;

Założenia Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 są spójne z założeniami przyjętymi w DSRK, bowiem stanowią element bardziej złożonej koncepcji przyczyniającej się w rezultacie do osiągnięcia wskaźników rozwoju.

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020 – AKTYWNE SPOŁECZEŃSTWO, KONKURENCYJNA GOSPODARKA, SPRAWNE PAŃSTWO (SRK)³⁵.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK) jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w znowelizowanej ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.) oraz w przyjętym przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r. dokumencie Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski³⁶.

Tab. 48. Spójność Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 ze Strategią Rozwoju Kraju 2020³⁷

	Strategia Rozwoju Kraju 2020						
	Obszar Strategiczny II. Konkurencyjna Gospodarka					Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna	
Cele strategiczne i kierunkowe "Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020"	Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki	Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki	Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego	Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko	Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu	Integracja	Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług
Cel strategiczny I : ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA							
Cel szczegółowy I.1.: Poprawa konkurencyjności inwestycyjnej na rzecz dynamizacji gospodarki							
Cel szczegółowy I.2.: Generowanie warunków dla innowacyjności oraz wsparcia rozwoju inteligentnych specjalizacji							
Cel strategiczny II: INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO							

35 Warszawa, wrzesień 2012

36 Strategia Rozwoju Kraju, s. 5

37 W tabeli uwzględniono wyłączenie Obszary strategiczne i cele, w które wpisuje się koncepcja rozwoju Miasta i Gminy Września

Cel szczegółowy II.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako element rozwoju Miasta i Gminy Września							
Cel szczegółowy II.2.: Zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego							
Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ							
Cel szczegółowy III.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej na rzecz wzmocnienia atrakcyjności Wrześni jako miejsca zamieszkania							
Cel szczegółowy III.2.: poprawa ładu przestrzennego na terenie gminy							
Cel szczegółowy III.3.: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu							
Cel szczegółowy III.4.: wzmocnienie aktywności obywatelskiej							
Cel szczegółowy III.5.: aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez ułatwanie rozwoju ekonomii społecznej							
Cel szczegółowy III.6.: wzmocnienie pozycji kultury jako elementu przewagi konkurencyjnej Wrześni							

Strategia rozwoju Miasta i Gminy Gminy Września na lata 2014-2020 jest spójna z założeniami obszarów strategicznych wpieranymi przez SRKK, bowiem przewiduje rozwój lokalnej gospodarki oraz wzmocnienie spójności terytorialnej i społecznej.

Zaakcentować trzeba przede wszystkim spójność w obrębie inwestowania zarówno w potencjał gospodarczy, jak i w szeroko pojęty kapitał ludzki. Cele kierunkowe określone w Strategii przewidują szereg zintegrowanych działań, angażujących społeczeństwo lokalne, które mają wymiar zarówno społeczny jak i inwestycyjny.

KRAJOWA KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 2030

Polska polityka przestrzenna wskazuje na realizację interwencji w obrębie tzw. obszarów funkcjonalnych. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) definiuje obszar funkcjonalny jako „zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju”. Według zapisów KPZK, obszar funkcjonalny jest to nie tylko strefa oddziaływania, ale też ukształtowany w procesie historycznym zespół jednostek terytorialnych, wyróżniający się z otoczenia i upodabniający się pod pewnymi względami do siebie. Zgodnie z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 obszary interwencji podzielono na szereg typów funkcjonalnych³⁸. Obszary miejskie podzielono na cztery główne kategorie:

- ośrodków wojewódzkich, w tym metropolitalnych,
- ośrodków regionalnych,
- ośrodków subregionalnych,
- ośrodków lokalnych

Wśród obszarów o przeważającej funkcji wiejskiej wyodrębniono dwie główne grupy:

- wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych

38 „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030”

- wiejskie obszary funkcjonalne wymagające wsparcia procesów rozwojowych

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na fakt, że Miasto i Gmina Września z racji swojego położenia względem głównych ośrodków rozwoju została zakwalifikowana do kilku typów obszarów funkcjonalnych:

- miejski obszar funkcjonalny ośrodka lokalnego
- wiejski obszar funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych

Zgodnie z polityką przestrzenną kraju, która powinna znaleźć swoje odzwierciedlenie w regionalnej i lokalnej polityce przestrzennej regionu w zakresie zapewnienia spójności terytorialnej, działania podejmowane na obszarze Miasta i Gminy Września obejmować powinny:

- wspomaganie procesów koncentracji urbanizacji w miastach średnich i małych
- rozwijanie endogenicznego potencjału ośrodka
- wspomaganie dyfuzji procesów rozwojowych
- wspieranie rozwoju powiązań funkcjonalnych o podstawowym znaczeniu dla rozwoju miast i regionów peryferyjnych,
- zwiększenie dostępu do usług podstawowych, w tym komunikacyjnych,
- działanie integrujące przestrzennie z centrum kraju,
- zapewnienie ładu przestrzennego

Zaproponowane w „Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014 – 2020” cele strategiczne i szczegółowe realizują tym samym założenia krajowej polityki przestrzennej w odniesieniu do obszarów miejskich i wiejskich zwłaszcza w odniesieniu do założeń przyświecających realizacji Celu 2 „Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów”, Celu 3 „Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej”, celu 4 „Kształtowanie struktur przestrzennych wpierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski” oraz celu 6 „Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego”.

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE 2010-2020³⁹

Paradygmat terytorialny w koncepcji rozwoju regionalnego jest jednym z kluczowych także w polityce regionalnej, dla której nadrzędnym dokumentem jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (KSRR). Zgodnie z nowymi zasadami kierowania wsparcia na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego, jednym z najważniejszych warunków będzie tzw. koncentracja geograficzna. Tym samym, określone zostały Obszary Strategicznej Interwencji (OSI). Zgodnie z KSRR są to obszary:

- wobec których wymagana jest interwencja rządu ze względu na ciężar, którego sam region nie jest w stanie udźwignąć,
- obszary, które ze względów społecznych, gospodarczych lub środowiskowych wywierają lub mogą w przyszłości wywierać istotny wpływ na rozwój kraju.

W stosunku do tych obszarów powinny zostać skierowane właściwe, zintegrowane działania mające na celu wyrównanie ich szans rozwojowych a przede wszystkim właściwe wykorzystanie istniejących potencjałów rozwojowych danego obszaru. Niestety miasto i Września nie został zakwalifikowany do żadnego ze wspomnianych wyżej obszarów. Stanowi ona ośrodek lokalny będący pod silnym wpływem głównie aglomeracji Ponińskiej. Niemniej jednak, jej specyficzne położenie przy skrzyżowaniu ważnych ciągów komunikacyjnych oraz w strefie oddziaływania stolicy województwa powodują, że działania podejmowane w ramach planu strategicznego Miasta i Gminy

39 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego. Regiony, Miasta, Obszary wiejskie. 2010-2020. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010.

Września wpisują się w założenia KSRR.

Tab. 49. Spójność Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 ze Strategią Rozwoju Regionalnego.

	KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010-2020		
Cele strategiczne i kierunkowe "Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020"	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych	Cel 3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie
Cel strategiczny I: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA			
Cel szczegółowy I.1.: Poprawa konkurencyjności inwestycyjnej na rzecz dynamizacji gospodarki			
Cel szczegółowy I.2.: Generowanie warunków dla innowacyjności oraz wsparcia rozwoju inteligentnych specjalizacji			
Cel strategiczny II: INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO			
Cel szczegółowy II.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako element rozwoju Miasta i Gminy Września			
Cel szczegółowy II.2.: Zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego			
Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ			
Cel szczegółowy III.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej na rzecz wzmocnienia atrakcyjności Wrześni jako miejsca zamieszkania			
Cel szczegółowy III.2.: poprawa ładu przestrzennego na terenie gminy			
Cel szczegółowy III.3.: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu			
Cel szczegółowy III.4.: wzmocnienie aktywności obywatelskiej			
Cel szczegółowy III.5.: aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez ułatwianie rozwoju ekonomii społecznej			
Cel szczegółowy III.6.: wzmocnienie pozycji kultury jako elementu przewagi konkurencyjnej Wrześni			

POLITYKA TRANSPORTOWA PAŃSTWA na lata 2006 - 2015⁴⁰

⁴⁰<http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl>

Zgodnie z zapisami niniejszego dokumentu podstawowym celem polityki transportowej Polski jest zdecydowana poprawa jakości systemu transportowego i jego rozbudowa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Podejście to wynika z traktowania jakości systemu transportowego jako jednego z kluczowych czynników, decydujących o warunkach życia mieszkańców i o rozwoju gospodarczym kraju i regionów.

Sformułowany wyżej, podstawowy cel polityki transportowej, zostanie osiągnięty przez skoncentrowanie się na realizacji następujących sześciu celów szczegółowych.

Cel 1: Poprawa dostępności transportowej i jakości transportu jako czynnik poprawy warunków życia i usuwania barier rozwojowych gospodarki.

Cel 2: Wspieranie konkurencyjności gospodarki polskiej jako kluczowy instrument rozwoju gospodarczego.

Cel 3: Poprawa efektywności funkcjonowania systemu transportowego.

Cel 4: Integracja systemu transportowego – w układzie gałęziowym i terytorialnym.

Cel 5: Poprawa bezpieczeństwa prowadząca do radykalnej redukcji liczby wypadków i ograniczenia ich skutków (zabici, ranni) oraz – w rozumieniu społecznym – do poprawy bezpieczeństwa osobistego użytkowników transportu i ochrony ładunków.

Cel 6: Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko i warunki życia.

W wyniku dostosowania polityki transportowej kraju do polityki transportowej Unii Europejskiej wyodrębnionych zostało 10 priorytetów krajowej polityki transportowej, z czego założenia przyświecające realizacji celów kierunkowych w ramach Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 wpisują się w cztery z ich:

- radykalna poprawa stanu dróg wszystkich kategorii (rehabilitacja i wzmocnienie nawierzchni),
- rozwój sieci autostrad i dróg ekspresowych na najbardziej obciążonych kierunkach i powiązaniach z siecią transeuropejską,
- poprawa bezpieczeństwa w transporcie, w tym radykalne obniżenie liczby śmiertelnych ofiar w wypadkach,
- poprawa jakości transportu w miastach, w tym poprzez poprawienie konkurencyjności transportu publicznego wobec indywidualnego, poprawę warunków ruchu pieszego i rowerowego, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych.
-

STRATEGIA ROZWOJU POLSKI ZACHODNIEJ⁴¹

SRPZ stanowi jedną z krajowych strategii rozwoju przygotowywanych w celu odpowiedzi na wyzwania, specyficzne dla obszaru o charakterze ponadregionalnym – mieszczące się pomiędzy krajowym a regionalnym poziomem interwencji. U podstaw procesu przygotowania strategii dla Polski Zachodniej znalazło się przekonanie, że możliwe jest określenie makroregionalnych potencjałów rozwojowych i ich skuteczne pobudzenie dzięki współpracy międzyregionalnej, która przynosi dodatkowe efekty rozwojowe, obok działań podejmowanych na poziomie niższym – regionalnym, i wyższym – krajowym⁴².

Strategia przewiduje trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy I: Integracja przestrzenna i funkcjonalna makroregionu,
- Cel szczegółowy II: Budowa makroregionalnej oferty gospodarczej,
- Cel szczegółowy III: Wzmocnienie potencjału naukowo – badawczego makroregionu.

Strategia rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 w obrębie swoich celów strategicznych i kierunkowych przewiduje poprawę infrastruktury technicznej, tworzenie warunków dla rozwoju inteligentnych specjalizacji, poprawę stanu ochrony środowiska poprzez wpieranie efektywności energetycznej i gospodarki niskoemisyjnej a także wpieranie i ochronę dziedzictwa

41 Założenia Strategii Rozwoju Polski Zachodniej, Polska zachodnia 2020. Wersja do konsultacji społecznych, publikacja: luty 2014, s. 7.

42 Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020, Wersja do konsultacji społecznych, luty 2014.

kulturalnego i naturalnego. W związku z tym wpisuje się w założenia Strategii Rozwój Polski Zachodniej.

KRAJOWA POLITYKA MIEJSKA⁴³

Strategicznym celem krajowej polityki miejskiej jest wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do kreowania wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy oraz poprawa jako życia mieszkańców.

Krajowa Polityka Miejska stawia następujące cele do zrealizowania do roku 2020:

1. Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia,
2. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym w niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmocnienie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu,
3. Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich,
4. Wspieranie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji,
5. Stworzenie warunków do skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych.

Obszary wsparcia, które pojawiają się w obrębie Strategii Rozwoju Miast i Gminy Września dostosowane zostały do realizacji założeń Krajowej Polityki Miejskiej wykorzystując narzędzia i środki przez nią wskazane. Poprawa konkurencyjności i zdolności ośrodków miejskich odbywa się poprzez prawidłowe budowanie i kreowanie polityki strategicznej na obszarze objętym wsparciem, tym samym odbywa się realizacja założeń polityki regionalnej oraz polityki spójności. Inwestycja w wspieranie rewitalizacji odbywa się w sferze gospodarczej i społecznej, tym samym stworzone zostały warunki do skutecznego wdrażania i wspierania założeń KPM. Ponadto, każde działanie przewidziane w obrębie Strategii Miasta i Gminy Września przyczynia się do kreowania warunków do skutecznego i efektywnego zarządzania rozwojem na obszarze objętym wsparciem. Podejście ukierunkowane terytorialnie stanowi jeden z filarów nowego paradygmatu polityki rozwoju, wprowadzanego przez strategiczne dokumenty. Założenia Strategii są ich uszczegółowieniem, przez co są spójne z kierunkami rozwoju zawartymi w Krajowej Polityce Miejskiej.

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2014 – 2020⁴⁴

Położenie Miasta i Gminy Września predysponują jednostkę do korzystania ze wsparcia pomocowego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. Tym samym kierunki rozwoju jednostki powinny być zbieżne z założeniami przyświecającymi Wspólnej Polityce Rolnej. Celem głównym PROW 2014-2020 będzie poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez sześć priorytetów, z czego cele strategiczne i kierunkowe zidentyfikowane w ramach Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 bezpośrednio realizują:

1. Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
2. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.
3. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarke

43 <http://www.mir.gov.pl/>

44 <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020>

- niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
4. Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA NA LATA 2012-2020⁴⁵

Z punktu widzenia zgodności przewidywanych kierunków rozwoju Miasta i Gminy Września z dokumentami na wyższym szczeblu należy także wymienić zgodność ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020. Diagnoza sytuacji wskazała m.in. na konieczność podniesienia poziomu cywilizacyjnego obszarów wiejskich oraz wzmocnienia potencjału rozwojowego ośrodków lokalnych. Osiągnięciu tego założenia ma przyswierać realizacja głównego celu Strategii: „Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju”. Miasto i Gmina Września ze względu na uwarunkowania wewnętrzne oraz istniejący potencjał wpisuje się w przede wszystkim w działania dążące do osiągnięcia następujących celów szczegółowych: cel 1. „wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”, cel 2 „poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej” oraz cel 5 „Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich”.

WIELKOPOLSKA 2020. ZAKTUALIZOWANA STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2020 ROKU⁴⁶

Kreowanie warunków rozwoju na szczeblu regionalnym w odniesieniu do wytycznych europejskich i krajowych pozostaje w gestii władz województwa wielkopolskiego. Kluczowym dokumentem wyznaczającym kierunki działań społeczności regionu oraz mechanizmy monitorowania jego rozwoju pozostaje zaktualizowana w 2012 roku Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego. Strategia rozwoju Miasta i Gminy Września powinna uwzględnić realizację założenia polityki regionalnej, przez co wpisuje się w jej założenia w następujących obszarach, przewidzianych przez regionalny dokument strategiczny:

Tab. 50. Spójność Strategii rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014 – 2020 ze Strategią Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku

		STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY WRZEŚNIA NA LATA 2014-2020									
		Cel strategiczny I: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA		Cel strategiczny II: INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO		Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ					
		Cel szczegółowy I.1.: Poprawa konkurencyjności inwestycyjnej na rzecz dynamizacji gospodarki	Cel szczegółowy I.2.: Generowanie warunków dla aktywności i rozwoju inteligentnych	Cel szczegółowy II.1.: Modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako element rozwoju Miasta i Gminy	Cel szczegółowy II.2.: Zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego	Cel szczegółowy III.1.: Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej na rzecz wzmocnienia atrakcyjności Wrześni jako miejsca	Cel szczegółowy III.2.: poprawa jakości przestrzennego na terenie	Cel szczegółowy III.3.: planu przeciwdziałanie wykluczeniu	Cel szczegółowy III.4.: atelskiej wzmocnienie aktywności	Cel szczegółowy III.5.: aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez ułatwianie rozwoju ekonomii społecznej	Cel szczegółowy III.6.: wzmocnienie pozycji kultury jako
Cel	1.1. Zwiększenie spójności sieci drogowej										

45 <http://www.minrol.gov.pl/pol/Informacje-branzowe/Strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-na-lata-2012-2020>

46 <http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/>

Cel szczegółowy II.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako element rozwoju Miasta i Gminy Września		PI 2c,	PI 4e	PI 6b	PI 7b				
Cel szczegółowy II.2.: Zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego	PI 3c		PI 4a, PI 4c, PI 4e	PI 5b, PI 6a, PI 6b, PI 6d					
Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ									
Cel szczegółowy III.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej na rzecz wzmocnienia atrakcyjności Wrześni jako miejsca zamieszkania			PI 4c	PI 5b		PI 8iv, PI vi	PI 9iv	PI 10i, PI 10iii	PI 9a, PI 9b, PI 10a
Cel szczegółowy III.2.: poprawa ładu przestrzennego na terenie gminy			PI 4e						PI 9b
Cel szczegółowy III.3.: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	2c			PI 6c		PI 8i, PI 8iv, PI 8v, PI 8vi	PI 9i, PI 9v	PI 10i, PI 10iii	PI 9a, PI 9b
Cel szczegółowy III.4.: wzmocnienie aktywności obywatelskiej							PI 9iv, PI 9v		PI 9b
Cel szczegółowy III.5.: aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez ułatwianie rozwoju ekonomii społecznej						PI 8i, PI 8iii, PI 8iv, PI 8v, PI 8vi	PI 9iv, PI 9v		
Cel szczegółowy III.6.: wzmocnienie pozycji kultury jako elementu przewagi konkurencyjnej Wrześni			PI 4c	PI 6c					

REGIONALNA STRATEGIA INNOWACJI DLA WIELKOPOLSKI NA LATA 2015 – 2020. AKTUALIZACJA⁴⁸

Podnoszenie konkurencyjności regionu w oparciu o wdrażanie innowacji oraz wzmocnianie lokalnych specjalizacji jest jednym z celów przyświecających rozwojowi całego województwa. Analiza przeprowadzona na potrzeby RSI wykazała, że Wielkopolska ma wysoki potencjał w tym zakresie, który wynika z szeregu uwarunkowań historycznych i gospodarczych. Cały region, w tym poszczególne jego obszary posiadają bardzo dobre uwarunkowania dla rozwoju tzw. inteligentnych specjalizacji, tj. specjalizacji wynikających z posiadanej potencjału wewnętrznego oraz oddolnych inicjatyw współpracy, partnerstwa i tworzenia nowej jakości w przestrzeni gospodarczej.

Miasto i Gmina Września ze względu na swój potencjał gospodarczy i lokalizacyjny pretenduje do aktywnego udziału w rozwoju innowacyjnym w zakresie następujących inteligentnych specjalizacji:

- **Wyspecjalizowane procesy logistyczne** - rozwój specjalistycznych rozwiązań logistycznych dla potrzeb MSP i handlu wielokanałowego (w tym elektronicznego), rozwój usług, technologii oraz produktów dla logistyki (w tym technologii formowania i konsolidacji jednostek ładunkowych), inżynieria i informatyzacja procesów logistycznych, transport multimodalny dla zwiększania mobilności regionalnej, przygotowanie oraz specjalizacja kadr dla obszaru specjalizacji
- **Przemysł jutra** – rozwój m.in. wyspecjalizowanych technologii, maszyn i ich komponentów

⁴⁸ <http://iw.org.pl/pl/inteligentne-specjalizacje>

dla przemysłu rolno-spożywczego, wyposażenia wnętrz i transportowego, rozwój ekoinnowacyjnych środków transportu samochodowego i powietrznego oraz pojazdów i systemów komunikacji publicznej, rozwój zautomatyzowanych, zrównoważonych i zoptymalizowanych procesów produkcyjnych oraz sterowania i monitorowania.

- **Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów** – rozwój bezpiecznych bioproduktów i zdrowej żywności, rozwój nowoczesnej technologii produkcji żywności, rozwój innowacyjne metody sprzedaży i dystrybucji wysokojakościowej żywności, wsparcie ekologicznej produkcji żywności i zagospodarowanie odpadów, przygotowanie i profesjonalizacja kadr dla obszaru specjalizacji

Plan rozwojowy dla Miasta i Gminy Września (zwłaszcza założenia przyświecające I celowi strategicznemu) wpisuje się w powyższe założenia poprzez programowanie działań wykorzystujących istniejący potencjał oraz dynamizujących rozwój gospodarczy w regionie.

ZGODNOŚĆ Z DOKUMENTAMI NA SZCZEBLU LOKALNYM

Strategia rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 oprócz wpisywania się w politykę realizowaną na wyższych szczeblach powinna także wykazywać spójność z dokumentami na szczeblu lokalnym, np. Strategia Rozwoju Powiatu, Lokalną Strategią Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Z nami warto” itp. W obu powyższych przypadkach dokumenty obowiązują do końca 2013 i 2015. W najbliższym czasie, w związku ze zmianą uwarunkowań wewnętrznych oraz zewnętrznych zostaną one zaktualizowane i dostosowane do nowych warunków.

Miasto i Gmina Września realizując założenia polityki regionalnej, wspiera i wskazuje kierunki działań oraz sprawdzone metody i rozwiązania w obrębie realizacji celów zaplanowanych w strategicznych dokumentach lokalnych.

Tab. 52. Spójność Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020 z dokumentami lokalnymi.

Nazwa dokumentów lokalnych	Cele dokumentów lokalnych	Cele strategiczne i operacyjne Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Września na lata 2014-2020
Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Wrzesińskiego na lata 2007-2013	1. Rozwój infrastruktury technicznej 2. Wspieranie rozwoju gospodarczego 3. Rozwój usług społecznych	Cel strategiczny I: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA Cel strategiczny II: INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ
Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009 – 2015 dla Lokalnej Grupy Działania „Z Nami Warto”	Cel ogólny 1. Polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja – rozwój infrastruktury społecznej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz promocja regionu Cel Ogólny II. Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców oraz przyczynianie się do powstawania nowych miejsc pracy	Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ
Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Września Na Lata 2011 – 2020	<ul style="list-style-type: none"> • poprawa bezpieczeństwa na obszarze • poprawa jakości infrastruktury 	Cel strategiczny I: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA Cel strategiczny II: INTENSYFIKACJA

	<p>komunikacyjnej i kanalizacji deszczowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • stymulacja rozwoju gospodarczego • zmniejszenie bezrobocia • promocja dziedzictwa kulturowego i regionalnego • przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu 	<p>DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO</p> <p>Cel strategiczny III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ</p>
--	---	---

Źródło: Opracowanie własne

IX. Prognoza finansowa Strategii w latach 2014-2020

Niniejsza strategia określa podstawowe cele i kierunki działań podejmowanych w Mieście i Gminie Września w okresie 2015–2020. Nowe wyzwania rozwojowe stawiane przed jednostkami samorządu terytorialnego w przyszłej perspektywie wsparcia finansowego środkami UE wpływa na zmiany w podejściu do planowania strategicznego. Obecnie strategia rozwoju jednostki takiej, jak gmina obejmuje szereg działań wykraczających poza bezpośrednie kompetencje władz samorządowych. Planowanie strategiczne uwzględnia możliwość udziału większej liczby aktorów rozwoju lokalnego takich, jak organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy itp. Daje im możliwość podejmowania samodzielnych inicjatyw będących przejawem realizacji potrzeb społeczności lokalnej. Ponadto preferowanym sposobem realizacji szeregu przedsięwzięć jest szeroko rozumiane partnerstwo i współpraca, w której JST może pełnić rolę aktywnego wykonawcy i/lub moderatora szeregu zjawisk społeczno – gospodarczych. Dlatego też prognoza finansowa wykonania strategii rozumiana jako analiza budżetu JST nie daje możliwości przedstawienia rzeczywistego wkładu finansowego w realizację poszczególnych celów i kierunków działań. Ponadto należy pamiętać, że analiza taka dodatkowo nie ma możliwości uwzględnienia zmian prawa finansów publicznych m.in. w zakresie finansowania inwestycji realizowanych przez JST. Nie zmienia to faktu, że przed samorządem stoi perspektywa pozyskiwania odpowiednich środków finansowych na realizację zamierzonych, zaplanowanych we wskazanym czasie działań. Budżet gminy z uwagi na stale rosnącą ilość zadań własnych, niejednokrotnie nie wystarcza na realizację wszystkim zakładanych celów i osiągnięcie zamierzonych standardów. W związku z tym koniecznością staje się sięgnięcie do innych, zewnętrznych źródeł finansowania. Podstawowe źródła finansowania kierunków działań przewidzianych w ramach strategii to:

1. środki własne budżetowe na realizację zadań własnych gminy
2. krajowe i zagraniczne mechanizmy finansowe, w tym:
 - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej (m.in. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Fundusz Spójności);
 - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - inne zagraniczne środki finansowe
 - krajowe środki finansowe;
 - inne źródła finansowania.
3. komercyjne instrumenty finansowe, w tym:
 - pożyczki i kredyty bankowe;
 - leasing finansowy;
 - inne;
4. fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego.

Poniższa tabela przedstawia szacunkowe koszty realizacji działań zmierzających do osiągnięcia zakładanych celów szczegółowych wraz z ich możliwym źródłem zewnętrznego wsparcia finansowego. Ostateczne koszty zależą będą oczywiście od stopnia i zakresu zaangażowania wszystkich aktorów i beneficjentów aktywnie uczestniczących w realizacji przedsięwzięć zmierzających do poprawy jakości i poziomu życia obecnych i przyszłych mieszkańców.

Tab. 53. Możliwe źródła finansowania zewnętrznego

	szacunkowa kwota (mln PLN)	możliwe źródła finansowania zewnętrznego
CEL STRATEGICZNY I: ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO W OPARCIU O WEWNĘTRZNY KAPITAŁ MIASTA I GMINY WRZEŚNIA	20 000 000,00	
Cel szczegółowy I.1.: Poprawa konkurencyjności inwestycyjnej na rzecz dynamizacji gospodarki	15 000 000	WRPO 2014+, PO IŚ, PO IR, Program na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw COSME 2014-2020, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, Mechanizm Norweski, Inicjatywa JEREMIE, WSSE
Cel szczegółowy I.2.: Generowanie warunków dla innowacyjności oraz wsparcia rozwoju inteligentnych specjalizacji	5 000 000	WRPO 2014+, PO IŚ, PO IR, Program na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw COSME 2014-2020, Program Kreatywna Europa 2014-2020, Program INTERREG IVC 2014-2020, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, Mechanizm Norweski, PO PC, Horyzont 2020, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Inicjatywa JEREMIE
CEL STRATEGICZNY II: INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZY ZACHOWANIU WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	80 500 000,00	
Cel szczegółowy II.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako element rozwoju Miasta i Gminy Września	72 000 000	WRPO 2014+, PO IŚ, PROW, Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych
Cel szczegółowy II.2.: zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego	8 500 000	WRPO 2014+, PO IŚ, Instrument finansowy LIFE, Środki NFOŚiGW, Środki WFOŚiGW
CEL STRATEGICZNY III: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ	103 900 000,00	
Cel szczegółowy III.1.: modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej na rzecz wzmocnienia atrakcyjności Wrześni jako miejsca zamieszkania	30 000 000	WRPO 2014+, PO IŚ, PO PC, środki Ministerstwa Sportu i Turystyki
Cel szczegółowy III.2.: poprawa ładu przestrzennego na terenie gminy	4 500 000	WRPO 2014+, PROW,
Cel szczegółowy III.3.: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	30 000 000	WRPO 2014+, PO WER, Fundacja FAPA, Fundacja Ernst&Young, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Fundacja Wspomagania Wsi, środki Ministerstwa Sportu i Turystyki
Cel szczegółowy III.4.: wzmocnienie aktywności obywatelskiej	1 400 000	WRPO 2014+, PROW
Cel szczegółowy III.5.: aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez ułatwianie rozwoju ekonomii społecznej	24 000 000	WRPO 2014+, PO WER, Inicjatywa JEREMIE
Cel szczegółowy III.6.: wzmocnienie pozycji kultury jako elementu przewagi konkurencyjnej	14 000 000	WRPO 2014+, PO IŚ, Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa

Wrzeźni		Narodowego
---------	--	------------

WRPO 2014+ - Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020

PO IŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

PO IR – Program Operacyjny Inteligentny Rozwój

PO PC – Program Operacyjny Polska Cyfrowa

PO WER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

WSSE – Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna „Invest Park”

PROW Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

WFOŚiGW - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Zakończenie

Składamy na ręce władz i mieszkańców Miasta i Gminy Września dokument Strategii, życząc wykonawcom wytrwałości w jego realizacji w tak skomplikowanych czasach, w jakich przyszło nam żyć. Prezentowane opracowanie nie ma charakteru ekspansywnego, należy jednak pamiętać, że jest to ważny krok zmierzający do kierowania Gminą w sposób aktywny i uporządkowany. Realizacja przyjętych zadań z całą pewnością może doprowadzić do takiego rozwoju, jakiego oczekivaliby mieszkańcy i władze.

Realizatorzy powyższego dokumentu nie mogą jednocześnie zapominać, że zarządzanie strategiczne jest procesem „żywym”, wymagającym ciągłej kontroli i modyfikacji przyjętych rozwiązań, stosownie do zmieniających się warunków zewnętrznych i wewnętrznych. Dla jego powodzenia konieczne jest zaangażowanie nie tylko władz, ale również instytucji życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego, a także samych mieszkańców.

Na zakończenie, w imieniu głównych wykonawców Strategii pragniemy podziękować wszystkim uczestnikom procesu społecznego, uczestnikom warsztatów strategicznych, władzom samorządowym, lokalnym liderom, przedsiębiorcom, jak i wszystkim mieszkańcom Gminy, dzięki którym możliwe było stworzenie dobrego narzędzia, służącego realizacji celów i zaspokojeniu dążeń i ambicji, jakie stawia sobie cała lokalna społeczność Miasta i Gminy Września.

Spis rycin

Przewodniczący Rady Miejskiej we Wrześni

/-/Waldemar Grześkowiak

Spis tabel